

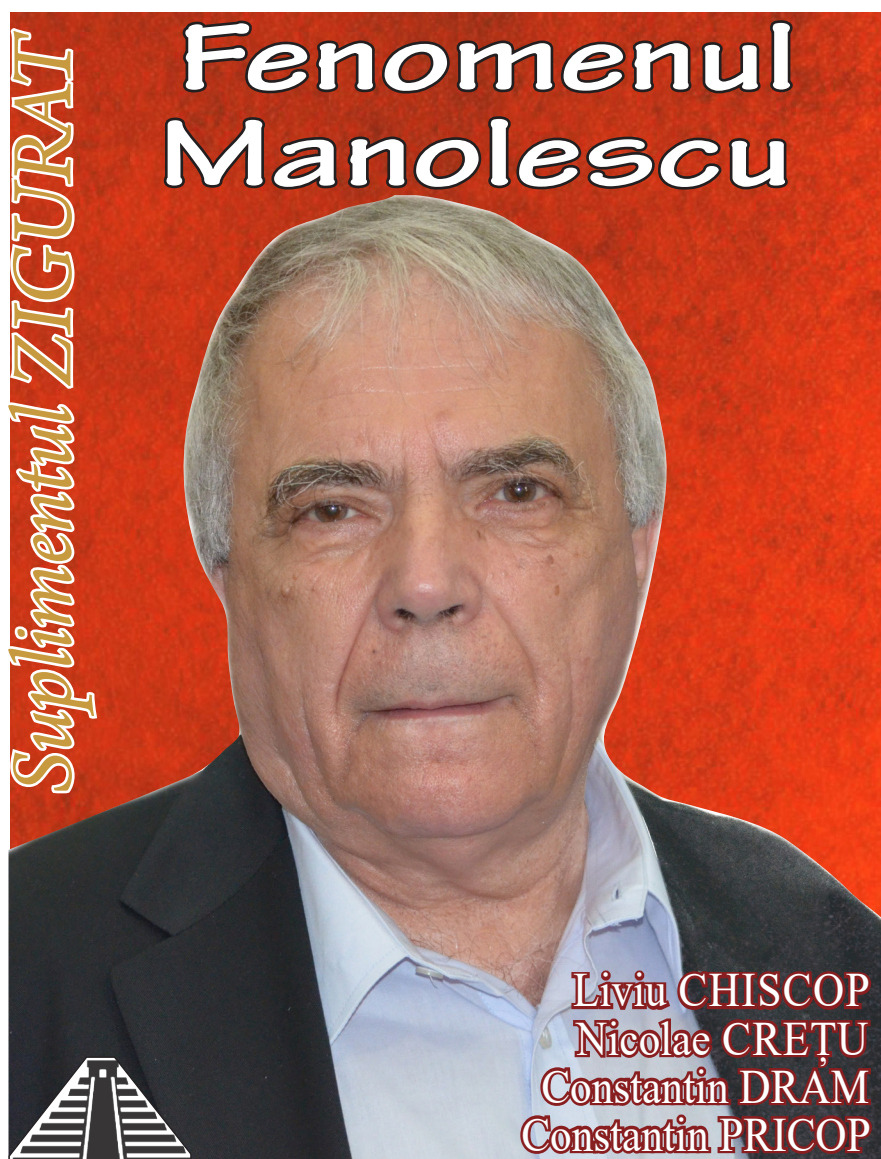
Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul III, nr. 11 (35), noiembrie 2019 • Apare lunar

24 pagini

Flanela

Îți amintești desigur flanela violetă,
flanela aceea sublimă pe care o îmbrăcasem
în cea mai frumoasă din serile noastre;
despre care spuneai că îmi șade
ca o armură de smalt, știi tu, în seara
când ne porniserăm împovărați de garoafe și iasomie
către Ierusalim... Când madam Zambilovici
ne-a dat câte două tartine (ca să avem pe drum)
flanela pe care apoi am adus-o
fluturând ca un steag zdrențuit în războaie,
pe care apoi am purtat-o
cu frenezie pe trupu-mi uscat de hangiu,
până ce-a fost absorbită prin pori și s-a asimilat
în toate celulele trupului meu,
și în schelet,
iar țesătura ei sclipitoare a devenit un țesut.
De ce încerci să negi,
de ce pretinzi că nu știi ce flanelă,
ce seară, ce Ierusalim și așa mai departe?
De ce vrei musai s-o pipăi, s-o vezi,
să o dezbrac, tocmai acum când nu se mai poate,
de ce pretinzi că n-a fost nici o flanelă,
că nu mă vezi, că nu mă simți, că nu mă recunoști?

Mihai URSACHI

Liviu Ioan STOICIU

Din nimic pot să facă totul (de la creația...

pg. 3

Constantin COROIU

Impostură și profanare

pg. 4

Gellu DORIAN

Educația de fond și cea de formă

pg. 4

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LIX)

pg. 5

George BĂDĂRĂU

Traian Ștef - Epopea șobolanului Louse

pg. 6

Eugen MUNTEANU

Un gentleman

pg. 7

Liviu ANTONESEI

POESIS

pg. 8

Ioan. C. TEȘU

Lupta cu amnezierea programată - lecție...

pg. 9-10

Flavius PARASCHIV

L. M. Arcade

pg. 11

Florin FAIFER

Un munte nepereche

pg. 15-16

Adrian Dinu RACHIERU

G. Călinescu, un „vultur în colivie” (III)

pg. 18

Doina POPA

Tușica

pg. 19

Constantin PRICOP

Diracția critică (XXVIII)

pg. 24

„Te poți împodobi cu penele altuia, dar nu poți zbura cu ele. Păsările știu asta, oamenii, nu.” - Lucian Blaga

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Constantin Dram, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

DIN NIMIC POT SĂ FACĂ TOTUL (DE LA CREAȚIA... – pg. 3

Nicolae PANAITE:

GÂNDURI LA O ANIVERSARĂ – pg. 3

Constantin COROIU:

IMPOSTURĂ ȘI PROFANARE – pg. 4

Gellu DORIAN:

EDUCAȚIA DE FOND ȘI CEA DE FORMĂ – pg. 4

Mircea CIUBOTARU:

„MISTERELE” ONOMASTICE ALE IAȘILOR (LIX) – pg. 5

George BĂDĂRĂU:

TRAIAN ȘTEF - EPOPEEA ȘOBOLANULUI LOUSE – pg. 6

Eugen MUNTEANU:

UN GENTLEMAN – pg. 7

Gheorghe SIMON:

DUMINICI AUGUSTE ȘI DUIOASE - DAD – pg. 7

Liviu ANTONESEI:

POESIS – pg. 8

Ioan C. TEȘU:

LUPTA CU AMNEZIAREA PROGRAMATĂ - LECȚIE DE... – pg. 9-10

Flavius PARASCHIV:

L. M. ARCADE – pg. 11

Laurențiu ISTRATI:

MIRCEA DANELIUC A (S)FUMAT UN NOU ROMAN – pg. 11

Magda URSACHE:

DESPRE DE-CLASAREA CLASICILOR ȘI NU NUMAI – pg. 12

Dan Bogdan HANU:

DOG’S DIARY – pg. 13

Mihai CIMPOI:

UN CALIGRAF TÂRGOVIȘTEAN LECTURAT EMPATIC – pg. 14

Nicolae BUSUIOC:

FORMA FORMELOR (NE)ABANDONATE – pg. 14

Florin FAIFER:

UN MUNTE NEPERECHE – pg. 15-16

N. BRUNELESCU:

UN DISCURS EPISTOLAR DE EXCEPȚIE – pg. 17

Florentina NIȚĂ:

CĂRȚI DE VIZITĂ CU MESAJE POETICE – pg. 17

Adrian Dinu RACHIERU:

G. CĂLINESCU, UN „VULTUR ÎN COLIVIE” (III) – pg. 18

Doina POPA:

TUȘICA – pg. 19

Liviu PAPUC:

AVOCATUL ALEXANDRU BLANCFORT – pg. 20

Ioan RĂDUCEA:

INOROG – pg. 20

Alexandru RADU PETRESCU:

LIBRETUL DE OPERĂ, ÎNTRE LITERATURĂ ȘI „CUVÂNT...” – pg. 21

Doru SCĂRLĂTESCU:

LIBER PERENNIS. ÎN GRĂDINA RAIULUI SE CITEȘTE – pg. 22

Nicolae CREȚU:

GUZEL IAHINA: ZULEIHA, CU OCHII DESCHIȘI... – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XXVIII) – pg. 24

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

*Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului **Petru Damir**.*

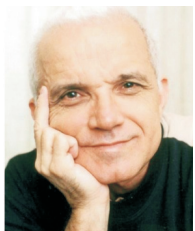
Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

**Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs;
articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.**

Revistă finanțată cu sprijinul parțial al Primăriei Iași

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: **exprescultural.ro**
facebook.com/expres.cultural
ISSN: 2537-5989

DTP: Pîrîu Octavian Dan
octavian_dan_piriu@yahoo.co.uk
0751 155 744

Liviu Ioan STOICIU

Din nimic pot să facă totul (de la creația originală literară - la ce a scris criticul Nicolae Manolescu)

„Meșteșugarii de cuvinte”, care din nimic pot să facă totul. Fiecare cu viziunea lui, cu harul, dinamismul, cu tensiunea sufletească proprie, cu nivelul de realitate și percepție la care se ridică. Creatorul-scriitor (să mă refer numai la el) continuând prin cuvânt o operă universală neterminată, se poate spune (sună livresc?). Literatura e și ea una din atât de diversele domenii ale cunoașterii (inclusiv în plan irațional, sau mai ales în plan irațional). Prin cuvânt, prin ceea ce scrie, creatorul-scriitor păstrează o relație personală cu Dumnezeu, intuitiv, spontan. În textele biblice, în rugăciunile de zi cu zi se face caz de *mijlocirea* lumii spirituale invizibile, a îngerilor (și a întregii lor ierarhii), a apostolilor, a Maicii Domnului, a lui Iisus, a sfinților (Ioan Botezătorul e cel mai curtat: „Stăpâne, pun *mijlocitor* pe Înaintemergătorul Ioan”; „Rogu-te, ajută-mi cu *mijlocirea* ta, tu care stai în cer înaintea Judecătorului veșnic, și fă să se îndure de mine, căci ai multă îndrăzneală la iubirea Lui”), mijlocire în fața Domnului, a Marelui Creator (*anonim*, firește), a *cenzurii transcendente*, eventual. La creatorul-scriitor, muritor de rând, relația e directă prin cuvânt, nu mai e nevoie de nici o mijlocire – sau e o iluzie? La cât de puțini creatori sunt atinși de aripa Sfântului Duh... Câți dintre scriitori au acces la resursele subtile („cuantice”), la esențe? Basarab Nicolescu sublinia că „Poezia este suprema aproximare cuantică a lumii. Mecanica cuantică descrie mecanica universului, în timp ce poezia îi revelează secreta dinamică”. Ar cam fi cazul să percepem nivelul de *irealitate* la masa de scris, întâi.

Creația literară (creația în toate artele posibile, de altfel) înmulțește universurile proprii scriitoricești. Depinde de opera fiecăruia cât sunt de originale aceste universuri proprii. Cu cât mai multe universuri proprii originale, cu atât mai bine literaturii române. Că veni vorba, mă bucur de fiecare dată când asist la recitaluri (la gale ale poeziei, de exemplu) și descopăr stiluri diferite, creația în sine având nuanțe atât de rafinate ale „frumuseții”. Diversitatea în literatură are rolul de a da sens „libertății de a fi” (și liberului arbitru). Exprimarea literară te reprezintă ca personalitate, „cuvintele potrivite” te pot înnobila. Talentul nativ are „inspirația divină” în el, atâta cât i s-a dat fiecăruia, că nu se împarte egal (o dată ce creația în sine este un dar moral al lui Dumnezeu). Dacă are și spirit critic suprad dezvoltat, un scriitor poate determina evoluția unei literaturi. Viața literară de azi de la noi e ocupată și de Gheorghe Grigurcu și Ion Pop, poeți și critici de renume în același timp, care cultivă armonia, ei îmi vin mereu primii în minte. În general, poeții „nu știu ce e poezia”, o scriu de la sine (ei au numai senzația că actul de creație îi aseamănă cu Dumnezeu). Dar avem critici de poezie de top în persoana lui Răzvan Voncu și Daniel Cristea-Enache (străluciți, generoși, binevoitori), în actualitate la București, sau Ioan Holban și Mircea A. Diaconu, la Iași și Suceava, amândoi de o rară sensibilitate, care dau măsura unui poet, au normele lor de evaluare și ierarhizare. Fără spirit critic o literatură n-are viitor. E adevărat, nu puțini critici literari „necreatori” se cred Dumnezeu în literatură, lipsiți de „organ de

receptare” cum sunt (de rea-credință, umorali), care pot îngropa autori de valoare. Dacă un poet (un prozator, un dramaturg) poate să creeze *ceva* de valoare, original, asemenea unui Dumnezeu, un critic poate să facă, din contră, din *ceva* valoros, original – un nimic, „de-al dracului”.

Literatura română e norocoasă, încă: are o figură dominantă critică, emblematică – Nicolae Manolescu; de 50 de ani ține cursul creației literare de limbă română în albia ei estetică. „Istoria critică a literaturii române” a domniei sale și „Lista canonică” (pusă la cale cu ajutorul criticilor de azi în poezie și proză), întreaga-i viață (e și academician, a fost și președintele unui partid după Revoluție și profesor universitar emerit) și întreaga-i operă încununează un destin ieșit din comun, de anvergură, unic. Valorile impuse în literatura română au depins de critica sa, „ce a scris Manolescu despre tine? A fost președinte de juriu?” „N-a scris? N-ai fost premiat de Manolescu? Atunci nu ești credibil” (sigur, nici chiar așa, dar între scriitori se pune și așa problema,

sobru, tacit). Dacă vârfurile literaturii române sunt cele ce sunt, se datorează în primul rând criticului Nicolae Manolescu, el le-a omologat. Domnia sa a ținut balanța (săptămânalul *România literară* rămâne martor și înainte și după Revoluție; după Revoluție i-a devenit director). Personal, sunt îngrozit de perioada post-Manolescu (*La mulți ani!* În 27 noiembrie, marele critic Nicolae Manolescu împlinește 80 de ani, cine nu știe?), că nu vom mai avea nici o autoritate critică deschisă, asemenea lui. Autoritate care să nu compromită câștigurile creatoare din literatura română. Noile „generații” de critici (exagerez, numeri pe degete criticii literari apăruiți după Revoluție care să se respecte pe ei înșiși și să-i respecte pe scriitori) lasă impresia că nu-i citesc decât pe scriitorii „tineri”; moștenirea literară de până la ei nu le mai spune mare lucru. Mă tem că *douămiiștii* vor trage obloanele literaturii române după ce vor veni la putere.

6 noiembrie 2019. BV

Nicolae PANAITE

Gânduri la o aniversară

A scrie despre Nicolae Manolescu este, din capul locului, pentru cineva care nu-i din aceeași branșă cu exegetul, la fel cum ai încerca să urci Ceahlăul pentru prima dată, bazându-te pe cunoștințele acumulate la școală sau la vreun curs de orientare turistică. Textul, în cazul de față, parcă se dilată, prinde contururi nebănuite și se îndârjește să ajungă în pagină... Celor care se descurajează le dau un sfat: continuați! Pe parcurs veți fi convinși că „fata Morgana” există cu adevărat, în carne și oase! Încă de la început, Nicolae Manolescu nu a preconizat să meargă pe sârmă și nici să ghicească gânduri, ci și-a propus să scrie despre multe cărți ale scriitorilor români și nu numai. A făcut lucrul acesta cu atenție, detașare, emoție, competență și cu sufletul, pentru că, în viziunea sa, cum inspirat o spune, „cărțile au suflet”!

Cei peste cincizeci de ani de continuă activitate a scriitorului, din care treizeci neîntrerupți de cronicar literar al *României literare*, îl pot înflora, dar și captiva pe cel care cutează să scrie despre aceste inegalabil creator al artei cuvântului. Voi da doar un singur exemplu, marca Manolescu, din arsenalul existent de frumusețe a limbii, sinteză și deosebită expresivitate: „Poetul e un dansator pe funie, un jongleor de cuvinte, un inventator de rime rare, plin de ingenuitate și har.”

Deși a debutat în 1966 cu volumul *Lecturi infidele* în care citim că „adesea ești provocat să te plimbi pe sub coroanele pădurilor narative”, domnul Nicolae Manolescu – căruia îi urez *La mulți ani!* – a rămas, dintre toți criticii literari ai celei de-a doua jumătăți a secolului trecut și până azi, cel mai fidel scrisului și provocărilor sale nebănuite. Nu cred că au existat, în intervalul specificat mai sus, cărți de valoare despre care să nu fi scris măcar o singură dată. Am fost martor ocular, de vreo câteva ori, al unor autori care se întrebau cu sfioșenie și curiozitate dacă a scris sau nu Manolescu despre cea mai recentă carte a lor și, dacă a făcut-o, care-i socotința. Se aștepta de către autorii șaizeciști, șaptezeciști, optzeciști etc., cu o anume solemnitate, emoție și adrenalină crescută, verdictul criticului, precum o hotărâre a unei instanțe supreme.

Pe lângă cele 40 de volume apărute, ca un corolar a publicat *Istoria critică a literaturii române*, o mare carte la propriu, dar și la figurat; și cred că ea stă cu îndrituire lângă cea a lui Călinescu. De-a lungul vremii, comentariile critice apărute în presa literară semnate de Nicolae Manolescu erau îndrumători și orientare pentru majoritatea criticilor de la noi. În funcție, așadar, de modul manolescian de receptare a cărților, semnarii de cronici sau recenzii îl luau ca reper, ca un vector de opinie și, nu de puține ori, ca un super „releu” ce asimilează, selectează și distribuie metode, principii și linii estetice. Referitor la semnificațiile canonului literar, ale construcțiilor și fundamentelor critice, cunosc în literatura română patru repere de unică și determinantă amplitudine: Titu Maiorescu, Eugen Lovinescu, George Călinescu și Nicolae Manolescu.

Impostură și profanare

Scriind în anii trecuți despre *impostură* și *profanare* m-am referit și la faptul că în faimoasele studiouri Mosfilm, acolo unde s-au creat atâtea capodopere ale artei cinematografice, se comisesse un film porno după romanul „Evgheni Oneghin” al lui Pușkin. În viziunea cinematografică porno, Tatiana Larina, unul dintre cele mai puternice și fascinante personaje feminine ale literaturii universale, este – ce altceva? – manager (la o firmă de publicitate). La vremuri noi, eroine noi! Or, regretatul profesor, eseist și traducător *Emil Iordache*, reputat specialist în limba și literatura rusă, grație căruia am aflat de pelicula cu pricina, preciza, comentând acest act profanator, că „personajul feminin principal din capodopera lui Pușkin, Tatiana Larina, a ajuns să simbolizeze femeia rusă în general, capacitatea ei de a iubi și a se sacrifica pentru cel iubit, dar și puterea de a o lua de la capăt atunci când este respinsă. Este una dintre femeile literare de o copleșitoare puritate, scrisoarea ei către Oneghin fiind știută pe de rost de orice rus care a frecventat măcar școala generală”. În transpunerea cinematografică de care vorbim, puritatea eroinei „se convertește” în forța de a realiza cât mai multe performanțe sexuale (plătite de producător cu 250 de dolari fiecare). În consecință, terenul de acțiune al Larinei este un pat imens cu baldachin în care partener de „iubire” îi este un Oneghin musculos cu priviri de bovină.

M-am întrebat: să fi devenit Rusia țara profanatorilor, mai mult, a stricătorilor de capodopere? Nu o să cad în eroarea de a crede așa ceva. Dar iată ce relatează mai demult într-un cotidian ieșean criticul *Al. Călinescu*: un editor rus și-a propus să-i facă un pustiul de bine lui... Lev Tolstoi și să-i „actualizeze” romanul „Război și pace”, care i se pare prea lung și plicticos. În consecință, el a decis să opereze o serie de modificări. Citez din textul lui Al. Călinescu:

„1) scurtarea romanului, ceea ce îl va face mai dinamic și mai ușor de citit; 2) eliminarea digresiunilor filosofice și istorice, prea grele pentru cititorul de astăzi (asta cam așa-i, dar nu e vina lui Tolstoi! – *nota mea*); 3) toate dialogurile în franțuzește (...) să fie traduse în rusește; 4) accentul să cadă nu pe *război*, ca la Tolstoi, ci pe *pace*; tot ceea ce ține de Napoleon, de campania din Rusia etc. să fie scurtat (...) 5) Tolstoi a greșit când a rezervat unora din personajele sale o soartă tristă; iată de ce, în noua versiune, prințul Andrei Bolkonski nu mai moare, iubirea pe care i-o poartă Natașa devine plină de speranță. Cititorul va fi și el fericit când va constata că totul e bine când se termină cu bine”.

Greu de spus dacă astfel cititorul va fi sau nu mai fericit, dar nefericitul editor care a avut o asemenea idee m-a făcut să mă gândesc serios la o afirmație a celebrului cineast *Nikita Mihalkov*: „Cel puțin pentru noi, rușii, ar trebui reintrodusă cenzura”.

250 de zile de lectură într-o viață de om

O revistă de știință și cultură din Franța publica, la finele anului 2000, un dosar consacrat *Timpului*, despre care anticii – cu spiritul lor deopotrivă metafizic și pragmatic – constatau că *fugit irreparabile*. Dosarul avea ca generic întrebarea: „Cum trece timpul vieții noastre?” sau, altfel spus, cât timp petrecem, ori cheltuim, cu fiecare acțiune, preocupare, habitudine etc. Drept răspuns, se prezentau în sinteză rezultatele unei cercetări, prefațate de un excurs în istoria mentalităților, a modului cum a fost perceput timpul, inclusiv

conceptual sau psihologic, de-a lungul mileniilor, în diverse epoci, până în prezent. Concluziile la care ajunseseră cei ce au studiat – folosind cele mai diverse și moderne mijloace de investigație – problema trecerii și petrecerii timpului de care dispunem într-o viață sunt frapante.

Circa 500 de zile le consumăm stând la cozi. Pentru a ne îmbrăca avem nevoie de 531 de zile, iar pentru a ne adresa banalul, formalul „Bună ziua” cheltuim 8 zile din existența noastră. Completarea foilor de impozit ne răpește 5 zile. Nu mai puțin de 159 de zile ni le petrecem la toaletă. Rădem împreună cu prietenii (și, uneori, cu dușmanii; în orice caz *cu* sau *de* adversarii, de obicei politici, dar și literari, mai ales atunci când aceștia nu se pot abține și *comit* texte) un an și 258 de zile. La volan ne aflăm circa 5 ani în timpul prețioasei noastre vieți. În fața televizorului pierdem 6 ani, în timp ce somnul ne răpește 23 de ani. Cea mai mare parte a vieții stăm în picioare, adică 30 de ani. Dintre aceștia, 16 reprezintă mersul efectiv pe jos. Mâncăm 6-7 ani și visăm doar 4

(nu se precizează aici dacă a fost luat în calcul și visul în stare de veghe). Facem amor 110 zile (e mult, e puțin?!). 180 de zile vorbim la telefon. Cu siguranță nu s-a avut în vedere aici vorbăria „învărtitului”, parvenitului postdecembrist de la noi, care comunică prin telefonul mobil lucruri foarte importante din orice situație sau poziție s-ar afla: ședință, Consiliul Europei, talk-show-uri TV, plaja mării, munții patriei, avion, automobil, grevă și, dacă interesul sau partidul o cer, chiar de la WC... Pentru pitorescul lor, mai consemnez câteva date. Avem guturai un timp egal cu un an și 135 de zile, plângem 50, ne spălăm pe dinți 92 de zile, iar privitul ceasului ne ia trei zile. Cea mai șocantă cifră mi s-a părut însă a fi trecută în dreptul acelei *dulci zăbave* de care vorbea bătrânul nostru cronicar, și anume: *cetitul cărților*. Nu alocăm acestei *zăbave* decât... **250 de zile**.

De când s-a efectuat cercetarea ale cărei rezultate apăreau în publicația franceză au trecut aproape două decenii. Mă îndoiesc că unele cifre, în primul rând cea privind timpul rezervat lecturii, nu au devenit și mai alarmante. Ba chiar sunt sigur!

Educația de fond și cea de formă

Se pune (sau mai degrabă nu se mai pune, ci doar se trece cu vederea!), în ultima vreme problema educației, a educației în general și a educației care-ți dă competențe în mod special. Cine o face? Nici într-un caz cei care nu-și fac probleme din asta, ci, dimpotrivă, se folosesc de culoarul deschis tuturor oportunităților în domeniu (diplome de licență, de master, de doctorat cu diuimul, care deschid porți pentru cei abili în domeniu și închid porți pentru cei ce nu au îndemânarea de a se folosi de o licență, de o profesie și iau calea exilului, unde, în general, fac altceva decât ceea ce au învățat, ceea ce acasă nu le-ar pica bine deloc!), ci mai curînd cei furați (nu frustrați!) de o normalitate în care și-ar fi putut pune în valoare educația, fie ea cea de acasă, fie cea căpătată în școli serioase. A fi educat, la noi, din păcate, nu este echivalent cu a fi titrat, ci mai curînd cu a fi tenace, descurcăreț, abil sau, cum le place celor mai mulți, a fi inteligent (în sensul de a te descurca în secunda doi cînd e vorba de ceva complicat). Educația și studiile sunt două laturi ale vieții sociale, în unele cazuri, paradoxal, antagonice.

Cel puțin, de la Jean Jaques Rousseau încoace, lucrurile au părut a fi clarificate, în privința educației. Însă, dacă ne ducem mult mai în spate, vom vedea că Tirezas și Tezeu, eroi antici, cel puțin, apropiați de poezie, s-au autoeducat și au devenit în timp modelele oamenilor simpli cu har și dăruire în ceea ce au făcut, încît, din acest punct de vedere, chestiunea s-ar modifica în favoarea anilor de acasă, care pot fi nu doar cei șapte, ci și următorii șapte, și iarăși următorii șapte, pînă la senectute, care, dacă e să fie luminoasă, poate fi numită și înțelepciune.

Prin urmare, acum, în 2019, cînd educația stă în pionezele unor decizii, în spatele cărora stă sintagma *politically correct*, putem spune că aproape nimic nu mai contează. Impostura a ocupat tot ce a fost de ocupat, de la cel mai înalt nivel la cel mai jos, și mă refer la acele posturi cheie, unde studiile trebuie să asigure competență și educația trebuie să fie de calitate. Or, obținerea, la casierile universităților, a unor diplome de studii superioare, care acordă licența, titrează pentru un domeniu sau altul, a devenit o regulă. Priviți doar în jurul vostru și o să vedeți în posturi importante impostori autentici, analfabeți funcționali în fond, care au dus în derizoriul totul, iar derizoriul pentru ei înseamnă calitate, înseamnă competență, cale de urmat. Educația pe care ar trebui să o aibă acești impostori vine din arogarea unor studii fără fond, ci doar de formă. Ei nu recunosc educația de bază ca valoare morală și educațională, ci consideră că cei șapte ani de acasă, aglomerăți și ei cu tot felul de reguli improvizate, este de ajuns, este valabilă și se mută, astfel, în formarea ulterioară, prin studii la fel de improvizate, făcute pe fugă, pe furate. Nu este o regulă ca un om cu studii să fie și educat, ci, dimpotrivă, s-a dovedit în multe cazuri că astfel de oameni au un comportament social execrabil, în comparație cu comportamentul normal al unor oameni fără studii, dar cu un fond de educație socială de admirat. Cam asta e situația, pe care timpul prezent o acceptă și, deci, dacă o acceptă, nu o poate rezolva. Și pînă la urmă, ca să înțelegem ce e cu educația de fond și cea de formă, tot la Jean Jaques Rousseau trebuie să ne întoarcem și la simplele reguli de conduită socială, ușor de accesat, ușor de urmat. Sau măcar la *Decalogul* lui Moise, pe care să-l repetăm zilnic ca pe *Tatăl nostru* și să-l aplicăm în cele zece reguli ale lui, fără ezitare, iar unde s-a greșit să se plătească pe loc, nu la judecata de apoi.

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LIX)

După cartiere și mahalale, grădini și piețe publice, pâraie și poduri, cu nume alese pentru dezlegare etimologică și motivație istorică, a sosit vremea unui periplu pe ulițele și străzile Iașilor, în căutare de alte urme vechi pentru explicații noi. Pornesc la drum de la soare-apune, încercând să reconstitui tabloul Iașilor, așa cum se va imprimat el pe retina lui Ion (fost Torcălău), la 1855, privind din căruța trasă de cei doi zmei ai lui moș Luca harabagiul, atunci când străbătea Șoseaua Păcurarilor, prăfoasă și pietruită începând de la 1833-1834, intrând în Capitalie pe la rohatcă (1829) sau „bariera guvernului” (1861) de la șanțul orașului. Se putea vedea atunci o mare mahala pe coastele ponorate ale dealului Copou, hrentuit de pârâiașe și ravene, cu drumuri, ulițe și trecători desfundate în vreme ploioasă, dar și cu case arătoase de-a lungul șoselei, ale unor boieri de rangul al doilea sau mai mici, cu dugheni evreiești sărăcăcioase și curți de scapeți cu cai de trăsură mândri, cu gospodării, mai sus sau mai jos, de negustori, meseriași, preoți și diverși cinovnici ai vremii, încă bezmenari (embaticari sau chiriași) pe la 1830-1860, fiindcă se aflau, așa cum arată documentele și cartează cu precizie Joseph Raschek în planul său din anul 1844, pe locurile moșiei Copou, a Mănăstirii Trei Ierarhi, ale bisericii luterane și ale celei catolice și, cel mai mare, al Anicăi Roset-Roznovanu („Buletin. Foae oficială” – BFO, 1836, p. 343; 1841, p. 90; 1843, p. 42, 46), apoi al nepoatei sale Maria Balș, născută Bogdan (BFO, 1856, p. 40 supl.), în partea de mijloc și de răsărit, în vechea Muntenime de Sus (*Mahalaua Păcurari zisă și Muntenimea de Sus*: „Foae sătească” – FoS, 1839, p. 52, 108). După 1832, Mahalaua Păcurari, întinsă până în Ulița Podului Verde (Bd. Carol I, azi) și Grădina Publică (din Copou), cuprinzând și zona Râpei Galbene, până la Ulița Bohotineanului (Str. Arcu de mai târziu), forma Despărțitura 1, împreună cu Mahalaua Talpalarilor, care ajungea până la Biserica Lozonschi. Ulița Mare (Bd. Ștefan cel Mare și Str. Lăpușneanul) și, în continuare, Ulița Podului Verde delimitau acest teritoriu administrativ de Despărțirea a 2-a. Reperele importante al Mahalalei Păcurari erau, la jumătatea veacului al XIX-lea, Biserica Sf. Treime (din Canta), „Moara cu mașină a supusului galicesc Ghildilim” (*Lista caselor și a dughenelor Capitaliei*..., 1853, ed. 2000, p. 18), adică Moara de Foc, Biserica Luterană (acum Biserica ortodoxă Sf. Mina), cu cimitirul său, cimitirul catolic situat mai sus, Berăria veche și apoi Berăria Zimbru (*Mahalaua zisă a Berăriei*: BFO, 1855, p. 211), Poșta veche de lângă Grădina Publică (*Mahalaua Poștii*: Arhivele Naționale Iași – ANI, *Litere*, B, dos. 623/1829, f. 2 r.), Biserica Toma Cozma, Cișmeaua Păcurarilor, Biserica Prapadoamna (Prepodobna) sau Sf. Paraschiva (de Sus) și Criminalul (de după 1832). O rețea de drumuri și ulițe, aceeași de pe la 1830, existentă și astăzi, lega cele trei căi de comunicație ce străbat coasta dealului, de la vest la est, pe trei diferențe de nivel: în șes, Drumul Bahluiului (azi, Șos. Arcu și Șos. Moara de Foc), iar mai sus, Ulița Păcurarilor și apoi Ulița Cantei (devenită Str. Toma Cozma). În afară de denumirile acestora, de *Hudița Toma Cosma* (Str. Școalei) și *Drumul Cișmelei din Păcurari* (Str. Florilor) (în Peytavin, 1857), niciun alt hodonim nu mai apare în cele două documente cartografice din anii 1844 și 1857. Existau însă și alte denumiri, pe care le găsim în diverse surse arhivistice, căci Eforia întocmise un dosar care cuprindea „lucrări urmate pentru darea de nume ulițelor orașului Iași” (ANI, *Eforia Iași* – EI, dos. 34/1845; cotă din inventar), acesta însă dispărut din depozit, încât nu putem ști câte și care au fost acele denumiri, amestecate printre cele atestate după anul 1865, când procesul denominativ oficial a fost accelerat de Primăria nou înființată, începând cu primul mandat al lui Dimitrie Gusti (1864-1866). Anterior, funcționa sistemul toponimic popular, vechi, cu material lexical descriptiv sau antroponimic, desemnând persoane de notorietate și anume importanță de pe traseul drumului, uliței, hudiței, fundacului. Atunci, adresele poștale și fiscale constau în numerele caselor, impuse de administrația rusească în 1828, ulițele fiind grupate în *ceastii* și *cvarataluri* (termeni rusești) și apoi în *despărțituri* (cinci, șase sau șapte). În noiembrie 1865, urma să se efectueze un recensământ fiscal, fapt ce impunea identificarea contribuabililor la adrese actualizate, ceea ce presupunea confecționarea de tablățe și fixarea lor pe ziduri și, implicit, atribuirea de nume tuturor străzilor din Iași. Operațiunea era în toi în toamna anului 1865 (ANI, PI, dos. 59/1866, f. 1 r., 2 r., 4 r.) și a continuat în 1866, căci Primăria nu putea

îndeplini singură și repede o asemenea sarcină (*Ibidem*, dos. 26/1865, f. 1 r., 20 r., 28 r.). După 1866, vor dispărea termenii *mahala* și *uliță*, acesta înlocuit consecvent cu *stradă* / *stradelă*. Majoritatea denumirilor care apar în documente, în deceniile următoare, au fost stabilite în acești ani, dar neconsemnate în procese-verbale de decizie. Planuri și liste de străzi din anii 1868, 1871-1876, întocmite pentru felurite lucrări (*Ibidem*, dos. 88/1868, passim; 113/1871, f. 7 r., 14 r., 22 r. sqq.) și, îndeosebi, un mare dosar din 1884 (*Ibidem*, dos. 119/1884) cuprind toate atestările denumirilor, care nu sunt, de regulă, și datele instituirii lor oficiale. Au fost atunci și situații neobișnuite, de exemplu, abia în ședința din 21 ianuarie 1886 se aprobă anume schimbări de nume, deși unele erau în uz din 1866, folosite paralel cu cele mai vechi. Astfel, se decide (*Ibidem*, dos. 119/1884, f. 305 r.) ca *Str. Copou* să se numească *Str. Carol*, iar *Str. Mare* se va denumi *Ștefan cel Mare*, dar atestări anterioare acestora sunt din anul 1868. Se vede că numele fuseseră date inițial fără aprobarea Consiliului Comunal sau nu au fost consemnate în procese-verbale și acum se intra în legalitate. Astfel de neglijențe se vor constata și mai târziu. Propuneri de nume pentru străzi noi sau de schimbări de nume vechi s-au făcut mereu, dar mai ales în momente premergătoare unor

Zona Cantă cu Gârla Cantei
(Joseph de Bajardi, 1819)

recensăminte, precum cele din 1885, 1899, 1912, 1930 și 1941, pentru actualizări și clarificări. De pildă, la 11 septembrie 1899, o comisie de consilieri era însărcinată să propună denumiri pentru străzile cu nume nepotrivite sau prea lungi și să lămurească situațiile în care două sau trei străzi aveau același nume (*Ibidem*, dos. 473/1896, f. 30 r.). Cu acel prilej se discuta și cererea unor cetățeni de a se atribui câtorva străzi nume istorice sau ale unor donatori (*Ibidem*, f. 38). Aceste probleme au fost reluate și în deceniile următoare. Planul orașului ridicat de ing. Grigore Bejan în anii 1896-1897 răspundea unor nevoi edilitare presante și înregistra toate numele de străzi din final de secol.

În mersul și demersul acesta explicativ, o selecție se impune, soluția de primă decizie fiind ignorarea toponimelor transparente lexical și cu nume de persoane de notorietate națională sau locală, majoritatea hodonime cu caracter oficial-administrativ, căci ce „mistere” am putea descoperi în vechi nume, precum *Str. Șipoțel* și *Str. Ponoarelor* sau în altele, târzii, ca acelea din cartierele numite *Crucea Roșie* și *Munteni* (fost *P. Bogdan*), din zona Pieței Păcurari, cu străzile *Olteniei*, *Bucovinei*, *Transilvaniei*, *Iancu Flondor*, *Eudoxiu Hurmuzachi*, *Ogorului*, *Semănătorului* etc. Totuși, uneori, chiar în denumiri aparent banale se pot întrezări realități revoluate, de interes pentru ieșeanul visător la ... vremurile de altădată. Le vom semna la locul lor potrivit. Drumul

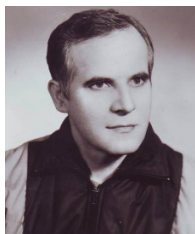
nostru se arată încă lung și nu chiar ușor, când încercăm să deslușim dacă nu mistere autentice (câteva se vor lăsa totuși cu greu ghicite), măcar chipuri de „oameni cari au fost” (N. Iorga), uitați cu desăvârșire, dar cu nume rostite des și fără relief semantic sau stilistic. Ordinea abordărilor va fi spre soare-răsare, de la rohatca Păcurarilor la cele ale Tătărașilor și Morii de Vânt, cu priviri întrebătoare spre nord și spre sud, după caz, haz și necaz. Nu ar fi de prisos ca o hartă a municipiului, măcar din cele turistice, să fie la îndemâna cititorilor curioși.

Numele Păcurarilor fiind de mult luminat (în episoadele L și LI), pe altă cale trebuie să pășim acum, pe **Canta**, care ne întâmpină cu o incertitudine provocatoare. Canta este astăzi un cartier din marginea de sud-vest a Iașilor, străbătut de o stradă omonimă, care începe din proximitatea Bisericii Sf. Treime și se termină la rondul tramvaiului 7. La începutul veacului al XIX-lea, era o mică grupare de vreo 12 gospodării, fără un nume cunoscut, în jurul unei biserici, desigur, de lemn (v. planul Bajardi, 1819), precursora Bisericii Sf. Treime, aceasta zidită de enoriași între anii 1844-1853 și existentă în prezent. Așezarea, aflată pe moșia Rediu a Mănăstirii Trei Ierarhi (J. Raschek, 1844), era străbătută de Drumul Romanului / Neamțului, cu o variantă, de la 1833, pe traseul actual de la capătul Șos. Păcurari. Șanțul moșiei târgului, pe care se va instala carantina ciumei și rohatca Păcurarilor la 1829, despărțea biserica și câteva locuințe de partea de apus a așezării, care va deveni Târğușorul Păcurari, existent în 1829 și inclus administrativ, în 1855, în orașul Iași. *Strada Canta*, existentă cu acest nume în anul 1879 (ANI, PI, dos. 193/1871, f. 171 r.), pornea din Șoseaua Păcurari, dincolo de șanțul și de bariera Păcurari (Bejan, 1896-1897). În prezent, după modernizările din anii 1970 și introducerea liniei de tramvai Gară-Canta (după 1979), Str. Canta începe de la capătul Șos. Moara de Foc cu care a fost unită prin fosta ogradă a morii. A rămas din secolul al XIX-lea și Stradela Canta (ANI, PI, dos. 113/1871, f. 54 r.; a. 1875).

Alte două toponime au fost generate de antroponimul *Canta*. *Gârla Canta* / *Cantei* desemna o meandă a Bahluiului, cu un pod peste ea, *Podul Cantea*, (re?) făcut în 1882, rupt apoi de inundația râului din 1897 (*Ibidem*, dos. 130/1893, f. 105 r.; 58/1897, f. 22 v.), reparat de Primărie, spre mulțumirea locuitorilor din zonă, care își puteau duce vitele peste gârlă, spre Iazul Beldiman (*Ibidem*, dos. 58/1898, f. 29 r.), și din nou stricat în 1909 (*Ibidem*, dos. 58/1909, f. 7 r.). Podul se afla în zona actualei Piețe Dacia și a dăinuit până la desecarea gârlei (după 1935). Logica denominației toponimice personale sugerează următoarea cronologie a acestor denumiri: *Podul Canta*, apoi *Gârla Cantei* și *Str. Canta*, deși ordinea atestărilor este inversă. Cine va fi fost acel Canta, din neamul numeros al Cantacuzinilor, cel care a făcut podul, având interesul unei comunicații pe șesul Bahluiului, spre pășune și spre Iazul și Moara Beldiman? Nu am acum un răspuns cert, fiindcă nu găsim o relație între Cantacuzini și locurile cu pricina, doar Iancu Canta, vornic de aprozi și agă, care locuia în Mahalaua Poșta Veche (*Ibidem*, dos. 29/1865, f. 35 v.), putând fi asociat, prin apropierea relativă de pod a casei sale, în această căutare de motivație a denumirii.

O surpriză servită de antroponimul *Canta* se află la distanță, în capătul de la Copou al Str. Toma Cozma, care se numea la mijlocul veacului al XIX-lea *Ulița Cantei* (Peytavin, 1857), ce pornea de la casa Canta (Casa Universitarilor de astăzi) și ajungea la intersecția cu Str. N. Istrati. Era acolo, de-a lungul uliței, o mică mahala, cuprinzând și ulițele de mai jos, spre Biblioteca Centrală, unde aveau locuințele 19 persoane, între care Neculai Coroiu, Alecu Ghica Chefal, Petrachi Carp, Elencu Manu, Lascarachi Mihalachi, Iancu Buzdugan, Catinca Cuza ș.a. (ANI, PI, dos. 29/1865, f. 30 v.). Este evident că denumirea era motivată de o proprietate de pe la 1800, casa vornicului Iordache Canta(cuzino) și apoi a fiului său, vistiernicul Nicolae Cantacuzino. Hodonimul *Ulița Cantii* nu s-a putut păstra, tronsonul de uliță fiind inclus, după 1866, în lunga Str. Toma Cozma (*Ibidem*, dos. 148/1868, f. 44 r.; Bejan, 1896-1897), fiindcă deja exista atunci Str. Canta din Păcurari (1871).

Va trebui să stăruim, și în episoadele următoare, într-o neleneșă zăbavă cu cetitul numelor din Muntenimea de Sus și din Mahalaua Păcurarilor, urcând din șesul cu broaște al Bahluiului spre vârful cu ciori al Grădinii Publice Copou.

George BĂDĂRĂU

Traian Ștef - Epopeea șobolanului Louse

Traian Ștef, poet eseist, critic literar, atrage atenția cu un volum în totalitate epopeic, apărut la Editura „Școala Ardeleană”, 2018, coperta și ilustrațiile Laszlo Ujvarosy, volum intitulat „Epopeea șobolanului Louse”, construit după modelul unei epopei antice, cu prolog, epilog și XI Cânturi. Cartea lui Traian Ștef este un poem epic în versuri în care se povestesc faptele unui personaj, Louse, șobolan, închipuit apoi ca păduche, prezentat în modalități parodice, cu ironie, umor, în antiteză cu eroul legendar din epopee. Din când în când se fac trimiteri la autori antici, la personaje celebre din epopei, între altele la epopeea „Țiganiada”, semnată de I. Budai Deleanu, cu câteva personaje memorabile, întâmplări deosebite, nume simbolice, fonetisme, într-o adevărată cascadorie lingvistică.

Poetul e un vizionar, atras de mituri, secvențe orientale, acordurile lirice ale lui Horațiu până la scriitura postmodernă: „Stau sprijinindu-mi fruntea ca un poet/ Din ilustrațiile kitsch”, într-un univers liric din care nu lipsește minotaurul, ființe fabuloase care risipesc energia pentru a face rău, mănăitori de stârvuri cu cap de câine sau cei care trăiesc în palate, în dulci dezmierdări surprinși în antinomii de-o senzualitate aspră: „Vor mângâia împrejurarea/ Mai dragăstos decât mângâie călăii/ Secura și streangul” (Prolog).

Oaspete nepoftit, șobolanul din canal prinde grai, se crede trimisul divinității și-i poruncește poetului să-i fie vocea lui înfricoșătoare, la fel ca privirea fixă cu ochi scilipitori/ Într-o umbră chioară/ Într-o umbră cleioasă/ Spartă peticită, stingher, șovăielnic, având „O înfățișare palidă/ Care se schimbă ca-ntr-un caleidoscop”.

Rămânând în starea lui de reverie, poetul primește amenințările șobolanului care „Rânjește scurt/ Și poruncește tăfnos/ Ți-a venit rândul/ Să scrii”, și-i cere renunțarea la lamentările unei vieți prea scurte, la labirintul erotic, inutil, la artele frumoase, expresive, tocmai acum când vegetația marină devine acaparatoare, astrele se ascund, siguranța umană se află sub semnul incertitudinii: „Vin algele din mări și se urcă pe stânci/ Și astrele se adăpostesc în peșteri/ Și peste burțile oamenilor explodează/ Centurile de siguranță”. Șobolanul se crede atotcunoscător și puternic, speră că va fi urmat orbește de mulțime, iar poetul va fi purtătorul lui de cuvânt, Mesia, mesagerul cu goarnă, cel care va scrie și atunci: „Lumea întreagă fi-ți-va/ La picioare/ Implorându-te s-o conduci/ S-o salvezi/ Cu puterea dată de un șobolan” (Cântul I).

Îngândurat, poetul își aduce aminte de I. Budai Deleanu, de Homer și Virgiliu, de bătlia șoarecilor cu broaștele și îl atacă retoric pe șobolan, care se crede trimisul lui Dumnezeu pe pământ, noul Erou al omenirii, nebunul care are viziuni incomode! „Noua lume va avea/ Eroul ei/ Și legile ei/ În legea lui”, iar poetul va fi, în concepția parazitului, supleantul puternic, primit cu ovații la olimpiade, turniruri, în trenurile cu migranți, la concerte, la mitingurile candidatului care împarte pacea și războiul.

În note de pamflet, autorul ne amintește de *Țiganiada*, de conflictele cu unelte agricole, între Bărbătești și Inimoasa, de cadența epopeică, sintaxa, fonetismul numelor, interesante. Asurzitorul- Bălții, Lingăreț, Mocirlan, Papă-Sfecă, Întră-n Oale, Gură-Mare, Bălțărețu, Roade-Pâine. Traian Ștef parodiază, stăpân pe situație, bătlia din opera lui I. B. Deleanu, cu note de umor: „Și-l nimerește Papă-Sfecă-n pântec pe Întră-n Oale/ Și Roade-Pâine mi-l împunge-n inimă pe Gură-Mare”. Într-un text latinesc valorificat pentru atmosferă și muzicalitate, viteazul Turnus se luptă cu Enea, iar poetul în altă strofă se află într-o relație dificilă cu Șobolanul: „Și nume de laudă să-i dau/ Și cronica puterii lui s-o scriu/ Și lumea s-o îndemn/ Să-l urmeze/ Să i se supună/ Și primul său fiu/ Ducându-i steagul/ Într-o lume de spumă” (Cântul II).

Supărat pe reacția interlocutorului, care ar vrea să renunțe la visul de mărire, dacă ar fi să ajungă Regele Subsuorii, Poetul nu poate uita că acesta a fost toată viața un nimic, a îndrăgit minciuna, scandalul și crima, era mustăcios, viclean, posesiv, mofturos, vicios, arogant, vanitos, obsedat de sine. Pe neașteptate, Șobolanul îl contrazice și-i prezintă o listă cu calități pozitive: sfios, iubitor, sincer, cinstit, atotștiutor, bun de urmat, milostiv, comunicativ, așezat la minte, calm, talentat, nu a fost încălzit la piept ca pe o rugăciune, nu a fost mângâiat

de bone și amante, ci a fost întotdeauna supraviețuitorul subsolului: „Eu sunt supraviețuitorul/ Supraviețuitorul subsolului/ Dar nu-mi place starea asta/ De supraviețuitor fugar/ Vreau să fiu Regele Subsuorii”.

Portretul șobolanului tinde și mai mult spre caricatură, când poetul adaugă alte amănunte, încercând să-l aducă la realitate. E bătrân și uitat, la umbra unui smoc de iarbă roșie, cu blana roasă, dinți măcinați prin gunoaie, nu mai apare în visuri cu vedete, a trecut prin atâtea canale, a rezistat la otrăvuri, s-a rătăcit printre hingheri, câini, pisoi, vagabonzi și așa cum o spune în enunțuri declarative, trăiește bine pe seama mistificantului, pe seama fariseului, prostului, mincinosului și-i place când

cronica literară

lumea se prăbușește: „Îmi place să privesc/ Cum cad grinzile/ Cum se prăbușesc antenele/ Cum se alege praful de toate/ Și se înalță pe la ferestrele din jur/ Cearșafuri unduitoare/ ba scrisorile pe șervețele înlăcrimate/ Care se lipesc/ De geamurile vopsite ale închisorii” (Cântul III).

Într-un alt Cântec, Șobolanul dăruiește poetului o poveste fantastică și anticipează pericole pentru noi și pentru țară. Textul reliefează două aspecte importante: o

Poveste și o Viziune, în timp ce ascultă armonia galopantă a ploii. Desigur, povestea nu e o simplă poveste, ci una care pune problema multiplicării spațiului, a micșorării corpurilor în păpușa rusească, într-un tren plin cu păpuși rusești, folosite în loc de bilete: „M-am ascuns într-o păpușă rusească din porțelan lucios/ O păpușă rusească mergând cu trenul/ În geanta de piele roșie/ A unei femei tinere/ Cu ochii verzi, păr negru/ Ciorapii vineții picior peste picior”.

Cel de-al doilea aspect evidențiază relația dintre lună și moarte, o Viziune folclorică, în versuri expresive, pline de culoare, până la vis, la simbolistica adâncă: „Și am avut o viziune atunci/ Se făcea că era lună plină/ Și era ca sofranul/ Și se deschidea ca un trandafir/ Mare galben/ Și ieșeau omuleți din petalele ei/ Și de-atunci îmi spun că luna nu-i un vis/ În care să te scufunzi/ Romantic/ Ci-i un ochi de moarte/ Peste umbra ta alungită” (Cântul IV). A fost un vis închis în păpușa rusească, încarcerat, undeva în drumul spre Moldova, pe la Câmpulung, în timp ce mulțimea *mirosea a lehamite*.

Altădată, șobolanul cere scriitorului un alt nume, unul de laudă, nou, o altă realitate care l-ar face și pe el să fie mândru: „Ajută-mă să trec/ În altă limbă/ De laudă/ Să-mi fie numele/ Și tu să fii mândru/ De opera ta”, fără amintiri, visuri, suflet, să fie trecut printr-o metamorfoză magică: „Fă-mă un fel de nimic/ Cât de

mic/ Fă-mă *păduche*/ Și dă-mi nume de laudă/ Dar nu vreau să fiu păduche vegetal/ Pe dosul unei frunze de paltin// Ci ouăle să mi le las/ În ascunzișurile bogate/ Ale unui corp omenesc/ Între pliurile pline de plăceri/ Ale câinii/ Sub pălării elegante cu fundițe mari/ De mătase/ Și sub fuste pliate”.

Cei doi se întrec în cântece de laudă, nu lipsite de o anume ironie, dar tocmai această versificare bășcălăioasă atrage atenția cititorului instruit: șobolanul supraviețuitor nu mai poate face neamul de răs, iar scriitorul nu cunoaște secretele subteranelor. Mai întâi surăsul ironic al poetului: „Tot neamul a murit/ Poți ieși din subteranele secrete/ Poți lenevi la soare sau la umbra/ unui bocanc rupt”.

Apoi, bolboroseala parazitului care se referă la poezia canalelor, ermetică, greu de înțeles, poezie la care omul de rând nu poate ajunge: „Laudă ție scriitorule/ Dacă nu mi-ai văzut ochii/ Nu cunoști întunericul”, după care rostește vehement: „Dă-o-ncolo de poezie/ Că nu se scrie în cap/ Ci se scrie în niște canale/ Pe care e pus un capac/ Și se deschide cu mare artă/ Dar eu nu am reușit/ Numai o spălătoreasă gigantică/ Am auzit că l-a desfăcut/ Spălătoreasa cu sfârc albastru” (Cântul V).

În alt Cântec, poetul caută alt nume pentru șobolan, la rugămintea acestuia și îl numește după englezescul Louse (păduche). Doar atât. Nu-l poate înrupe în altă făptură, deoarece ar strica măsura tuturor lucrurilor, echilibrul lumii, dar încearcă un descântec încât șobolanul să fie considerat păduche aristocrat.

După ce adună obiectele magice, lasă vorbirea să alunece în mod misterios, într-un descântec: „Cum întoarce podeaua șindriile/ Cum întoarce vara crângurile/ Cum se întorc șapte babe/ În șapte fete/ Așa să se întoarcă făptura ta” (Cântul VI).

Viața lui Louse devine întru chiparea ficțiunii și își caută un corp feminin pe care să se opoșească. El este atras de glasuri, focuri, mirosuri de jumări, cârnați, muzici, rochii înflorate, personaje fabuloase, mitice: „Iepure șchiop cu copite de cal/ De-un cal înaripat cu cap de taur”; este atras de femei celebre din vremea de altădată: Lavinia, Elena, Margareta, care se deosebeau după sandale.

Din păcate, corpul Margaretei era ocupat, de un băutor de vin cu piept păros, iar ea avea sâni dezgoliți. Căutând alt corp, Louse ajunge la cuplul Elena și Paris. Ea avea pielea arsă de mângâieri și de timp și părea ademenită de un alt răpitor: „El o îndemna cu vorbe dulci să-l urmeze/ Ea-i răspundea cu diminutive gingașe/ Fiorosului îngenunchea/ Și sălta repede în dans/ Lângă celelalte” (Cântul VII).

Dar Louse este ispitit de corpul Laviniei, cea cu glezna subțire, atras de genunchi, de coapsele care miroseau a lăcrămioare: „Și ajunse unde mângâierile vorbesc/ În toate limbile nemuritoare” și unde Louse se simțea ca în paradisul dantesc, în lumea dulce, plină de amor și pace, când îi sări în față puricele înstăpânit peste corpul Laviniei. Urmează o bătlie în vorbe și în fapte, în care cei doi își imagineau că sunt Enea, Odiseu, Ahile, Aias, Turmus, Tandaler, Teleormanicus.

Convins că frumosul corp îi aparține, puricele se gândea la moliciumea, arcuirile lui, ascunzișurile, pielea albă, subțire, șoldurile rotunde, iar păduchele îi adresa blesteme: „Să pleci dintre pureci pe-ale Satanei poteci/ Cum ai venit...” și replica nu se lăsa prea mult așteptată: „Ba tu să stai în bășici/ Făcute de urzici/ Pe spatule șiroid de sudoare/ Pe zalele de la fermoare”. Cei doi se imagineau eroi cu puteri supranaturale: „Într-un car la care doi zmei trăgeau/ Cu copite de aramă”.

Atras de folclor, autorul folosește și formule mediane din basme: „Se luptară zi de vară/ Se loviră mai cu ură/ la Buzău la întorsătură”, de parcă toată furia coborâse din cer pe pământ. Louse câștigă bătlia, se simte puternic și vrea să întemeieze: „O nouă țară latino-lituană/ un nou neam carpatin guzgano-păduchios/ Cu forțele ascunse în peșteri secrete” (Cântul VIII).

Urmează un Cântec de laudă pentru parazit, cu unele acorduri religioase, cu secvențe onirice și alte cântece cu produse din arta culinară, trăsăturile ficțiunii și tânguirea poetului: „Realitatea a intrat cu toți porii/ În poem” (Cântul XI). Un Epilog subliniază trecerea timpului, imaginată de un tren cu călători care nu se mai întorc și evidențiază talentul deosebit al poetului.

Eugen MUNTEANU

Un gentleman

Există în limba engleză două cuvinte la care reflectez adesea, și care exprimă, fiecare, câte ceva esențial din spiritul britanic, așa cum îl percepem mai mult prin lecturi. Este greu de găsit corespondente în alte limbi, care să acopere mulțumitor spectrul semantic al acestor cuvinte. Mă gândesc la substantivele *fairness* și *decency*. Primul, *fairness*, este un derivat de la adjectivul *fair*, care este un vechi cuvânt germanic, moștenit în engleza veche. Provine din fondul indoeuropean, radicalul primar având de a face cu ideile de ‘frumos’, ‘bine-făcut’. În engleza modernă, *fairness* are sensurile aproximative de ‘obiectivitate’, ‘imparțialitate’, ‘simț al onoarei’, ‘onestitate’, ‘generozitate’, ‘magnanimitate’. Celălalt, substantivul *decency* este un împrumut vechi în engleză, de prin secolele al XI-lea – al XII-lea, din latineasca învățaților și a călugărilor: latinescul *decentia* desemna încă din latina clasică ‘buna cuviință’ și a fost adoptat cu această valoare semantică de mai toate limbile romanice moderne. În engleza modernă *decency* a dezvoltat un spectru semantic nuanțat și profund: ‘corectitudine’, ‘onestitate’, ‘adecvare’, ‘echilibru moral și comportamental’, ‘respectabilitate’, ‘onorabilitate’, ‘gentilețe’, ‘curtoazie’, ‘naturaletă’.

Când un bărbat își fundamentează comportamentul public pe *fairness* și pe *decency*, spunem despre el că este un gentleman. Dacă este femeie, o considerăm o lady sau o doamnă. Unul dintre rarii gentlemen din spațiul public actual din România este profesorul Nicolae Manolescu. Când fac această afirmație, sper să fiu în asentimentul multora dintre contemporanii noștri. Împrejurarea pe care o voi relata pe scurt în continuare justifică, sper, aprecierea mea.

În urmă cu doi ani, când Paul Miron (1926-2008) ar fi împlinit vârsta de 90 de ani, m-am gândit că n-ar fi rău să alcătuiesc un volum evocativ, în amintirea omului care își făcuse o profesiune de credință și o misiune din a-i ajuta pe intelectulii români în ultimele decenii ale erei comuniste să treacă în lumea liberă, dincolo de cortina de fier. Intuiam că fuseserăm mulți cei care ne bucuraserăm în timp de ospitalitatea profesorului de la Universitatea din Freiburg. Lista, furnizată de d-na Elsa Lüder, soția lui Paul Miron, era foarte lungă și conținea sute de nume de oameni de cultură, foarte multe dintre ele nume foarte sonore ale culturii românești contemporane. Cam doi ani mi-au fost necesari pentru strângerea textelor evocatoare, care au conturat un volum consistent, de circa 500 de pagini: *Paul Miron – in memoriam*, Editura Junimea, Iași 2017. Dau lista completă a tuturor contribuților: Al. Andriescu, Mircea Anghelescu, Nadia Anghelescu, Viorel Barbu, Vladimir Beșleagă, Leonid Boicu, Gabriela-Florentina Bîrsan, Ana Bobu, Emanuela Braniște, Florica Coca, Alina-Georgiana Focșineanu, Mădălina Chitez, Elena Comșulea, Gabriel H. Decuble, Alin Mihai Gherman, Doina Grecu, Florin Faifer, Sanda Golopenția, Ioan Holban, Emanuela Ilie, Grigore Ilisei, Emil Hurezeanu, Sorin Lavric, Elsa Lüder, Nicolae Manolescu, Mihaela Marin, Mihai Moraru, Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, Alexandru Niculescu, Andrei Pleșu, Gheorghe Popa, Silvia Radu, Mihaela Antonina Sârbu, Constantin Simirad, Ana Maria Smigelschi, Diana Stoica, Dana-Luminița Teleoacă, Carmen Tudor, Cornel Ungureanu, Mihai Răzvan Ungureanu, Lucian Vasiliu, Roland Zirpins & Milagro Luna Miró, Alexandru Zub. Unii dintre autori au ținut să fie prezenți cu câte două sau chiar cu trei texte! A ieșit un volum consistent, de aproape 500 de pagini, tipărit mai mult decât onorabil la Editura Junimea din Iași.

Detaliul care mi-a inspirat titlul de mai sus este următorul. Ajunsesem foarte departe în pregătirea pentru tipar a volumului. Printre persoanele pe a căror contribuție contam și care, în primă instanță îmi și promisese un text, se aflau trei despre care aveam date că se considerau apropiați de Paul Miron, căruia îi datorau chiar mai mult decât majoritatea celorlalți. Unul din acești „prieteni” mi-a declarat până la urmă cu franchețe că „nu are nici o inspirație”, un altul aplica cu hârnicie știuta tehnică a lui „mîine, mîine”, a amînării sine die. În fine, al treilea întârziat era dl. Nicolae Manolescu. Era într-o seară de marți. La rugămintea mea cam ultimativă, după scuzele de rigoare pentru întârziere, profesorul Manolescu m-a întrebat: «Domnule coleg, dacă vă trimit textul până la sfârșitul săptămânii este bine?» «Da, desigur! am răspuns». Duminică seara, adică după patru zile, primeam per email au text amplu, de treisprezece pagini, inedit, care poate fi citit în volum sub titlul *Omul de la Vama Veche*.

Respectul cuvântului dat este unul din detaliile care alcătuiesc profilul comportamental al unui gentleman.

cartea de proză

Duminici auguste și duioase - DAD

Întâia duminică. Am petrecut câteva ore, însoțit de ritmul clopotelor de la Agapia, având în față cartea vie a unui cititor de elită, **Dumitru Augustin Doman, *Moartea de după moarte***. Obișnuit cu expresia teontică, *viața de după moarte*, imediat, mi-am dat seama, citind, că e vorba de moarte, ca temă a vieții, de mortificare a clipei, de grăbire a trăirii, de *muritudine*, după fericita expresie a Irinei Petraș. Nu știu cât de repede a trecut duminica augustină, pe cât de grăbit eram să cunosc arcanele morții, prin incizia literei și trezirea duhului. Moartea nu-i o temă de duminică, ci de fiecare clipă a vieții, ca tresărire din amorfie. DAD e întâi de toate un poet. Iscusit cititor, el are darul discernerii. Eliberează, din strâmtoarea literei, duhul adevărului, în tot largul necuprinderii, și, nefiind pregătiți de a primi darul divin al neștiutorului, ne surprinde, prin acuitate și exactitate.

Pe firmamentul textului, fiecare fragment e trăire, fără poticnire. Arta de a citi și de a cita conferă textului o dinamică interioară, în ritm de versete gnomice. Nu etalează nume și opere, pentru a ne impresiona, citește doar pentru a se bucura: *opera non specula*. Arta citirii e o lucrare a duhului. Sabia Duhului are două tăișuri. Una, a retezării a ceea ce e uscat și perimat în făptura textului, a primenirii chipului prin raze răsfrânte în sufletul cititorului. Alta, înnoitoare, epifanică, de golire a tot ce e timp corupt. DAD mănuieste Sabia Duhului cu îndemănare de scriemur, abil maestru al schimbării la față al textului, atent, onest, fericit, de fiecare dată, când i se oferă ocazia unică de cuminecare, pe fâgașul alunecos al ispitirii.

După lecturi ample și esențiale, am putea crede că DAD e un lacom și un împătimit, în timp ce, citindu-l, el ne apare cu totul înnoit, îmbunătățit. Faptul de a admira e un gest de cuviință și de smerenie. Discret, în fața Creației, a Vieții, Dumitru Augustin Doman ne întâmpină fericit, cu sufletul deschis ca o fereastră spre zăriștea operei, cu mintea clară ca o dimineată, în grădina pămîntescă, cu ofranda clipei în privirea lui de auroră. Își dorea o fotografie a sa, profil, dar, surprins, din față. Așa ni se arată chipul neretușat al lui DAD, față către față, în fața noastră, într-un chip, arhechip, cu alcătuirii de raze interioare și senzori intimi. Nu voi cita nimic din rodnicia interioară a cărții sale, oferindu-vă darul și îndemnul de a-l citi și a vă bucura. Veți afla mai curând despre ce ne împovărează viața, când trăim abrutizați de impostură, de viclenie. Cu moartea nu-i de glumit, fiind singura certitudine a vieții. Moartea nu admite imperfecțiuni. (Maria Tereza Léon). Sălașul poetic al Morții e sălașul noetic al Vieții. În fața Creației, nu poți fi decât admirator, slăvind pe Creator. Substituirea și Simularea sunt arcanе ale smintirii și alienării.

Inevitabilă, moartea e pragul ultim al trecerii dincolo, unde nu mai e loc de întristare și nici de tânguire, cât timp, în răstimp, aici pe pământ, am avut parte de uimiri, mirări, ispășiri și mahniri. Din când în când, mahnirea poetului DAD prinde chip expresiv, prin suav suspin: **Hm!** Pare a fi un oftat, când, mai curând e un **Of** eminescian al fiecărui suflet, un **Blanc** enescian, lucid și laconic, izomorf. Apoftegme DAD despre Moarte: *Moartea cere vieții drepturi de autor. Nimeni nu-i profet în țara morții celei veșnice. Speranța în moarte: cea mai ferventă și frecventă formă de nebunie. Moartea e cunoaștere.*

Gheorghe SIMON

Restul e tăcere sau zgomot și furie; totuna. Când un om îmbătrânește frumos, moartea sfioasă și stingheră ca o fecioară surprinsă asupra unui gest involuntar obscen. Viața este fragmentară și, deci, fatalmente imperfectă. Moartea, în schimb, e continuă, deci imuabilă. Viața este doldora de pseudoviețuitori, moartea e plină ochi de morți autentici. Viața dezbină, moartea unește. Moartea – câtă certitudine într-un singur cuvânt! Cine moare trăiește de două ori. Moartea este întregul din parte. Moartea e altcum. Dumnezeu, singura ființă care nu m-a dezamăgit. Pentru simplul fapt că nu eu l-am ales.

Moartea de după moarte e cartea vie a iubirii, a vieții, ca dar și har al cunoașterii, prin actul creator al însuflețirii, de a fi chiar sensul vieții, de a confirma, și nu de a ne substitui Creatorului. Insostituibili întâlnim cu nemiluita, veleitari, la tot pasul, și, doar foarte puțini care să-și dea seama de ce înseamnă a fi unici, prin smerenie și discernere. Citirea semnelor e o lucrare a duhului nevăzut, o bună îndrăznire de a elibera litera, prin citire, prin însuflețire. Pentru DAD viața nu ne e dată pe cauțiune, ci, prin mai înalt înțeles proniator, de a fi buni primitori de duh și primenitori de sens.

Înainte de a **trece** la citirea despre moarte, în **Introducere în epilog**, Dumitru Augustin Doman ne avertizează asupra denaturării principiului sacru al vieții, de a suprima viața cuiva, de răsturnare a sensului, prin paradigma răsucită a numelui, de la moarte la omor, citându-l pe Claude-Henri Rocquet: *Deplasarea: de la moarte, / în Adam - / la omor, în Cain*. Să nu uit de arta poetică a lui AAGh: *Cum scriu / Cît scriu / Îmi iau măsură la sicriu*. Poem citat de DAD în cartea sa.

A doua duminică, după DAD. De data aceasta, **Spuma zilelor și nopților de lectură** e cartea vie a Persoanei umane, surprinsă în agonia trăirii, ca asceză, eliberatoare de dureri rele, răuvoitoare, rău-întocmite, eliminând tot leșul unei împotmoliri în arcanеle viclene ale simulării, până la înnoirea interioară, întruchipată într-o lacrimă, într-o lamură din livada pămîntescă a iubirii. Arta citirii e recurentă și creativă. Darul lui DAD e atât de rar, încât, pentru el, creația înseamnă revelație, cunoaștere, prin amprenta cea mai puțin gnostică, fie și în desenarea punctului pe **i**, risipindu-i opacitatea printr-un oval, eliberându-l, în felul acesta, de greul negrei veșnicii. Puține au fost cărțile care să mă facă să uit că trăiesc. Taina creației e abisul cărții. Fără a fi persuasiv sau posesiv, avar sau nemilos, DAD e încântător, fără a fi îngăduitor, el e doar odihnitor, fericit contemplator.

Pregnant, fără a fi arogant; discret, fără a simula modestia; smerit, fără a fi umil sau umilitor; cuceritor, prin solitudine asumată; biruitor asupra propriilor ezitări, ascet al pregustării din darul discernerii, Dumitru Augustin Doman e ucenicul harnic pe câmpuri lexicale rodnice, alumnul devotat maestrului, cititorul investit cu aura profetului, de a nu denunța secretul, de a nu divulga taina, și, mai ales, cu talentul creator de a nu conspira, de a refuza pactul cu cititorul. Proiectul lui DAD e în vecinătatea unui alt vrednic Creator, Valeriu Gherghel. În cartea sa recentă, **Roata plăcerilor**, autorul e de părere că nu putem despărți cele două verbe, a citi și a scrie, ele fiind concomitente, simultane. Cum apar nedespărțite și în sintagma *Citit / Scris, Scris / Citit*, a dlui Nicolae Manolescu.

Surprins și surprinzător, laconic și autoironic, prin titluri inspirate, metonimii de o rară expresivitate, toate, concentrate în retorta tensionării interioare a celei mai dificile și mai nobile arte poetice, haiku, Dumitru Augustin Doman ne propune o didactică, în sens radupetrescian, a citirii și a citării, un manual al bune maniere de a ne apropia de alcătuirea cea mai subtilă a Creației, Omul, în expresia ei cea mai nobilă, treimică, de a fi întrupare a Logosului, prin Fiul Omului și Purcedere a Duhului. Vă sugerez doar câteva titluri: *Moartea lui Ivan Ilici e mai frumoasă decât conacul de la Iasnaia Poliana, Paradisul și iadul literaturii, Pietrele prețioase ale lui Solomon, O carte căreia i s-a făcut rău în raft, Spectacolul literaturii, O lucrare urgentă pentru posteritate, O viespe decapitată, Bibliotecă pentru câinii străzii, Comedia neagră a zilelor noastre, Oglinda devoratoare a textului, Pâinea și femeia, Invizibila țesătură a lui Dumnezeu, Merele de aur pe polițe de argint, Armura diafană din fluturi albi, Un acord de tobă*.

Dintre toate portretele personajelor pe care le evocă, singurul, insondabil, e portretul lui DAD, *impossible de lui le dévisager*, în vădit contrast cu timbrul vocii sale: cald, vibrant, fragil, duios, în ecou de eon eminescian: *Orice pagină scrisă de Dumitru Augustin Doman devine literatură exact în momentul în care o citești!* (Adrian Alui Gheorghe) Cum nu ne îngăduie nici timpul nici spațiul, vreo întârziere, mă grăbesc să închei, fără a întrerupe fluxul și refluxul creativ, atât de pregnant, al atât de uimitor neîndărjit iubitor de Frumos și de Viață, DAD, în expresie lapidară, princiară.

Poesie

Liviu ANTONESEI

Vremurile se apropie. O viziune

Eram prea mulți, prea puțin loc, resurse epuizate – ultimul război a fost cel mai cumplit și a închis istoria noastră pe acest pământ, o bună parte a intrat sub ape, nici nu pot și nici nu vreau să descriu cum arăta ce-a rămas sfirtecat de șuvoaiele de foc și metal incandescent, e o priveriște atât de sălbatecă încât se sparie gândul, iar smocurile de pădure rămase, bucățile de ziduri, unele buidunguri rămse întregi nu ameliorau cu nimic peisajul, ba poate din contra, îl făceau și mai sinistru...

După voia Domnului, bărbați nu mai erau, pieriseră toți, pîlcuri de femei rătăceau pe suprafața puținului pământ, se hrăneau cu rădăcini și cu poame, cu ce mai găseau prin fostele depozite și prin containere supraviețuitoare, rătăceau în căutarea Iluminatei, care știa locul în care ar fi existat o bancă de spermă de dinaintea dezastrului, legenda spunea că ea se însămînțase, că aștepta ea însăși să aducă în lumea aceasta de după lume un fiu sau o fiică, nimic sigur nu se știa, dar era o fantasmă călăuzitoare...

Rînd după rînd, pîlcurile de femei au găsit-o și au căzut în genunchi în fața ei, le-a făcut semn să se ridice și le-a pus să jure, să jure pe devoluție, nu mai știau cuvîntul acesta rostit înaintea marelui război de un înțelept împușcat imediat pentru înaltă trădare, a idealurilor... Le-a ramintit povestea, au înțeles toate și toate au jurat, indiferent de tribul din care erau, triburi aleatorii de altfel, nu de sînge, ci după cum se găsiseră între ele rătăcind...

-Juri pe devoluție?/ Jur/ -Vei purta un fiu sa o fiică în pîntec și viața noastră își va relua cursul sub semnul înțelepciunii! Rînd pe rînd, au intrat în templu și Iluminata le-a însămînțat și zîmbeau, zîmbeau larg, inconștient, nu știa nici una că scurtcircuitaseră istoria cu multe milenii și adăposteau în pîntecele lor, ca viermele în măr, noul păcat originar. Degeaba juraseră, degeaba le pusese să jure! Ascuns după un nor cumulus, zîmbeam, zîmbeam cinic...

4 August 2019, în Iași

Salut lui Jan Cornelius

Cînd printre litere și cifre, cu care încerca să mă învețe să citesc și să scriu, bunica scăpa și cite un cuvînt nemțesc luat prizonier în cele șase clase austriece ale sale, am observat și eu, ca și Jan Cornelius, pe care nu l-am întîlnit vreodată, nici nu i-am ascultat la radio vedeta vieneză, dar i-am citit savurosul roman autobiografic, am observat ce ușor poți face rime cu Herz și Schmerz, un fel inimă și lacrimă - și asta nu am uitat niciodată/ Și am fost atât de fericit să găsesc asta chiar la începutul romanului că nu l-am

lăsat din mînă pînă la capăt, iar bunica a vegheat și ea lectura pînă la sfîrșit.

Și omul ăsta a citit Sombrero Fallout cam odată cu mine, poate în limba germană, dar eu eram mai mic cu trei ani!

Nu, nu e o compeție la distanță, numai un scrupul minor al preciziei, care adeseori mă bîntuie mai abtîr decît zaharul acela roz și umed din sferele verzi, din pepene! Mă obseda, citeam alt roman, erau luni pînă să iasă harbuzul!

10 August 2019, în Iași

Boul Gliek. O parabolă

Într-o frumoasă dimineață de vară, Domnișoara O, sătulă pînă la cer de obraznicia boului Gliek, poate descendent scapet al boului Apis, și a jucăriei sale din lemn spurcat, care îi răvășeau zi de zi grădina trudită cu atîta grijă, și-a luat inima în dinți, a intrat în grădină, a apucat lighioana de coarne, a ridicat-o și a rotit-o în viteză accelerată prin aer, vreme în care îi ținea o frumoasă lecție, scandată, despre dialectica infamă a măsurii cu două fețe...

După o ultimă rotație, cea mai amplă, a slobozit namila în înaltul cerului pînă acolo unde, de atunci, putem studia, cu telescoape de mare putere, cea mai recentă gaură neagră din universul vizibil și mai ales cel invizibil, al negativității...

Aceasta este povestea înălțării la ceruri a boului Gliek, asasin al grădinilor, urmaș nedemn al boului Apis...

6 Septembrie 2019, în Iași

Ioan C. TEȘU

Lupta cu amnezierea programată - lecție de demnitate umană și națională - O lectură esențială, într-o cheie spirituală -

Scriitorul Alexandr Soljenițin afirma că nicăieri în lume, nici măcar în China maoistă, prigoana comunistă nu a atins violența și răutatea celei la care au fost supuse elitele românești. Fostele închisori de altădată au devenit, după instaurarea regimului ateu, neîncăpătoare, lor adăugându-li-se alte noi laboratoare de exterminarea celor care se împotriveau tăvălugului ateu. Pitești, Aiud, Gherla, Sighet, Jilava, Mislea, Râmnicu-Sărat, Targu Ocna, Târgușor, Miercurea Ciuc, precum și domiciliile forțate sau numeroasele colonii de muncă, mai ales Canalul Morții, au devenit și rămân locuri de tristă și dureroasă amintire.

După căderea regimului comunist în România, supraviețuitorii închisorilor morții și ale gulagului au descris parte dintre atrocitățile la care au fost supuși. Prea puțini istorici și oameni de cultură, însă, le-au ascultat și auzit glasul încă suferind de pe urma rănilor fizice și spirituale. S-ar părea că încă nu a venit vremea în care, ca neam, să ne asumăm și să ne pocăim pentru aceste atrocități, pentru a putea merge mai departe. Călăii sunt încă între noi, lângă noi.

Unul dintre cei care s-a aplecat asupra adevărului istoric și caută să ni-l prezinte și nouă în obiectivitatea lui dureroasă, este Profesorul Petru Ursache, cadrul didactic integru al Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași, plecat dintre noi în anul 2013. Istoria recentă, cu martirii, dar și cu cu prigonitorii ei abjecți, l-a preocupat pe profesorul ieșean pe parcursul întregii existențe, ca unul care a suferit nedreptățile ei. Dar, în mod deosebit, a fost o preocupare de maturitate. Ultimii ani ai vieții, întreruptă brutal, datorită unui lanț de erori și culpe medicale, i-a consacrat, în mod special, descoperirii, pe baza izvoarelor autentice și a mărturiilor veridice, acestor pagini negre ale istoriei României. Iar din exemplele de moralitate și rezistență, de cultură și integritate morală și-a făcut el însuși modele de viață. Deceniile care au doborât elita României au constituit pentru Petru Ursache preocuparea primă din ultimii săi ani (p. 31). Iar adevărurile pe care ni le-a descoperit și ni le-a prezentat constituie o lecție de istorie și demnitate, de morală și integritate, astăzi marginalizate.

Lucrarea *Istorie, genocid, etnocid*, apărută anul acesta – 2019-, la Editura EIKON, în ediție integrală, a fost îngrijită și prefăcută de distinsa soție a profesorului Petru Ursache, ea însăși o marginalizată de către regimul comunist, eliminată din învățământul universitar și interzisă în viața culturală a deceniilor obsedante, dar, care, în ciuda acestor prigoane, s-a impus ca un intelectual și scriitor de marcă al vremurilor noastre, ce a rezistat, prin cultură și integritate, urâciunii pustiirii comuniste.

Ne propunem, în rândurile ce urmează, să facem o altfel de lectură a textului profesorului Ursache, am putea spune o lectură la modul propriu lucrării, una duhovnicească, odată ce autorul s-a aplecat asupra acestor adevăruri istorice dintr-o astfel de perspectivă morală și spirituală: descoperirea adevărului și popularizarea lui, pentru o cunoaștere adevărată a epocii evocate și spre adâncă meditație și luare aminte, cu scopul implicit de a nu se mai repeta astfel de barbarii; iar pe de altă parte, de a prețui eroii rezistenței și ai demnității naționale.

În *Prefața* lucrării, pe care Magda Ursache o intitulează *Istoria unei cărți sau Lecția neuitării*, distinsa scriitoare ne mărturisește faptul că tema suferinței elitelor românești, tema martiriului

poporului român din veacul trecut, l-a obsedat pe autor, crescut în duhul iubirii creștine și educat de preotul și de învățătorul satului să creadă în eroi, în jertfa lor de sânge, uriașă (p. 5). Atât de mult l-au urmărit aceste realități, cu victimele și eroii ei, dar și cu bestiile cu chip uman, ce au creat și patronat experimentele reeducării prin tortură, ale exterminării fizice și spirituale, încât, în momentele conștiente de după intervenția ce avea să îl răpună, vorbea despre martirii neamului sau, poate, cu ei.

Aflăm, totodată, de la Magda Ursache, că lucrarea se bazează pe o muncă asiduă de documentare, întinsă pe parcursul multor ani. A constat în lecturarea unui volum imens de lucrări asupra acestor adevăruri, întâlniri și prietenii de suflet cu puținii supraviețuitori, între care eroul Grigore Caraza, toate acestea cu lacrimi în ochi (p. 9), dar cu ferma convingere că adevărul trebuie descoperit așa cum este, chiar dacă doare, pentru că spunea profesorul ieșean „Tăcerea documentelor, a arhivelor înseamnă moartea memoriei” (p. 9). Iar

sa, sentimentul că ești lângă un Profesor de mare autoritate și prestanță, ci a unui apropiat, tată și prieten bun, cald și drag.

Profesorul Ursache părea a fi coborât din vremurile asupra cărora s-a aplecat și pe care le-a cercetat, prin viața sa duhovnicească, nu doar prin chipul său; el ne apropie de Părinții duhovnicești de altădată, modele sublimе de virtute, iubirea și smerenia ocupând locul esențial. Cu atât mai mult cu cât, în preocupările Bătrânului, au intrat Teologia Ortodoxă, în disciplinele ei cele mai adânci: Ascetica și Mistica Ortodoxă. Este cunoscut faptul că „Profesorul de Frumos”, cum a fost numit de studenții săi, este autorul unui *Mic tratat de estetică teologică* și că a îndrumat numeroase teze de doctorat, având ca subiecte de cercetare viața și opera personalităților fundamentale ale Spiritualității Ortodoxe, dar și ale Teologiei ortodoxe românești contemporane. Un rol privilegiat a acordat Părintelui Dumitru Stăniloae, lui Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Radu Gyr ...

A avut o sensibilitate deosebită față de marii oameni de cultură români, ostracizați de un regim care lupta cu adevăratele valori și își prigonea, ba chiar își lichida brutal, așa cum s-a întâmplat în experimentul „reeducării”, personalitățile accentuate, spiritele luminate.

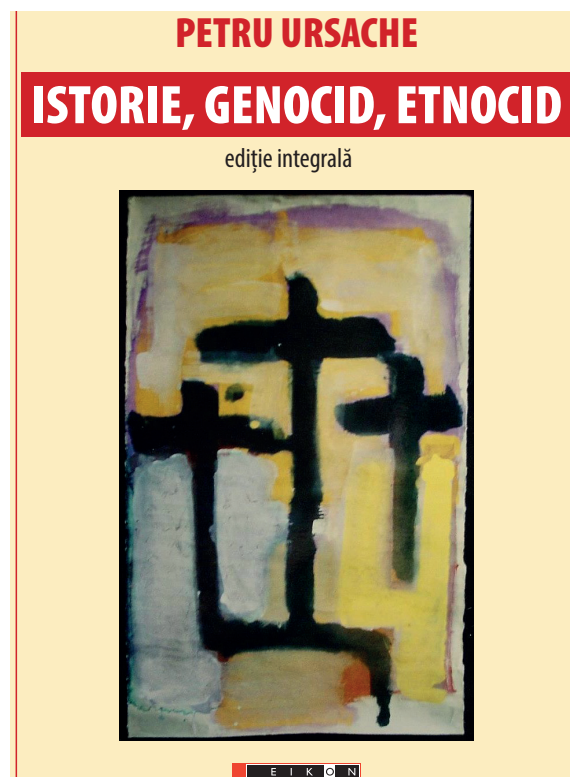
Din aceeași familie spirituală cu Eliade și cu Goma, Profesorul Petru Ursache s-a aplecat asupra aspectelor obturate și pe nedrept falsificate ori interzise ale istoriei recente. De la exemplele de rezistență prin credință și cultură, Petru Ursache și-a cules nu doar idei și surse de inspirație pentru opera sa, ci trăsături de caracter și deprinderi morale, pe care și le-a împrumutat și care, mai târziu, l-au definit.

Încă din prefață ni se mărturisește un mare adevăr, ascuns sau falsificat de unii criptocomuniști mai vechi și mai noi, precum ciocoi de altădată: martiriul Bisericii. „Martirajul Bisericii, se arată, a fost minimalizat. Vă reamintesc: două mii de clerici au făcut pușcărie între 1948 și 1964. Decretul din '59 a eliminat 4.500 de monahi și monahii din mănăstiri. Era infrafracțiune gravă să crezi în Dumnezeu. După cifrele Părintelui Calciu: peste 4.000 de preoți au fost închiși, la hurtă: catolici, ortodocși, protestanți, uniți, 63 – uciși sub ghioage ori împușcați; 17 episcopi și mitropoliți, uciși fără vină” (pp. 17-18).

Ca unul care și-a trăit viața sub crezul: „dăruire, onestitate, demnitate”, Profesorul Ursache a fost bun, iubitor și iertător în însăși fibra sufletului său, ceea ce nu absolvă de la proclamarea adevărului istoric sau, cum spunea el: „Iartă, dacă poți, dar întâi clarifică lucrurile” (p. 19). Aceasta presupune cunoașterea corectă a istoriei, adică a „adevărului vrednic de memorat” (p. 23).

Comunismul, socotea pe bună dreptate Profesorul emerit, a fost o tragedie a etnicului (p. 34), un război împotriva semenului, dar martirii, care i s-au împotrivit cunoscând realitatea îndrăcită a artizanilor lui, bestii umane, au chemat și L-au avut alături pe Dumnezeu, Cel care le-a dat puterea să creadă mai departe și să nu apostazie, iar, în cele mai crunte chinuri și suferințe, să primească alinare sufletească și mângâiere sfântă. Astfel, considera Petru Ursache, „demnitatea ortodoxă n-a fost distrusă nici de liturghiile negre” (p. 125), forme paroxistice de blasfemie și de necredință.

După descrierea metodelor brutale prin care s-a instalat comunismul în România (capitolul *Au ucis*, »

numărul celor care au suferit datorită inchiiziției roșii și care cer să le fie cunoscută jertfa este imens, aproape 2,5 milioane de români. „Poporul acesta, îi repeta el soției sale, pe parcursul documentării și redactării lucrării, trebuie, prin susținută educație, să-și vină în sine. A-și veni în sine, cum spun Sfinții Părinți, nu-i cale ușoară, Magda” (p. 14).

Preocuparea omului de înaltă cultură și profundă spiritualitate Petru Ursache față de valorile creștine și religioase a fost una esențială, pe parcursul întregii sale vieți și activități. Dus de mână la Liceul Național din Iași de preotul satului, Petru Ursache avea să devină, prin muncă și integritate, o figură heraldică, impunătoare prin prestanța și calitățile sale academice și morale. Cei care l-au cunoscut și prețuit, care i-au descoperit profunzimea sufletului său curat, au fost marcați, alături de autoritatea sa intelectuală, de o calitate la fel de înaltă și de importantă: smerenia sa. Dacă, pe de o parte, ar fi trebuit să te simți mic de tot în fața erudiției sale, care copleșea, Profesorul Petru Ursache avea un fel aparte de a se apropia și de a te primi în sufletul său, de a-ți deveni familiar. Nu mai aveai, în prezența

» *au ucis, au ucis!*”), timp în care „criminalitatea a fost la ea acasă”, este descris, în amănunte dramatice, procesul reeducării prin tortură, care a avut loc în închisorile politice din România. Monștrii care au încercat, prin tortură fizică și psihică inimaginabilă, să dezrădăcineze sentimentul religios din inima victimelor au recurs la chinuri înspăimântătoare. Țurcanu, Goiciu, Maromet, Dumitrescu, Crăciun alcătuiesc o galerie de monștri, creații ale totalitarismului comunist, în România.

Lupta împotriva credinței creștine era un punct important în planul de reeducare, care urmărea blasfemierea neamului românesc prin ponegrirea valorilor lui. Astfel, „toți voievozii neamului, pentru care noi am păstrat un adevărat cult, trebuiau prezentați ca ticăloși cu interese meschine. Erau descriși ca slugoi ai papilor destrăbălați și ai bisericii retrograde și asupritoare de mase populare. Pe Ștefan cel Mare nu-l interesa soarta poporului, ci numai propria bunăstare... Mihai Viteazul a fost un mare moșier și un adevărat zbir al maselor populare. Avram Iancu a fost o slugă preaplecăută a imperialilor de la Viena. A păcălit masele populare să lupte împotriva propriilor interese, în speranța că habsburgii îl vor face mare mahăr. La urmă, s-a pomenit cu un picior în dos. Așa au fost terfelite toate monumentele înălțătoare ale istoriei noastre. S-a avut grijă să se scoată în evidență marele «ajutor» dat de popoarele slave, pentru a ieși de sub jugul asupririi burghezo-moșierești.

Se trecea, apoi, la profanarea religiei. Pe Iisus Hristos l-au prezentat ca pe un desfrânat, mult mai desfrânat ca Rasputin. Fecioara Maria era prezentată ca o *femeie de moravuri ușoare*, exact așa cum o vedeau iudeii și comuniștii. Toți sfinții Bisericii – la rând – trebuiau murdăriți. Biserica, în întregul ei, trebuia etichetată ca o afacere comercială, iar preoțimea ca un instrument al puterii conducătoare, spre a fi corupătoare a maselor populare. Nu era suficient să expui doar o dată și cu asta să scapi de năpastă. Erai obligat să participi la discuții, să aduci argumente convingătoare, care să poată sta în picioare. Când «comitetul de reeducare», în frunte cu marele tartor Țurcanu, aprecia că ai făcut-o numai de formă, riscai să treci iarăși prin toate fazele de tortură ale «reeducării». (pp. 133-134).

Prigoana atee, împotriva credinței, avea forme variate și greu de imaginat, de la umilință și batjocură, dar totdeauna însoțite de violență, până la bătaii înspăimântătoare și cauzând moartea. Este citată, astfel, o schiță de dialog între Goiciu, directorul de la Gherla, și „banditul” Nistor Chioreanu: „Într-o zi de Paști, vecinii dau semnalul de alarmă. M-am așezat în pat și îndată am auzit pași, apoi că se umblă cu chei la ușa mea. Când s-a deschis, am intrat în cameră maiorul Goiciu, însoțit de doi locotenenți. M-am ridicat în picioare, fără să spun nimic.

-Cum îi?, m-a întrebat Goiciu.

-Cum vedeți, am răspuns.

-Eh, n-ai murit, tu-i mama mă-si!”

-Nu, am răspuns, dar nu din mila dumneavoastră.

-Da din a cui?

-Din mila lui Dumnezeu.

-Tu-ți Dumnezeu Dumnezeului tău! Și s-a întors să plece. Când să iasă, a dat cu ochii de gaura hornului. S-a oprit: «Ia uitați, dobitocilor, pe unde vine Dumnezeul lui. Ia astupați numaidecât hornul!» (p. 89).

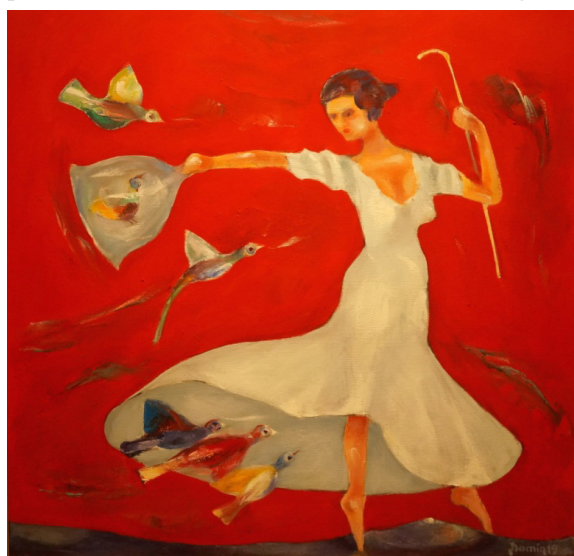
În Camera 4 Spital de la Pitești, în fatidica regie a lui Eugen Țurcanu, aveau loc adevărate sacrilegii, sub formă de spectacole religioase ce blasfemiiau Biserica și credința creștină. „Religia, subliniază cu dramatism Petru Ursache, avea prioritate în desfășurătorul lui Țurcanu, cu fixație la patimile Mântuitorului, la cultul Sfintei Fecioare și la Sfintele Taine. Se pare că realizatorul «fenomenului Pitești» a exersat în mai multe rânduri tema Golgotei, combinată cu aceea a Sfintei Taine. Așa s-a ajuns la o variantă de spectacol mai dezvoltată și oarecum structurată, pe care «animatorul» o adapta după împrejurări: una pentru Nașterea lui Iisus (Crăciun), alta pentru Răstignire (Paști). Tinerii de la Pitești, legionari sau nu, beneficiaseră de educație îngrijită în familie și în școală, cu sentimente curate pentru marile sărbători creștine. În replică, Țurcanu

provocase o adevărată nebunie colectivă, de aceea deținuții, repartizați pe lista fatală a reeducării, așteptau sărbătorile cu îngrijorare și cu teamă.

Pentru varianta Nașterii, realizatorul alegea, chiar în seara colindelor, doi tineri la întâmplare, fixându-le rolurile: «Dezbrăcarea! ordona el unuia. Tu ești Fecioara Prea... iar tu, și arăta spre altul, ești preasfântul Iosif. Vom demonstra acum cum s-a putut zămisli Fiul lui Dumnezeu, dracul să-l ia, dintr-o Fecioară rămasă de-a pururi Fecioară. Deci, fă, Mărie, pune fundul la bătaie!»

În altă variantă a Nașterii, păcatul cădea pe capul unuia care urma să mimeze chinurile facerii, în timp ce galeria bătăngiilor fremăta în delir. Genu (Eugen Țurcanu) se mândrea cu această invenție scenografică proprie. «Mai trebuie și îngeri imaculați, boi și măgari, ca să fie legenda verosimilă. Toți în pielea goală. Vreau o orgie, bă, cum nu s-a mai văzut. Eu, Dumnezeu, o ordon ca atotputernic! Și o să vă iasă Dumnezeu și din măduva spinării, nu numai din creierii ăia stricați (...). Apoi să treceți pe rând, să vă cuminecați (...). Dacă nu vă ajunge, aveți tineta plină! Atenție, Dumnezeu e de față, totul se petrece după voia mea și să-mi cântați mie slave și osanale. Executarea!» (pp. 120-121).

Liturghiile negre, la care erau supuși studenții teologi, sunt astfel descrise: „Cât despre studenții în teologie, ei erau obligați de Țurcanu să officieze în slujbele negre pe care le regiza mai ales în săptămâna Paștilor și-n noaptea Învierii. Unii făceau pe ȧrcovnicii, alții pe preoții. Textul liturghiei lui Țurcanu era bineînțeles pornografic, parafrazând, în mod demonic, textul original.

Preasfânta Născătoare de Dumnezeu era numită «marea curvă», Iisus - «Idiotul care a murit pe Cruce». Studentul în teologie căruia îi revenea rolul preotului era dezbrăcat în pielea goală, apoi acoperit cu un cearșaf mânjit cu fecale; de gât i se atârna un falus din D.D.T, pâine și săpun. În noaptea Învierii din 1950, au fost obligați să treacă prin fața unui atare «preot», să-i sărute falusul și să spună «Hristos a înviat!». Țurcanu observa mimica fiecăruia și, dacă unul dintre cei care se declaraseră reeducați, care-și denunțaseră toți prietenii și cunoscuții, care descriaseră cum se culcaseră cu mamele lor sau cum își violaseră surorile, avea acum, totuși, o clipă de ezitare, dacă se simțea că are strângere de inimă în acest moment al blasfemiei, atunci izbucnea:

-«Ah, banditul, vasăzică ți se pare că profanezi, mai sunt în tine rămășițe din educația ta mârșavă! Ia să treci din nou prin toate fazele!» (pp. 125-126).

În ciuda acestor atrocități, închisorile comuniste au devenit adevărate *academii ale sfințeniei*, prin cele două categorii de modele pe care le-au născut: eroul și sfântul. Cu multă reverență, Profesorul Petru Ursache evocă modelele de rezistență: Valeriu Gafencu - „sfântul închisorilor”, Ioan Ianolide, Sandu Tudor, Mircea Vulcănescu, Radu Gyr, Părintele Iustin Pârnu, Părintele Gheorghe Calciu, Părintele Benedict Ghiuș, Iuliu Hossu, Grigore Iscu, Părintele Arsenie Papacioc, Părintele Dumitru Bejan, Nicolae Steinhardt, Iosif Trifa, Părintele Dumitru Stăniloae, Mihai Lungeanu, Teodor M. Popescu, Grigore Caraza și mulți alții, unii doar de Dumnezeu cunoscuți și iubiți, pentru jertfa lor.

Hristos a fost prezent în celulă, după titlul poeziei lui Radu Gyr; „prezența reală a lui Iisus Hristos și, mai ales, *vie*, a fost providențială și întăritoare pentru deținuții politici români, din toate categoriile profesionale și din toate generațiile. Din încercarea încrâncenată de infern dantesco și de celular îndelung îndurat, depășind cu mult meșteșugurile nebunești în cruzime (sadism, varietate de scenarii groțști, tipologii umane negative), Crucea a ieșit biruitoare” (pp. 142-143). Momente ale acestei biruințe, evocate de autor, sunt și clipele de sărbătorire a Nașterii Domnului, în închisoarea de la Târgșor, în 1950 și a Învierii Lui, la Baia Sprie, în 1951.

Durerea Profesorului ieșean este aceea că, nici după evenimentele din Decembrie 1989, aceste realități nu au dispărut, ci s-au metamorfozat și s-au criptat, astfel încât țara a devenit alt fel de *celular* (p. 463), într-un proces orchestrat de piteștizare sau *Pitești II, trecutul la prezent* (p. 413), proces ce are efecte asupra românilor de pretutindeni.

Lucrarea Profesorului Petru Ursache nu este doar un document istoric, ce descrie fidel realități prin care a trecut neamul nostru în perioada comunistă, ci are o pronunțată dimensiune introspectivă și morală. Autorul nu se mulțumește doar să descrie, ci îndeamnă la meditație și propune soluții de asanare morală generală. În centru se află cunoașterea adevărului istoric, pe baza documentelor, asumarea lui și redescoperirea eroilor și a valorilor autentice, rezistența morală anticomunistă fiind factor fundamental al progresului. Aceasta înseamnă, pur și simplu, a intra în normalitate, adică: „să deschidem porțile adevărului cu răspundere și cu îndatorire față de noi înșine și față de generațiile care ne urmează. Orice amânare se întoarce împotriva noastră, în chip de complicitate tacită” (p. 273). Ceea ce presupune, în conștiința autorului, redescoperirea izvoarelor istorice și reîntoarcerea la Hristos și la valorile spirituale care au dat statornicie și sens neamului.

La sfârșitul acestei abordări, am încredere că astfel de lucrări, de restituire și conștientizare asupra istoriei noastre, au capacitatea de a ne da încredere și speranță în viitor. Un înalt ierarh contemporan, Înaltpreasfințitul Părinte Ioachim, arhiepiscopul Romanului și Bacăului, spunea că poporul român a fost răstignit de nenumărate ori în istorie, dar, de fiecare dată, a înviat!

Istoria nu a fost totdeauna favorabilă sau binevoitoare nouă, românilor. Ba dimpotrivă. Valorile de crotopitori din Apus, în „cruciadele” lor spre Orientul îndepărtat, s-au oprit adeseori aici, pentru că au aflat bogății, mai multe decât căutau. La fel și cu cei de la „Răsărit”, care, așa cum arată cu prisosință istoria ultimului secol, au confiscat aceste bogății, sistematizat. Spoliați, exilați, mutilați spiritual, prin ideologii străine nu doar spiritului românesc, ci sufletului omenesc, supuși unor experimente inumane, precum reeducarea prin tortură, ce viza implantarea unei ideologii materialiste, atee, ba chiar împotriva tuturor acestor presiuni din partea duhului lumii și a celor care îl impun, poporul român rămâne un „miracol” al istoriei, capabil, asemenea păsării Phoenix, să renască din propria-i cenușă.

Am evocat aceste evenimente triste din istoria Neamului și a Bisericii noastre, așa cum au fost descrise de Petru Ursache, în lucrarea sa *Istorie, genocid, etnocid*. Ca o aducere aminte și un îndemn sincer și obiectiv către o profundă meditație pentru toți cei care nu cunosc aceste adevăruri sau care, deși le cunosc, le ignoră sau încă le falsifică, atacând valorile morale și religioase. Fie că suntem practicanți ai credinței ori că ne-am depărtat de ea, cu toții rămânem fii și fiice preaiubiți ai Aceluiași Părinte bun și iubitor, Care pe toți ne cheamă și ne așteaptă să gustăm din bucuriile spirituale pe care ni le-a pregătit, spre a noastră fericire veșnică sau mântuire. Însă, unii, atacând și criticând Biserica în loc să o ajute să lucreze la îmbunătățirea morală a membrilor ei, clerici și laici, slujitori sau mireni, se aseamănă, după cuvintele unul sfânt contemporan, Paisie Aghioritul, copiilor, care, după ce au supt de la sânul matern, îl mușcă până la sânge.

L. M. Arcade

Correspondența oamenilor care au avut, într-adevăr, ceva de comunicat ar trebui să fie – nu numai pentru cititorul specializat – o adevărată incursiune într-un timp mai mult sau mai puțin îndepărtat. Deși scrisorile se află la granița dintre ficțiune și document, stilul, tonul, subiectele abordate, modul de adresare etc. sunt, în linii mari, urmările unei anumite structuri spirituale și culturale. Scrisorile sunt, altfel spus, „mostre” ale unei existențe, dar au și valoare documentară, mai ales atunci când corespondența prezintă viziuni, impresii, trăiri etc. despre realitatea celor care întrețin un dialog prin intermediul epistolelor. Acesta este și cazul volumului de față, care adună o parte din scrisorile primite de L. M. Arcade (1921 – 2001) de la diferite personalități: Horia Stamatu, Mircea Eliade, Ana Blandiana, Emil Cioran, Ioan Petru Culianu, Basarab Nicolescu și Dumitru Ichim.

Cine este, totuși, acest L. M. Arcade (pseudonimul lui Leonida Mămăligă)? Născut la Vaslui, viitorul prozator, poet, eseist și dramaturg a studiat dreptul și filozofia la București, iar în 1946, atunci când primește o bursă din partea guvernului din Franța decide să nu se mai întoarcă niciodată în România, care deja trecea la o altă etapă socio-politică. Autorul s-a implicat activ în viața literară atât din Franța, devenind, într-o oarecare măsură, chiar și un promotor cultural. A fost, de exemplu, director-adjunct la Editura Pavois, iar în anii '60 pune bazele cenaclului literar Neuilly – sur – Seine, frecventat de nume importante: Mircea Eliade, Negoieșcu, Ion Caraion, Nicolae Manolescu, Marin Preda și alții. Pe lângă activitatea publicistică, Arcade a semnat romanele *Poveste cu țigani* (Paris, 1965) și *Revoluție culturală* (Paris, 1984), iar în 1996 îi apare un volum cu câteva piese de teatru.

Ținând cont de faptul că a intrat în dialog cu numeroși scriitori și gânditori, realizarea unui epistolar devine, într-o oarecare măsură, un act necesar pentru istoria literară românească.

În scrisorile din primul volum apar numeroase figuri ale lumii culturale din România și nu numai. O mare parte din *Epistolar* este alcătuită din scrisorile primite de la Horia Stamatu, o corespondență fructuoasă și ofertantă, în care scriitorul stabilit în Germania dezbată o serie elaborată de subiecte. Horia Stamatu, de exemplu, îi scrie în 1968 amicului din Franța despre situația din România: „Chestiunile din țară se prezintă altfel decât mi-au fost

prezentate, de altfel într-o discuție de câteva minute, duminică la Biserica. În primul rând este o invazie de ruși în civil. Iarși se aude pe străzi și în prăvăliile din București vorbindu-se rusește. Cenzura lichidează destul de rapid tot ceea ce se câștigase ca libertate a literelor. La «Luceafărul» au fost *tăiate* articole despre Schopenhauer și despre teologul Stăniloae. Bănulescu își dă demisia de la «Luceafărul» pentru că este prea apăsător de cenzură și de banda stalinistă” (L.M. Arcade, *Epistolar*, cuvânt introductiv, traduceri și note de Simona Modreanu, volumul I, Biblioteca Exilului, Iași, 2019, pp. 17-18).

Semnarea momentului are și o evidentă valoare istorică. Printre altele, Stamatu discută și despre „relaxarea”, așa-zisa liberalizare a societății și a lumii literare și artistice după declarația din aprilie 1964. De la istoria prezentului, expeditorul trece la literatură,

filozofie, istorie literară etc. Horia Stamatu nu ezită să-și construiască un autoportret, raportându-se – în același timp – și la personalitatea prietenului din Franța, afișând, totodată, o sinceritate care este generată și de natura discursului: „Noi doi suntem de bună-credință și neafecți de nici un fel de snobism. E drept că tu ești mai calm față de atâtea anomalii, dar ești în ele de peste 20 de ani, adică de vreo 24 de ani. Eu am fost mai la o parte. Nu am calmul tău de om antrenat în această chestie. Îmi sare țandăra. Metodic duc argumentările până la ultima extremă, dar nu le socotesc definitive. E ceva real în ele, dar poate că realitatea nu e chiar atât de neagră” (p. 119).

Pe tot parcursul scrisorilor se poate observa, pe lângă evidenta dorință de a transmite și de a afla noutăți, faptul că se realizează treptat o legătură dincolo de latura

intelectuală sau de interesul pentru lumea literară. Se construiește o „apropiere” care unește doi oameni (auto) exilați din propria țară din cauza unor circumstanțe socio-politice mai puțin favorabile.

În corespondența cu celelalte personalități, subiectele abordate se întind pe mai multe paliere. De exemplu, Mircea Eliade îi scrie în 1966 niște impresii sincere despre romanul *Poveste cu țigani*. Istoricul religiilor îi oferă un *feedback* autentic, constructiv, dovedind o reală plăcere în a parcurge lucrarea literară a compatriotului: „Nu sunt sigur că am înțeles, de la prima lectură, tot ce-ai vrut să spui. Dar câte n-am înțeles! Evident, uneori lungimile devin exasperante, și cititorul e trezit din vraja în care-l ferecaseși prin chiar abuzul de magie verbală – dar mă întreb dacă asta nu face parte din «ideologia» D-tale literară. [...] De vreo patru-cinci ori în cartea D-tale ne trezești prin repetiție sau stridență, și după câteva pagini ne vrăjești din nou, și *uităm prin ce-am trecut*. Este, la D-ta, o ispită aproape luciferică de a distruge ce-ai creat, increzător cum pari a fi, în posibilitățile inepuizabile ale re-creației” (p. 260).

Dacă, spre exemplu, Ioan Petru Culianu, în scrisorile trimise lui Arcade, scrie despre literatură, cultură și societate, autorul *Schimbarii la față a României* mută accentul pe terenul filozofiei. Într-o scrisoare din 1957, Emil Cioran își reactualizează, printre altele, relația cu divinitatea, afirmând că între el și Dumnezeu există un soi de „barieră” pe care n-o poate depăși: „Dumnezeu, în schimb, nu a încetat vreodată să mă bântuie și să mă tortureze; suferințele pe care mi le-a provocat sunt mândria vieții mele, un dezastru nesperat, un infern care mă răscumpără în ochii mei. Dar dacă a fost prezent în gândurile mele, nu a fost prezent și în inima mea: nicicând nu l-am putut iubi... Un credincios *fără har*, așa mă văd” (p. 288).

Desigur, din prezentul *Epistolar* descoperim mai puține despre L.M. Arcade și mai multe despre corespondenții săi. Există, totuși, câteva scrisori expediate de Leonida Mămăligă adunate la finalul corpusului, unde descoperim, înainte de toate, imaginea unui individ implicat activ în viața literară. Cu toate acestea, un astfel de volum este necesar astăzi, pentru că reușește nu numai să aducă în circuitul literaturii un autor uitat, ciși completează imaginea diasporei intelectuale românești.

Mircea Daneliuc a (s)fumat un nou roman

Pe coperta a patra a noului său roman *Sfumato*, Mircea Daneliuc este considerat de către criticul Ion Bogdan Lefter, cu mult entuziasm, drept „unul dintre cei mai valoroși scriitori români”, pentru că în final să ne reamintească același lucru: „excepțional scriitor – Mircea Daneliuc”. Excepționalismul romanului de față constă în faptul că, după primele douăzeci-treizeci de pagini, faci o scurtă călătorie în timp, așa cum protagonistul nostru călătorește deseori în propria viață, și te gândești serios dacă nu cumva restul lecturii va fi o poticneală fără sens, așa cum se întâmplă cu mașina lui Manu, personajul central al cărții, de-a lungul călătoriei spre Tîrgu Mureș pentru a-și scoate firele în urma unui dublu transplant de cornee. Totuși, considerând că nu ai de parcurs decât vreo 200 de pagini, continui plictisit și neimpresionat până la final pentru a realiza că drumul e gata și că nu îți mai amintești nimic din el. Cartea lui Daneliuc, cu pretenții de *road novel*, e ca o călătorie plicticoasă printr-un șir de sătucuri de șosea sau cartiere suburbane cu vile kitsch construite din ambiție, fără vreun simț estetic. Mai dai peste un magazin mixt, mai vezi o mașină parcată pe marginea drumului, îți mai sare în ochi un fast-food cu un bar colorat monoton, fără clienții rustici de altădată și cam atât. Nimic memorabil.

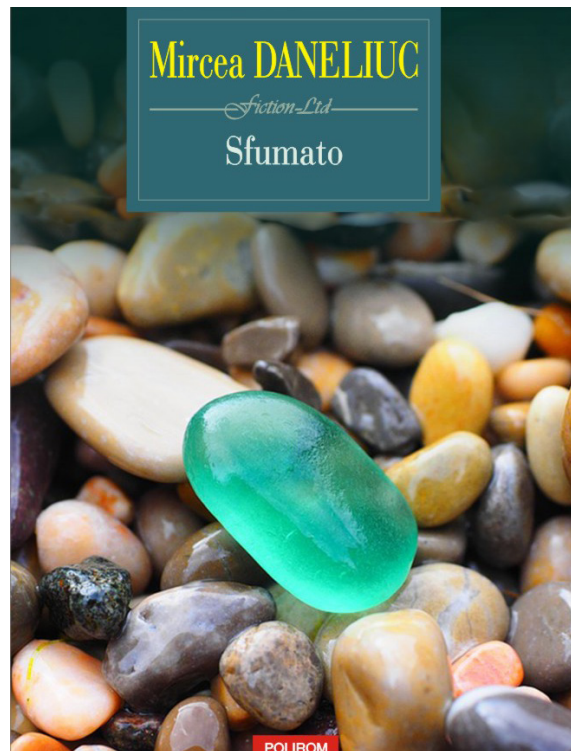
Protagonistul romanului e Manu Stoleru, un antrenor de fotbal blazat și cu mulți bani care și-a făcut mica avere pregătind, în dulcea tradiție a fotbalului românesc, echipe de magnați de prin estul Europei și din Golful Persic. Cariera de fotbalist i-a oferit de-a lungul timpului satisfacții precum femei frumoase și bunăstare financiară, dar și supărări și dezamăgiri, cum ar fi accidentări multiple, deziluzia iubirii, plictiseala căsniciei cu o femeie frumoasă (Sabina, fost model, actualmente o colecție impresionantă de operații estetice) și povara neascultării

fiului vitreg homosexual, neînțeles de vechea generație de familisti tradiționali sau afemeiați macho. Pornit în drumul său spre finalizarea unui transplant de cornee într-un Audi Q7 condus de soție și avariat (mai mult sau mai puțin) de Robi, fiul vitreg, memoria lui hoinărește prin cotloane de mult neumblate, dominate de imaginea fostei lui iubite din tinerețe, Vio, o frumusețe cu bot de vulpiță care i-a făcut inima să bată pentru prima oară; o lume care contrastează oarecum cu blazarea vieții de familie - o căsnicie cu un fost model care și-a pierdut mult din strălucire.

Prin amestecul său de cugetări filozofice pseudo-intelectuale și limbaj poticnit, bolovănos, personalitatea lui Manu e un fel de îmbinare bizară între Cornel Dinu și Ioan Andone, doi foști dinamoviști ca și el. Discursul său, fie ca narator (atunci când preia acest rol), fie ca partener de dialog, e în mare parte lipsit de naturalețe, o mixtură de termeni argotici, vocabular elevat și limbaj cotidian monoton; iar construcția personajului suferă destul de mult, pentru simplul fapt că personajul nu pare să se dezvolte de la sine. Argoul este destul de fad, de aceea cred că Ion Bogdan Lefter exagerează când vorbește despre o scriitură „iute, colorată, argotică”. Argotică e scriitura lui Irvine Welsh în seria *Trainspotting*, argotic e Dan Lungu în *Băieți de gașcă*, dacă e să facem comparație cu un scriitor român contemporan. Acolo idiolectul e construit organic și sună natural, aici e doar o corceală între limbaj fițos și trănecneală fără sens. În ceea ce privește fluiditatea romanului, e o iuțeală fără substanță, lipsită de fascinație, cu dialoguri plictisitoare, mult prea mundane ca să mă atragă în vreun fel. Conflictele dintre el și Sabina, soția lui, sunt patetice, lipsite de intensitate.

E greu să simpatizez cu aceste personaje șterse, care vorbesc „ca în casă”, ceea ce, din punctul meu de vedere, e un mare minus pentru ficțiune, așa cum e greu

să mă atragă scriitura logoreică, fără contur, a lui Mircea Daneliuc. *Sfumato* mi se pare un roman fără personalitate, parcă scris în grabă, necizelat în niciun fel, unul dintre numeroasele romane din literatura noastră recentă laudate și supraestimate de unii critici, fără să aibă absolut nimic special.

Magda URSACHE

Despre de-clasarea clasicii și nu numai

Mă re-repet, o știu. Am scris, în foiletoanele precedente, despre de-clasarea bunilor clasici și nu numai, despre fenomenul de-românizării, literatura cu amprentă etnică fiind trecută cu vederea , ba chiar eliminată din manuale. Unde ni sunt „învechiții” Coșbuc și Goga? Ne desprindem, ne despărțim de Eminescu și-i o crimă de lez-poezie. Nu există nici *obligații* (alt cuvânt nu am) față de literatura etnică, nici sancțiuni pentru anti-etnici.

Rezistența prin lectură e un imperativ, le-ar fi spus un Maiorescu celor ieșiți din cercul de lumină al cărții pentru a intra în alt cerc, al SMS-urilor. Ei nu citesc, ei facebookează vrute și nevrute, recuperarea de sub hipnoza telemobilului e grea, iar hipnoza canalelor de divertisment au cam câștigat bătălia cu lectura. Pixul ieftin , cu care Noica spunea că se poate scrie o carte mare, a fost înlocuit de cuțitul de aur al cheilor bucătari, prezenți peste tot și-n toate. Avem artă culinară, ce ne mai trebuie artă? Doar Platon, în glumă sau nu, compara bucătăria cu retorica.

Pentru că n-am avea cremă intelectuală, oameni de patrimoniu care să apară pe micul ecran nu se prea văd (mai vin la Profesioniștii Eugeniei Vodă, dar la miezul nopții). Dăm cu telul în suflău și atâta tot. Calea? Ecran plat- gândire plată- om plat. Citiți-l pe Giovanni Sartori (*Homo videns. Imbecilizarea prin televiziuni și postgândirea*, trad. Mihai Elin, Ed. Humanitas, 2006), dacă nu vreți să-l credeți pe Adrian Dinu Rachieru și repetatele sale semnale de alarmă.

Ce-ar fi să căutăm și să găsim un canal de-turcit, că unul turcit există.Vedete? Turcu și Pistol. Cum e turlul, și pistolul! Luăm lecții de „cultură mondenă” de la Brancu, teleastul care popularizează bancuri , răsând singur de ele; dar ce nu face pentru rating Capatos?); petrecem „Kalumea”, mașina de loisir abordează teme ca : „Sărută bine Ana Lesko?” sau „nunțile anului” (Becali, „special” Cataramă, cu ochi și timpane speciale, dansând la cataramă, etc.) și divorțurile ; ecranul e ocupat de minți scurte cu posterioare voluminoase. Câteodată, avem parte de o știre ceva-ceva mai bună : „Mariana Moculescu strânsă de gât”, dovedită repede fake. De ce nu ne-am legitima cu manele? Nu le ascultă tot românul, la munte, la mare, la botez, la parastas? Ce muzică pop, când domnu Tomasi, alias Costiță Ioniță, e -n top? Când fani cu sânge-n instalație participă pe foruri cu îndemnuri fără diacritice pentru „idiotzii”de români : „Uitatzi-va la manelisti” (și mai ales la poponețele în vibrație ale pirandelor, n. mea, Magda U.), că altfel „Vom iesi în strada. Hai RRRromania!”

Nu, nu suntem proști, cum ne spunea în față teleastul de tristă amintire Andrei Gheorghe, veriga manu forte a ProTV, ci ne lăsăm prostiți. Întâi cu seriile „Corazon”, dar și cu filme despre activiști harnici și modești și despre milițieni chipeși ca Iurie Darie, pe Tele 7, în timp ce premierul Roman îngropa Tractorul Brașov, cum scria presa. Aveau în grijă președinții și guvernanții postsocialiști țara, hotarele, pământul? Granițe free, descheiate, înstrăinarea teritoriului, pe „Lambada” și pe hitul „La mare, la mare fetițele sunt goale!”

Pentru ploaia de mistificări a dat startul „Profesorul” Brucan , cu diplomă de la universitatea din Dâmbovia. Luminătorul teleprofesionistului Măndruță părea a ști tot ce mișcă în frontul FSN, PSDR etc. Cine l-a recomandat ambasador în Anglia pe Celac? Brucan. Ca traducătorul lui Ceaușescu să spună, la o întrunire, că salamul odată tăiat nu se mai lipește la loc, „metaforă” pentru România și Basarabia. Iar prietenul lui Ion Iliescu și nu al României, F. Mitterand, spusese la Budapesta că Ungaria a fost nedreptățită la Trianon, ceea ce ar trebui să ne mai tempereze extazul pentru Hexagon.Război unguri-români, asta voia? Ce va face Orban al nostru? Va merge pe indemnul lui Prodan, „*Transilvania și iar Transilvania*”, sau nu va intra în litigiu pentru Cheile Bicazului cu veșnica aliată la guvernare, UDMR? Și să vedeți ce doliu vor arbora în anul Trianonului, ce steaguri negre plătite din fonduri de stat vor fâlăi! Mă întreb: cum Orban a ținut să se declare fiul maghiarului Imre, va lăsa ca pe plăcuțele bilingve din Ardeal să se scrie întâi toponimicul maghiar, apoi cel românesc, așa cum se întâmplă acum?

S-a început cu Istoria: trebuia dez-eroizată. Elevii care s-ar ghida după primul manual alternativ, ajunși la guvernare, ar da nume de stradă lui Tatulici, colț cu Esca. Cariatida Editurii Humanitas, Lucian Boia , a dat ordinul de luptă cu miturile „false” ale românilor, cu șirul lor de victorii „false”. În siajul Cassandrei cu angajament la Securitate (punctul 8 al Declarației de la Timișoara i-ar fi tăiat „rădăcinile secrete”), ca să nu-i spun dără, dăra Boia, au apărut cei care susțin că avem o istorie prăpădită, mare doar în eșecuri (în limba EBA: eșece). S-au desconsiderat voevozii (predilect, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Brâncoveanu, Cuza). Calomniile și bârfele ar face orele de Istorie mai atractive? Pentru cine? Pentru p(r)ostaci, pentru minți fără discernământ. Nu spunea nenea Iancu Caragiale că da, te poți bate cu prostia, dar ea învinge totdeauna? În ce mă privește, nu sunt contra online, însă nu mă vreau lost prin irezistibilul internet și o să revin la erorile lansate cu nonșalanță acolo.Dar a fost minciună mai mare de presă

decât găina născătoare de pui vii din ziarul fostului redactor șef de la „Scânțea” mică, Ion Cristoiu?Au urmat tricksuri de dezinformare și de manipulare. Informatori dovediți au devenit ofițeri acoperiți, ba chiar înaintați în grad.

Dar, deocamdată , revin la „învățăturile” noii școli istorice boiești, aflată sub imperativul : Așa trebuie! Adaos : Așa *ne* trebuie, cu accent pe *ne*. Se scrie nu numai tendențios despre „bătrâni”, Kogălniceanu, Iorga, Pârvan, cei trei Giurești (bunicul C. Giurescu, tatăl, Const. C. Giurescu și fiul, Dinu C. Giurescu), dar și cu satisfacția denigrării. S-ar zice că istoricii recenți se inspiră din Manualul unic de istorie a RPR, din 1947, compus la comanda lui Mihai Roller zis Controller, prieten cu Leonte Răutu, călăul culturii române. Acuzat de C. Daicoviciu, A. Oțetea și Barbu Cămpina de orientare antinațională și de plagiat, într-un memoriu către Dej; în 1956, Roller a ieșit din scenă și manualul a fost retras, în fine, din școli, dar până să apară *Istoria românilor. Din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros,București, 1974, a trebuit să treacă vreme lungă și rea.

Eu am apucat istoriografia rolleristă, apoi ceașistă, acum, sorosisto-wieselizată. Și pentru că *documentul* nu mai e calea regală în știința istoriei (ca pentru Florin Constantiniu ori Gh. Buzatu ori Vlad Georgescu), mi-a fost dat, în vara lui 2006, să-l aud deplâns pe Vasile Luca, alias Luka Laszlo (1898- 1960), că ar fi fost debarcat pe nedrept și chinuit de Gheorghiu Dej în închisoare, deși a avut regim preferențial de temniță.Ce să mai spună cei

supuși exterminării prin foame, frig, bătaie? Iar rănilor deschise încă ale supraviețuitorilor sunt de nevindecă prin uitare. Lunga pătimire colectivă , la care a contribuit și Laszlo, mâna stângă a Anei Pauker, e minimalizată. La suprafață rămân luptătorii kominterniști din războiul civil spaniol. Valter (Leutander Ernst) Roman, decedat în 1983, ca director al Editurii Politice din 1964, dăruit cu Medalia de aur „Secera și Ciocanul”, este evocat ca erou (în iulie 45, a venit cu Divizia trădătoare „Horia, Cloșca și Crișan”), dar și ca prestigios om de cultură, pentru ca fiul să extragă minereu de fier din minele de aur ale României, cum scria Buzura într-un editorial al revistei „Cultura”, rămasă doar online. Pe cine mai impresionează salcâmul tăiat de Moromete, când radem păduri întregi de pe munți întregi? Și nu președintele protestează, ci urșii ieșiți pe bulevard de din pricina habitatului lor distrus.O scrie cu umor amar Nicolae Gheran. Umorul e un lucru foarte mare, mi-am zis citind titlul lui Radu Paraschivescu, pe locul al doilea la vânzări Humanitas : *În lume nu-s mai multe Români (planetei noastre asta i-ar lipsi)*. Nu mă cocoșez de răs citind parafraza paraschivă la un vers de Victor Tulbure. L-aș fi preferat uitat, după ce profilul de Literatură contemporană, L.Leonte și I.Sîrbu, îl evocau la cursuri, cu sfințenie, pe cel nedus la biserică, după nivelul etic și estetic impus de PCR. De Blaga nu auzisera.

Rămânând în zona umorului ieftin, îl aflăm în scenă pe Chef Cioflâncă. Îl numesc astfel pentru că și-a imaginat Istoria ca pe un aluat de cozonac („vitejia, cinstea și determinarea” fiind „mirodenii”, iar „stafida” ironizată, Mircea cel Bătrân ; pe scurt, între ironie și obrăznicie e distanță mare). Chef Cioflâncă e bun elev al lui Boia, cap de școală universitară. Numit de Dan Culcer „vedeta patetică”, Boia se arată înfricoșat de ideea că o să-l omoare cineva, pe motiv că ar fi deranjat cu adevărurile lui, adică obtuze contestări ale continuității românilor, lipsiți de spiritul Unirii. Și i se părea că adversarul lui cel mai periculos, acad. Ioan- Aurel Pop, ar sta cu cătarea armei pe pieptu-i

de istoric de-mitificator. Ar fi fost mai bine să fim, cum voia Conferința de la Paris din 1858, *aproape* uniți, având 2 principii, 2 guverne, 2 capitale, 2 unități legislative? Doar cei care au citit „doi cărți” și jumătate și care vor și azi să nu mai tratăm ca răpite Basarabia și Bucovina de Nord, cele două spații românești, ar fi fost mulțumiți. Scrie Ioan-Aurel Pop , în total dezacord cu Lucian Boia, că „țările țării” trebuie reîntregite. S-au dus Chilia și Cetatea Albă (1484), Tighina (1538), Hotin (1715), Bucovina (1775), Basarabia (1812). Și-mi amintesc ce urât a reacționat un ghid basarabean sovietizat când Petru Ursache a spus cetatea Tighina , nu cum voia el să-i spună: Bender, ca sovieticii.

Grigore al treilea Ghica a murit martiric pentru că n-a vrut cedarea Bucovinei. Mazilit și decapitat în Beilic de Kara Ahmed, chipurile prieten cu Vodă. Trebuia „nimicit acest om”, a scris Eminescu, „trebuia asasinat în taină, fără zgomot”. În taină îi păstrăm și noi jertfa, comparabilă cu a Brâncoveanului, considerat „spăgar” de un istoric cu apetență polemică. Ne-am obișnuit cu cedările, cu ramurile țării care tot cad, până când rămâne doar o buturugă, cum prognoza cineva de bunăcredință.

Lucian Boia dezaproabă „practicile centralizatoare ale statului român”, ca și cum dacă ții cu statul ar însemna că ții cu Dragnea, cu ordinele și ordonanțele clasei politice.După istoricul UB, statele-s întârziate (dar nedispărute încă de pe hartă), iar predicția-i e limpede.

„ Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari”, și-a intitulat un film Radu Jude, decupând fraza din discursul lui Mihai Antonescu, rostită în Consiliul de Miniștri. Subiect de lung metraj: masacrarea evreilor din Odessa de armata română, în 1941. Consultant: Adrian Cioflâncă. Eu cred că lui Mihai Antonescu nu i-a fost indiferent.A spus-o în stare de șoc, la mânie, din spirit de răzbunare. La vreme de război, în stare de război, crimele se pedepsesc.Mareșalul Antonescu a ordonat represalii atunci, la Odessa. Dar la Hiroșima – Nagasachi n-au fost represalii? Dar „pagubele colaterale” din Iugoslavia ce-or fi fost? Antonescu a plătit cu moarte fără mormânt și fără cruce, iar Ică Antonescu și-a aruncat pălăria în fața glonțului. A urmat era șepcii proletare a lui Ghiță Dej. „Stalin și poporul rus /Libertate ne-au adus”, se striga *implicat* la mitinguri comandate de oamenii (dacă le pot spune așa) NKVD.

Altă ispravă de pomină a haustologului Cioflâncă? Căuta (și găsisse) oase de evrei omorâți de furioși antisemiți țărani, în marginea Ieșilor. S-a dovedit că „groapa comună” era, în fapt, un cimetir sătesc.Țăranii n-au fost „barbari”. Dacă ar căuta , ar găsi un exemplu de barbarie la bulgari. După cedarea Cadrilaterului, bulgarii spintecau femeile române și le umpleau burta cu pământ : Pământ ați vrut, pământ aveți!

„Treziți-vă, am murit!”, strigă în numele României scriitorul Liviu Ioan Stoiciu. România ca stat moare încet, puțin câte puțin, sub toți președinții postsocialiști. Au pus umărul Activistul „Geologul „Marinarul, iar Fizicianul o declară subnormală ,de vreme ce vrea s-o normalizeze *de îndată*, după alegeri. Cu celeritate o să-i aducă pe expați înapoi? Așa numitele „resurse umane” pentru economia națională s-au subțiat. Cei mai capabili, adevărații meritocrați au devenit refugiați economici prin negrija statului român care are în grijă doar drepturile personale ale politicienilor. Un stat puternic n-ar face asta. Cui ce-i pasă de fenomenul „brain drain”, exodul de creiere?

Istoricul Boia- culmea!- ne persuadează că doar prezentul contează, nu trecutul : „o țară e firească să aparțină oamenilor care trăiesc acum în ea, nu celor care au trăit cândva.” Ne așteaptă metisarea României prin imigranți? Ei și! Facem o altă Românie în Spania, în Italia, în Anglia, în Canada...Olandezii au nevoie de copiii românașilor.Oricum, identitatea nu mai e relevantă. Noul Minister al Culturii și-a simplificat titulatura: din Ministerul Culturii și al Identității Naționale a rămas doar Ministerul Culturii, iar din Cultură doar ministrul pus pe „reorganizare”. Și cum face parte din specia ignoranților solemnii, nu ezită să ne frapeze din prima cu enunțul : „Oamenii de cultură sunt mai ușor să îi cîtești că nu sunt de cultură”.

Cine-l mai aude pe Camil Petrescu, afirmând că „un stat nu se consolidează decât prin cultură” (*Galeria sufletului românesc*)? Prostii treizeciste, n’ așa, din zona irelevantă a identității etno-spirituale. N-ar fi oare mai atractivă pentru elevi o istorie literară SF, în genul scenariilor inaugurate de Andrei Gheorghe? Cu Maiorescu și nevasta lui Slavici, ucigași de Eminescu; cu trăsura plătită de mentorul Junimii, unde se afla nebunul înarmat, chitit să-l asasineze pe Carol I; cu baia fierbinte, din care a fost scos în forță și dus la ospiciu...

Dar mai avem „puncte cardinale” în acest haos? Ion Lazu mi-a scris că a dispărut placa de pe blocul amărât de lângă Gara de Nord, unde s-a și stins Nichifor Crainic. Bustul lui Ghenea a fost salvat de Ornea, nu și placa de pe locuința celui care a scris *Nostalgia paradisului*. Indiferență? Ignorare? Ambele.

Vreau *dreptate critică* pentru profesioniștii culturii române! Voi reveni.

ZIGURAT

Nr. 12, noiembrie 2019

Expres cultural

Supliment

Apare trimestrial

Fenomenul Manolescu

La 27 noiembrie 2019, obștea scriitoricească din România, păstorită autoritar dar competent, de câteva decenii încoace, de Nicolae Manolescu, va celebra împlinirea a opt decenii de viață (și aproape șase de activitate literară) ai liderului ei, aflat actualmente la al treilea mandat ca președinte al Uniunii Scriitorilor (în conducerea căreia a fost încă din anii 60!). Inerentelor manifestări aniversare li se vor alătura, cu siguranță, alte câteva categorii ale *inteligenței* autohtone, cum ar fi tineretul studios (liceenii și studenții filologi), care învață după manualele ori volumele de teorie, critică și istorie literară ale Magistrului, precum și dascălii acestora (între care mulți foști studenți ai Profesorului de la *Literele* Universității bucureștene), colegii din Academia Română (unde e titular din 28.03.2013), corpul didactic al universităților de stat din Bacău și Bălți (Republica Moldova) care i-au acordat titlul de *Doctor Honoris Causa*, într-un cuvânt – toți cei „care citesc”, după cum însuși preciza în titlul unui compendiu istoriografic creat după modelul celui al lui Călinescu, din 1945 (**Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc**, Pitești, Ed. „Paralela 45”, 2014).

Influența sa covârșitoare, dacă nu cumva uneori chiar decisivă, asupra mersului literaturii naționale din ultima jumătate de veac s-a manifestat, în principal, prin intermediul cronicilor literare săptămânale prezente, cu regularitate, în cele două principale săptămânare culturale de la noi:

(**Contemporanul** (între 1962-1972) și **România literară** (1972-1992), al cărei director (dar și editorialist) este de la Revoluție până azi...

Intrat în viața literară foarte devreme, încă în anii studenției bucureștene, Nicolae Manolescu debutează cu texte din categoria *critică de întâmpinare*, în prestigiosul și longevivul mensual **Viața românească** (înființat în 1906), în numărul din iulie 1961 (Vezi M. Nițescu – **Sub zodia proletcultismului**, Ed. „Humanitas”, 1995, p. 318). Remarcat de profesorul său George Ivașcu – decan al Facultății de filologie, dar și director la **Contemporanul** – tânărului Manolescu i se va încredința misiunea de comentator literar al menționatei reviste, rubrică pe care o va onora – cum spuneam – vreme de un deceniu, fără întrerupere, cu o tenacitate benedictină, dar și cu „responsabilitate față de cultura română. Iar sentimentul de responsabilitate impune respect.” (Alex Ștefănescu, **Istoria literaturii române contemporane**, Buc., 2005, p. 746). Domeniu aspru, care presupune mai mult eșecuri decât confirmări, critica de întâmpinare practică de Nicolae Manolescu vreme de peste trei decenii i-a conferit o autoritate de necontestat printre contemporani, plasându-l în confortabila postură de lider de opinie. „Există însă – observa, cu îndreptățire, același fost student al său – ceva și mai greu de explicat și anume *autoritatea aproape tiranică* pe care Nicolae Manolescu a ajuns s-o aibă încă de foarte tânăr și pe care și-a păstrat-o intactă până în ziua de azi.” (Alex Ștefănescu, op. cit., p. 746). Încercând să ne ofere o explicație privind această autoritate exercitată de Manolescu asupra congenerilor săi, dar și performanța de longevitate ca lider de opinie, Mircea Martin, colegul său de catedră, scria: „Aducând, la începutul anilor '60, un suflu proaspăt în abordarea literaturii contemporane, impunându-i hotărâre și, în același timp, cu dezinvoltă aplicație criteriul estetic în judecata de valoare, profitând cu inteligență de o (relativă) relaxare ideologică și de apariția unei noi generații de scriitori pe care a susținut-o alături de alți critici, el s-a impus ușor și repede, și-a câștigat autoritatea prin exigența selecției și a păstrat până la sfârșit, în

ciuda „cumplitelor vremi” prin care am trecut cu toții, o remarcabilă independență de opinie.” (**Dicționarul esențial al scriitorilor români**, Ed. „Albatros”, 2000, p. 488). Argumentelor mai sus enunțate ar trebui să le adăugăm, obligatoriu, talentul și dăruirea, dar mai ales tenacitatea și ambiția de a susține, timp de peste trei decenii, rubrica rezervată criticii de întâmpinare la cele mai de seamă periodice de profil din Capitală: **Contemporanul** și **România literară**. Cert este că îndelungata sa activitate de cronicar literar este unică nu doar în spațiul literar național, ci chiar pe plan european: „Într-o epocă în care pretutindeni în lume cronică literară și-a pierdut importanța și prestigiul intelectual, devenind un simplu instrument al pieței de carte, la noi acest tip de comentariu a avut o pondere însemnată, o poziție centrală și o prestanță la care îndelunga și strălucita activitate a lui Manolescu a contribuit din plin.” (**Dicționarul esențial al scriitorilor români**, ed. cit., p. 488).

Într-un text autobiografic purtând titlul *Curriculum vitae: Par lui-même*, inclus de Mircea Mihăeș în volumul **Totul despre Nicolae Manolescu**

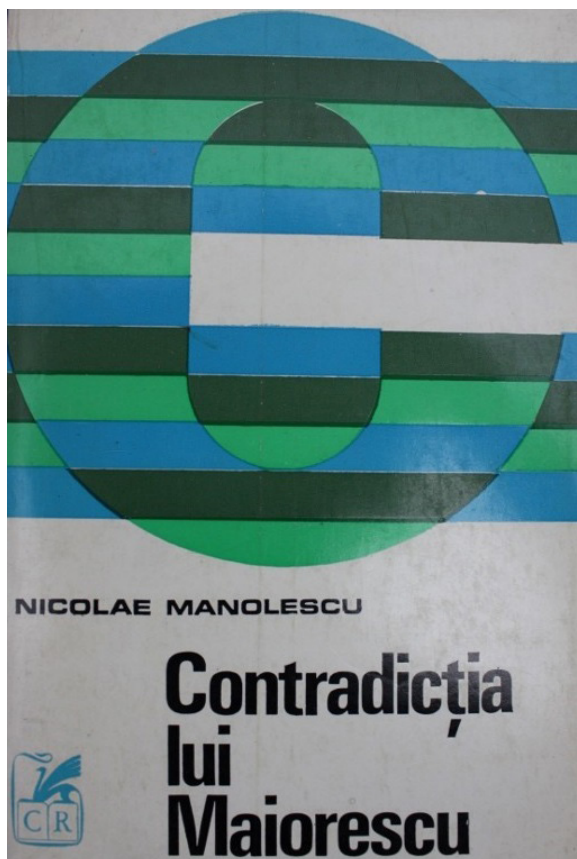
(Timișoara, Ed. „Amarcord”, 1996, p.48), citim

această confesiune în care sunt rememorate/ precizate circumstanțele care l-au ajutat să devină nu doar profesor universitar, cât mai ales criticul literar cu cea mai îndelungată activitate din istoria literaturii românești: „Facultatea de Filologie am facut-o la București, între 1956 și 1962, un an mai mult decât trebuia, fiindcă între 1958 și 1959 am fost exmatriculat din cauza „dosarului” (a faptului că părinții mei fuseseră deținuți politici). În urma licenței [...] am devenit preparator la catedra de literatură română, apoi asistent și, timp de 22 de ani, lector. Titlul de profesor îl datorez revoluției din 1989. [...] Am fost șomer un an (1962-1963). Devenisem însă colaboratorul lui G. Ivașcu la **Contemporanul** și nu-mi păsa. Cu începere din 1962, am ținut cronică literară a revistei, până în 1972, când l-am urmat pe G. Ivașcu la **România literară** și am devenit cronicarul revistei, neîntrerupt, până în 1992. Din 1990 sînt directorul **României literare** și editorialistul ei.” Sutele de cronici literare rămase în paginile celor două reviste (texte pe care unii încearcă astăzi să le tipărească în volum) reprezintă doar una dintre direcțiile de acțiune ale comentatorului literar. Ajungând să dețină – cum s-a spus – „toate secretele profesionistului,” tânărul Manolescu se va îndrepta curând spre domeniul *istoriei literare*, ca și spre cel al *teoriei literare*, ilustrând în

acest fel, plenar, știința literaturii, cu toate cele trei ramuri ale sale, aflate – se știe – într-o consonanță indelebilă, alcătuind un tot, o unitate indestructibilă. Știut este că în absența cunoștințelor temenice de teorie/ estetică literară, comentariul asupra unei opere n-are cum să opereze, iar istoria literară, la rândul ei, reprezintă cea mai înaltă formă a criticii literare. Astfel, la doar patru ani de la debutul absolut, ca să spunem așa, în presa literară, Nicolae Manolescu devenit asistent al profesorului Dumitru Micu, va semna, împreună cu acesta, sinteza cu titlul **Literatura română de azi: 1944-1964**, apărută în 1965 la Editura pentru Literatură. Referitor la valoarea ei părerile sunt împărțite: în timp ce unii spun că e „consultabilă și azi”, alții, dimpotrivă, susțin că era scadență în momentul apariției și că e „un pseudopanoramic de popularizare și propagandă conformă.” (Marian Popa, **Istoria literaturii române de azi pe mâine**, Buc., Ed. „Semne”, 2009, vol. II, p. 1029) Adevărul e, ca de obicei, undeva la mijloc. (Oricum, eu unul, student la acea vreme, am utilizat-o cu folos, întrucât era, de fapt, singura lucrare care aborda tematica literaturii postbelice...) Cert e că, astăzi, Manolescu însuși omite uneori să o includă în bibliografia proprie... Adevăratul său debut editorial e marcat de volumul **Lecturi infidele** (1966), unanim apreciat de confrăți la momentul apariției, deși unii dintre ei îi vor reproșa, de pildă „mimetismul călinescian” (Mircea Martin, în vol. **Generație și creație**, Buc., E.P.L., 1969, P. 202) sau „o ușoară notă de febrilitate a analizei” (Mircea Mihăeș, **Totul despre Nicolae Manolescu**, ed. cit., p. 6). Oricum, e de reținut faptul că, la douăzeci și șapte de ani, concepția sa asupra criticii era definitiv conturată, fiind expusă limpede într-o **Pseudopostfață** intitulată, fără echivoc, **Posibilitatea criticii literare** și care a creat oarecare agitație, întrucât, „Manolescu intra în arenă cu o dezinvoltură polemică de care nu mai avea să dea dovadă, cu atâta acuitate, de-a lungul întregii sale activități ulterioare.” (Laszlo Alexandru, **Criticul literar Nicolae Manolescu**, Pitești; Ed. „Paralela 45”, 2009, p. 28).

Așadar, fie că acceptăm, ca dată a debutului editorial, anul 1965, fie că optăm pentru 1966, un lucru e sigur: coordonata principală – sau, dacă vreți, coloana vertebrală – a creației manolesciene o constituie istoria literaturii, domeniu pe care l-a ilustrat prin zeci de volume editate în ultima jumătate de secol. Apogeul îl reprezintă, firește, monumentală **Istorie critică a literaturii române. Cinci secole de literatură**, (2008), a cărei retipărire, într-o ediție „revăzută și adăugită”, ne-a fost promisă, după cât se pare, chiar pentru acest moment aniversar: „...nu mai am 70 de ani ca atunci când încheiam prima ediție a **Istoriei critice**, ci voi avea 80, când va fi gata ediția a doua” –, îi spunea Manolescu mai tânărului confrate Daniel Cristea Enache, într-un interviu din 2017, după care continua: „O a doua ediție a **Istoriei critice** a fost ideea lui Călin Vlasie, ca și cea dintâi. S-a gândit s-o publice când voi împlini 80 de ani. Și m-am pus pe treabă. Termenul mi se părea acceptabil. Dar, iată, se prea poate să dau gata cartea mai devreme. Revizuirea m-a prins.[...] Odată cu autorii contemporani, care au publicat numeroase cărți din 2008 încoace, n-a mai fost deloc simplu. Mi-a fost de folos reluarea cronicii săptămânale. Nu mă gândeam la acest folos când m-am apucat s-o țin după un sfert de veac de pauză. Dar acum îl găsesc evident: mă ține la curent cu noile apariții și îmi permite să fac completările necesare în textul **Istoriei critice**.[...] Și mai este ceva, despre care am scris recent în **România literară**, și anume obligativitatea reevaluării permanente. Nu numai

la câteva decenii distanță, dar și la câțiva lustri. Dacă literatura e vie, și critica trebuie să fie vie. Dacă înseamnă recitare permanentă, critica presupune și o permanentă reevaluare a operelor. Dacă revizuire nu e, nici istorie literară nu e!” (Daniel Cristea Enache, **Convorbiri cu Nicolae Manolescu**, Buc. Ed. „Cartea Românească”, 2017, p. 370). Ni se oferă, în secvența mai sus citată, încă o definiție manolesciană a criticii literare, alături de altele – nu puține – risipite de-a lungul fascinantei cariere a ilustrului sărbătorit. Este încă o dovadă peremptorie a faptului că Nicolae Manolescu – așa cum îi stă bine unui mare critic – cu siguranță, cel mai de seamă pe care l-a ivit cultura română de la începuturile sale până azi – a fost constant preocupat de definirea, de teoretizarea conceptelor estetice cu care urma să opereze.

În acest context, e locul să menționăm aici acel dens, aplicat și competent articol intitulat, cu modestie, Însemnări despre critică, publicat în vara lui 1967 în **Contemporanul**, în care tânărul cronicar literar al revistei reușea să definească obiectul criticii literare operând distincția cuvenită între știință și artă, dar și între istorie și critică literară. Mereu pe urmele „inconturnabilului Călinescu” (expresia îi aparține), pleda, încă de pe atunci, pentru acceptarea statutului de creație artistică pentru critica literară, propunând adică plasarea acesteia în rândul artelor, fără a respinge însă inerentele intruziuni ale informației de specialitate, ale științei, în ultimă instanță.

Fiindcă, în cazul lui Manolescu, mai mult decât în cazul oricărui alt comentator al operelor literare din spațiul cultural național, criticul și istoricul literar a fost dublat, benefic, în permanență de un excelent *teoretician al literaturii*. Ideile / observațiile / propunerile avansate de critic în acest domeniu sunt extrem de numeroase, cele mai multe rămânând, până astăzi, în cronicile și eseurile risipite în mai toate periodicile literare la care a colaborat, precum și în volumele de critică și istorie literară pe care le-a publicat, începând, de pildă, cu **Metamorfozele poeziei**, din 1968, actuală încă, după mai bine de o jumătate de veac, în fiecare din termenii săi, în fiecare din temerarele (pentru acea vreme) aserțiuni referitoare la creațiile celor mai de seamă lirici ai noștri din interbelic. Subliminal însă – cum bine s-a observat – dând dovadă nu doar de nonconformism, ci chiar de curaj, tânărul Manolescu milita pentru libertatea de creație, pentru autonomia artei și „specificitatea esteticului umilit de realismul socialist cu puțin timp în urmă”. (M. Popa, op.cit., p. 1030) Că Manolescu a dovedit atunci un „curaj politic” singular în cadrul breslei, o confirmă, între altele, faptul că cele două volume ale antologiei **Poezia română modernă de la G. Bacovia la Emil Botta** (B.P.T., 1968) au fost interzise, fiind retrase din circulație. În prefața la ediția a II-a (Ed. „Alfă Paideia”, 1996) Nicolae Manolescu, antologator dar și autor al studiului introductiv pe care-l va publica, tot atunci, în volum separat (**Metamorfozele poeziei**, 1968), va relata pe larg circumstanțele în care menționata culegere de poezie modernă fusese scoasă din librării, exemplarele fiind, în majoritate, arse... Nu e mai puțin adevărat însă că infatigabilul cărturar s-a străduit – și a reușit! – să-și sintetizeze concepțiile teoretice, doctrinare așa zice, atât pentru

domeniul poeziei, cât și pentru cel al prozei, oferindu-ne două remarcabile volume pur teoretice: **Despre poezie** (Ed. „Cartea Românească”, 1989) și, respectiv, **Arca lui Noe. Eșeu despre romanul românesc** (Ed. „Minerva”, 1980) Corsetul limitativ al prezentului articol omagial nu ne permite, din păcate, să analizăm în detaliu remarcabilele contribuții ale lui Nicolae Manolescu în sfera esteticii literare. E de precizat însă că excelența prestației sale atât în calitate de critic și istoric literar, cât și în cea de teoretician al literaturii, îndreptățește concluzia conform căreia – întrucât a ilustrat, prin vasta sa operă, cu asupra de măsură toate cele trei ramuri ale științei literaturii – sărbătoritul nostru de astăzi este un eminent om de știință, dublat de un autentic, de un veritabil artist, talentul său de prozator fiind cât se poate de evident nu doar în textele critice, în eseuri, în articole politice și interviuri, cât mai ales în cele cu caracter memorialistic (**Cititul și scrisul**, Ed. „Polirom”, 2002, **Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă**, Ed. „Paralela 45”, 2009, ș.a.). Și, fiindcă veni vorba de talentul de povestitor al lui Manolescu (cel care, în tinerețe, și-ar fi dorit să devină autor de romane), îmi amintesc cum Constatin Călin, comentând unul dintre cele șapte volume de **Tememanolesciene**, formulase între altele, această justă, constatare referitoare la eseistica autorului: „Nicolae Manolescu e unprozator captivant, un mediator inteligent al lumii noastre pe care și-o închipuie ca pe o carte.” (**Ateneu**, nr.12, decembrie 1986). Într-adevăr, precum odinioară Călinescu – profesorul și modelul său – Nicolae Manolescu e ceea ce se cheamă un *critic-artist*, întrucât, cum însuși demonstrase încă în tinerețe, critica este nu doar știință, ci și artă, așa încât, la lectură, „și critica trebuie să placă”! Este și punctul de vedere exprimat tranșant între alții, de Alex Ștefănescu în capitolul din **Istoria literaturii române contemporane**, referitor la Nicolae Manolescu. „În afară de valoarea lor de întrebuințare – se spune în debutul secvenței sugestiv intitulate *Critica literară ca literatură* –, cronicile au și o valoare în sine. Ele sunt nu numai operă de educație estetică, act de curaj politic, expertiză etc., ci și literatură. Le citim cu plăcere, chiar și dacă facem abstracție de – sau nu cunoaștem – funcția pe care au îndeplinit-o în momentul apariției lor în presă. (Alex Ștefănescu, op. cit., p. 746).

Personalitate proteică și polivalentă – cronicar literar, profesor universitar, critic și istoric literar, teoretician al literaturii, ingenios eseist, politician și comentator politic, manager cultural (director de reviste și președinte al USB), memorialist etc. Nicolae Manolescu e un veritabil „uomo universalis” în accepția renașcentistă a termenului. El este nu doar criticul „nepereche” – cum l-a numit un coleg de catedră – ci, fără îndoială, autorul celei mai vizibile performanțe culturale din România ultimei jumătăți de secol. Influența sa copleșitoare asupra generațiilor tinere de intelectuali (profesori și scriitori, mai cu seamă) s-a exercitat nu doar prin intermediul catedrei ori al scrierilor din sfera științei literaturii (critică, istorie și teorie literară), ci și într-un mod mult mai eficient și mai direct, nemijlocit așa zice, în cadrul celebrului **Cenaclu de Luni** al Centrului Universitar București, pe care l-a inițiat pe la începutul lui 1977. „Este momentul în care apare, și Nicolae Manolescu sesizează, o nouă generație – seria Dan Gulea în urmă cu un deceniu –, cea denumită mai demult optzecistă, iar, mai recent, postmodernă, este momentul în care apare Cenaclul de Luni (1977-1983), loc al formării celor mai cunoscuți noi poeți. Un cenaclu interzis din 1983, care a mai continuat fără Manolescu, în diferite forme, încă unul sau doi ani.” (Dan Gulea, **Cenaclul de Luni**, în **Nicolae Manolescu- 70**, Pitești, Ed. „Paralela 45”, 2009, p. 246). Cert este că acolo, în cadrul amintitului Cenaclu, Manolescu a avut prilejul de a se manifesta liber, ca un veritabil *critic de direcție*, asemeni lui Titu Maiorescu cel din urmă cu exact un secol, din Cenaclul „Junimea”. La fel ca și ilustrul său predecesor

– pe care l-a admirat și l-a urmat, consacându-i o cercetare monografică, reeditată în câteva rânduri și intitulată **Contradicția lui Maiorescu**, ce va constitui teza cu care și-a trecut doctoratul, în 1975 – Nicolae Manolescu i-a sprijinit necondiționat pe tinerii scriitori, sfătuindu-i, îndrumându-i și recomandându-le volumele de debut, impunând în acest fel o grupare distinctă și o direcție literaturii anilor ’80”. (Marian Popa, op. cit., p. 1030).

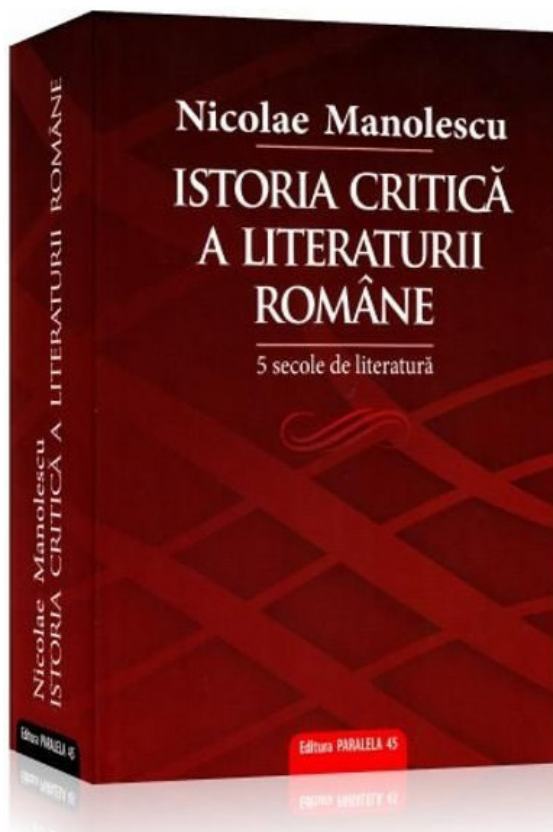
Într-adevăr, prin Cenaclul de Luni – botezat astfel, după propria mărturisire, de nu mai puțin celebrul azi Matei Vișniec, pe atunci student la Filozofie și lunedist încă de la cele dintâi întruniri (**Nicolae Manolescu-70**, ed. cit., p. 128) –, Nicolae Manolescu a izbutit să creeze o mișcare literară inovatoare, devenită subsecvent, în conștiința participanților, simbolul noii fețe a literaturii române și, prin extensie, a întregii culturi naționale. „Era – într-adevăr – o atmosferă extraordinară: se întâlneau acolo săptămânal mulți oameni tineri și talentați, probabil mai mulți decât în alte momente ale istoriei noastre culturale și mai ales credeau enorm în ceea ce făceau, chiar aveau conștiința că schimbă literatura română, că schimbă fața poeziei românești. Asta le dădea junilor cenacliști o anume superbie, o conștiință a valorii și a importanței lor...” (Ion Bogdan Lefter intervievat de Mihai Vakulovski, în **Contrafort**, nr. 12, dec., 2008). Evocând, la rândul său, peste decenii, rolul și importanța Cenaclului condus de Manolescu, un alt cenaclist de vază conchide: „Cenaclul de Luni, ca și Junimea au fost adevărate școli ale democrației, toleranței și libertății degândine. Aici cenzura nu a existat niciodată și spiritul liberal a fost la fel de firesc și de normal ca și aerul respirat de participanți.” (Mircea Cărtărescu, **Postmodernismul românesc**, Buc., Ed. „Cartea Românească”, 1999, p. 403).

Asemănarea dintre Cenaclul „Junimea”, condus de Maiorescu și Cenaclul de Luni, condus de Manolescu, se justifică într-un tot. Dacă avem în vedere faptul că pe atunci, în urmă cu patru decenii, Manolescu devenise „o instituție națională de tip maiorescian, cu un neegalat și inteligent distribuit capital de prestigiu” – cum spunea un alt lunedist celebru, Cristian Moraru, care, la rândul său, formula, în urmă cu un deceniu, această concluzie pertinentă: „Manolescu a întruchipat, de unul singur, cu un curaj, o suplețe și o eficiență fără precedent în România, un veritabil aparat de selecție, orientare și supraviețuire culturală. [...] A vrut, și a reușit, cu o suplețe incomparabilă, să construiască o cultură critică opozițională, o dizidență *generis* întemeiată pe conceptul de valoare. (Nicolae Manolescu – 70, ed. cit., pp. 116-117).

Acum, în încheiere, dincolo de formalitatea omagierii aniversare, aș vrea să-mi exprim speranțacă Nicolae Manolescu – grație inteligenței sale de excepție – va avea înțelepciunea să îmbătrânească frumos, dar mai ales activ, fiindcă mai are încă multe de realizat. Ne-a promis – cum spuneam într-un context anterior – un volum de **Memorii**, pe care-l așteptăm cu vădit interes și justificată curiozitate, precum și reeditarea **Istoriei critice a literaturii române** – capodopera vieții sale; a reluat – și bine a făcut! – cronică săptămânală în **România literară**, activitate care l-a consacrat în urmă cu o jumătate de veac și pe care ar fi bine s-o onoreze încă pe-atât; îi urăm, de asemenea, acum, la ceas aniversar, să mai „prindă” vreo două

legislaturi la conducerea Uniunii Scriitorilor ș.a.m.d. Sunt, toate cele mai sus enumerate, doar câteva dintre chipurile/ fațetele acestui veritabil *Ianus multifrons* al culturii române de azi (dar, cu siguranță, cel mai de seamă exponent al criticii și istoriei literare și naționale din toate timpurile), personalitate providențială, fără de care peisajul social (literar, politic, educațional, cultural) autohton de la confluența veacului trecut cu cel prezent ar fi arătat altfel – mai sărac, mai accidentat și mai lipsit de strălucire...

Liviu CHISCOP

Arca lui Manolescu

Din ampla operă a criticului și istoricului literar Nicolae Manolescu, în configurația căreia categoria sintezelor este, și ea, bine reprezentată, cea care îmi apare, dintre acestea, din multe puncte de vedere, ca proeminentă și cu șanse certe de a rămâne, în timp, un reper fundamental, peren, este *Arca lui Noe*. Sub acest titlu, care are umorul său, ne este propusă o viziune de ansamblu asupra romanului românesc, una aptă să-i capteze, definindu-le, dominantele „vârstelor” succesive (dar fără a fi o „Istorie”), cu mobilitatea și acel gust al nuanțelor necesare pentru a nu rata diferențierile individualităților creatoare (autorii de prim-plan al valorii) și nici pe acelea ce disting textele lor emblematice (romanele-obiect al demersului analitico-interpretativ), în articularea sintezei teoretice, ferită însă de riscul unei eventuale eșuări în rigidități și strâmtorări de „pat procustian”: un echilibru, așadar, al acestor calități, ce se conjugă fortificându-se reciproc și asigurându-i „Arcei” sale un curs destul de liber al „navigației”, totuși consecvent și firesc refractară, deopotrivă, vreunui puzzle sau labirint.

„Doricul”, „ionicul” și „corinticul” sunt metaforele prin care criticul arhitect al edificiului său sintetizator gândește și impune o ordine revelatoare de esențiale „tipare” ale raporturilor modelatoare de poetici *individualizate*, (ale autorilor „majori”), în „logica” și climatul cărora romancierii se situează, implicit, față de propria creație, de „lumile ficționale” (*fictional worlds*) ale operei lor. Analogiile (pentru că de așa ceva e vorba) între, pe de o parte, fiecare dintre cele trei mari orientări ale narratum-ului și, pe de alta, modele ale structurilor realului și ale mentalităților dominante, definitorii, din „rama” fiecărui asemenea model, ele sunt cele care alcătuiesc, nuanțându-i implicațiile (de la un autor la altul, de la un roman la altul), „matca” teoretic focalizantă a întregului ansamblu. Așadar, astfel încât ordinea și coerența cauzală a „doricului” reflectă o abordare extraverșită și rațională a universului ficțiunii (personaje, diegeză, narație „controlate” de autorul omniscient), „ionicul”, născut din scrupulul aprofundării motivației interioare, adesea turbure, a deciziilor și actelor „ființelor de hârtie” (*êtres de papier*) cultivă imersiunea în clarobscurul interiorității (autoanaliză, monolog interior, flux al conștiinței/ *stream of consciousness*: opțiunea demersului introvertit și jocul perspectivelor naratoriale, *point of view*), în vreme ce „corinticului” nu i-au rămas decât alternativele unor ultime transcenderi (vs „doric” și, deopotrivă, „ionic”), și anume, fie ironia metatextuală a denudării procedeeilor ca strategie auctorială a romancierului-păpușar (efectul ei: marionetizarea personajelor, cultivarea unei poetici cel puțin autoironice și ludice), fie cealaltă cale de răspântie, a unei diegeze purtătoare de sens parabolic, mitizant, oricum, ambele versiuni ale acestei a treia „vârstă” istorice (în mare esențialmente,

Cartea ca ultim refugiu

Cu niște ani în urmă, scriind despre cel căruia i se arcuia un număr simbolic de ani, arătam următoarele: „Cărțile unui autor pot fi tot atâtea ipostaze ale sale sau, în altă situație, doar piese dintr-un joc de puzzle ce ar putea conduce la compunerea finală a înfățișării. În ceea ce mă privește, îmbrățișez mai degrabă prima variantă și cred că pentru Nicolae Manolescu ipostaza cea mai potrivită este *Utopia Cărții*.

Oricum, nu mai are cale de întoarcere, fiecare arc de cerc dintr-o adunare frumoasă de ani motivînd această afirmație.”

Cum timpul are o singură lege, pentru toți, alți ani au trecut, aducându-l pe Nicolae Manolescu în ipostaza celui care este sărbătorit, nu atât pentru împlinirea unui alt număr (de rezonanță simbolică, iarăși), cât pentru reușitele ce fac din Domnia Sa un adevărat intelectual, dintre acei puțini pe care noi, cei de la Moldova, îi numim „boieri ai spiritului.”

În lungul său drum către noi, istoria a ținut cont mai mult sau mai puțin de „cei aleși”, conducătorii vremelnici preferând să își lase pasiunile mistuitoare să conducă nații și aducând lângă ei oameni insignifianți, care nu le puteau trezi complexe. Și totuși au fost, uneori atenționări subtile, trecute de mai marii timpului sub tăcere. O spune, în stilul său specific, un mare prozator,

cea a postmodernismului) renunțând, fiecare în parte în felul său, la „norma” supremă a celorlalte două „ordine” *verosimilitatea* „lumii ficționale”, atât cea de *theatrum mundi*: „doricul”, cât și cealaltă, de scrutare a adâncurilor interiorității: „ionicul”. Triada ordinelor metaforic „arhitectonice” ale artei romanului a evoluat de la primatul diegezei (în special intriga/*plot*), analogon narativ al unui real supus unei piramide a ierarhiei puterii și autorității centrale, rol revenind romancierului „doric”, la cel al personajelor, cu complexitatea încețoșată și ascunzișurile identității lor profunde, în ultimă instanță enigmatică lor însele, evidentă percepere individualistă a realului „lumii”, ca, dincolo de simetria vizibilă a acestor două abordări complementare, radicalizante ca vocație ultimă a modelului respectiv, cu logica lui implicită, să se opteze în favoarea unei a treia „căi”, definibilă prin libertățile ironiei defetizante (vs. realismul verosimilității ficțiunii romanești), pe care ea și le acordă, accentul decisiv pus pe o virtuozitate de *poiein* ambiguu, autoironic și metatextual în ultimă analiză, un climat modelator de poetică a „spectacolului”, a „efectelor” și a „capcanelor” ludic/ironic întinse, înainte de toate, cititorului însuși, „provocat” și incitat astfel, într-un soi de „pact de lectură”, ludic-elitist, al „complicității” orgolioase între autor și cititor, amândoi prinși în *jocul* transcenderii *iluziei* de „viață”, de „real”, în schimbul unei *lucide* asumări a, în fond, inevitabilei convenții estetice ce întemeiază ficțiunea în general, în speță pe cea a romanului.

Ar fi mult mai multe de spus, de reliefat drept calități și atuuri decisive ale sintezei manolesciene în discuție aici. În primul rând, faptul că „osatura” (*framework*) acestei triade de modele teoretice, deduse din realitatea unui corpus de texte prin excelență proteic și, prin vocație, „rebel” oricărui geometrizări riguros taxinomice, valorifică neînhibat mereu vizibila delectare hermeneutică a criticului decis să nu sacrifice (de dragul „sistemei”) atributele, combinatoria procedeeilor și nuanțele stilistice definitorii pentru fiecare poetică auctorială în parte, de la alegerea unei secvențe de roman cu valoare de eșantion-cheie (obiect de *close reading*), trecând prin reliefarea componentelor de *structură* proprii aceluia roman emblematic pentru

despre care Manolescu a scris una dintre marile sale cărți, într-o primă tinerețe a sa. În *Divanul persian*, în finalul secvenței pe care Sadoveanu a denumit- o Înainte cuvântare se arată lămurit acest lucru (valabil în 1939, când războiul mondial dădea să încapă, valabil și astăzi, când gândiri superficiale domină lumea, parcă mai mult ca oricând): „Se întâmplă că prețul ei strălucește iar, întrucât zilele ce trăim acum noi fiii Europei sînt tot așa de aspre ca și zilele de demult. ”

De aici, căutarea ultimului refugiu, Le Refuge, cum ar spune inițiații din veac: iar pentru intelectuali, acesta nu mai poate fi decât cartea.

Intelectual de stirpe reală, Nicolae Manolescu este considerat, pe merit, unul dintre cei mai importanți critici literari români, cu o activitate remarcabilă în domeniul cronicii literare, a teoretizării și analizării fenomenului literar, în domeniul actului educațional ca profesor universitar, ca formator cultural în sens generos pentru generații după generații de cititori și de consumatori ai actului cultural; e cunoscut, de asemenea, prin activitatea sa de activist civic și, nu în ultimul rând, prin faptul că este președinte al Uniunii Scriitorilor din România.

Dar, pentru ceea ce contează, el este autor de cărți, fiecare transformându-se într-o parte a Refugiului. Intelectualul în lume poate fi o pradă jinduită de mulți; protejat de Refugiu, intelectualul de marcă este

viziunea și arta autorului (în special: raportul diegeză vs narație, situarea *naratorului*, a perspectivei și a „vocii” acestuia în arhitectura internă a textului), în fine, o tot atât de importantă atenție acordată, cum se și cuvine, dincolo de geometria „desenului din covor” (*structură*), și „pelajului” (*textura*, în spiritul distincției lor ca factori complementari, datorată lui J. C. Ransom), ca mai liber, multiform joc de detalii purtătoare de sugestii și nuanțe. Cu siguranță, o procedare sub semnul unui *esprit de finesse* despre care profesorul, îngemănat criticului, știe și din practica de catedră că tocmai în cazul romanului se riscă mai mult decât oriunde pierderea din vedere, minimalizarea ponderei *stilului* și a semanticii microstructurilor textului, în necesara lor contrapondere echilibrantă, față de un prea ademenitor (și, adesea, excesiv) primat acordat *structurii: esprit de géometrie*.

În totul, o cuprindere și reliefare, prin comparații și situări (nu numai în orizont românesc) în stare să capteze, cu discernere și temeuri franc argumentate, marile „vârstă” ale devenirii *artei romanului* la noi, pe fiecare dintre cele trei căi ale delimitării tipologice, în lecturi împropățate, de la începuturi, încă înainte de Filimon sau Slavici și Duiliu Zamfirescu, apoi din clasici ca Rebreanu, Sadoveanu și autorii, clasicizați și ei, reprezentativi ai modernității (Camil Petrescu, H. P.-Bengescu, Gib. I. Mihăescu, G. Călinescu, Eliade, Holban, Blecher, Mateiu Caragiale), până la contemporani ca Preda sau Bănulescu, Petru Dumitriu, Bălăiță, Breban, Ivasiuc, D. R. Popescu. Romancierii români, proeminenți, de după „îmbarcarea” (celor tocmai amintiți) pe manolesciana arcă? Ei și-ar găsi cu ușurință, deloc forțat, locurile lor în spațiile distincte ale triadei de esențiale „modele” tipologice, fără a-i submina necum delimitarea și definirea celor trei „ordine”. E în aceasta garanția acelei vii perenități a unei sinteze critice la care orice viitoare tentativă vizând, la zi, tabloul de ansamblu esențial al valorilor romanului românesc va trebui, incontestabil, să se raporteze ca la un *reper* decisiv: test suprem al autenticei creativități în *arta* criticii.

Nicolae CREȚU

invincibil; cărțile sale îl apară: „exegi monumentum aere perennius” este, și acum, la fel de nimerit, lăsând departe vicisitudinile.

Undeva, de oriunde reperabilă, e *Istoria critică a literaturii române*. La vremea apariției a făcut multă vâlvă, după cum previziona chiar autorul, cel care anunța o carte vie, creatoare de controverse și polemici, ideea de perfecțiune stearpă fiind amendată din start. E o carte mare, la propriu, raportată implicit la *Istoria...* lui Călinescu; ea îi privește, îndeaproape ce cei care sunt instruiți cultural în mod vizibil și reflectă imaginea complexă a criticului, cu lecturile sale în timp, cu acumulările sale polivalente, cu judecățile sale, nu întotdeauna infailibile, ci încadrate într-un macro-semn al unui sistem de valori pe care îl pot institui puțini. E cartea ce ne trimite spre cartea sa de început *Lecturi infidele* (făcând abstracție de volumul din 1965, în colaborare cu Dumitru Micu, *Literatura română de azi*). Aici e punctată descendența călinesciană, în sens bun, asumat. La distanță de decenii de viitoare sa *Istorie...*, volumul de eseistică ni-l anunță, punctual, pe viitorul critic/ profesor universitar/ formator multicultural de anvergură: percepția fină a operei literare, ludicul intelectual, comparativismul subtil al celui ce poposește frecvent la marile izvoare ale culturii universale, apropierea de marii esești/ critici ai lumii, ca și de marile antecesor Maiorescu, ca și fronda evidentă

(chiar demitizatoare) față de unele inerții ale tradiției consfințite în prejudecăți literare. Tânărul autor își gândea deja „temele” iar cărțile sale se pre-figurau, mergând pe linia unor exerciții de lecturi paralele, ce arată, cum altfel, certitudinea unei spuse celebre: *Comparaison n'est pas raison*.

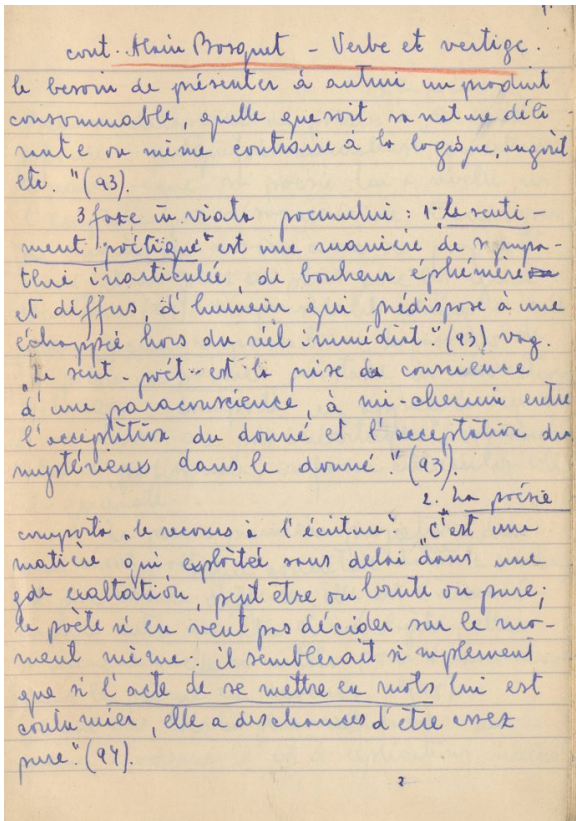
Fără cronicile sale (ținute timp de decenii la două mari reviste, „Contemporanul”, apoi „România literară”) recunoașterea ar fi venit, probabil, mai greu. Activitatea de cronicar literar, de o longevitate de excepție, la noi și în afară, trebuie însă văzută în corelație cu aceea de autor de cărți, fiecare cu puterea ei de semnificare, între „fidelitate” și „infidelitate” a lecturii, în termenii postulați de Picon. Campaniile criticului, inclusiv împotriva protocronismului, la modă în anii respectivi, ca și susținerea tinerilor scriitori ce aveau să formeze generația optzecistă (prin „Cenaclul de Luni” istoria literară de la noi a căpătat alte repere, distanțându-se, ca și criticul deja consacrat, de unele forme pernicioase ale tradiției acelor ani încurcați). De aici cărți reprezentative, una după alta, după cum se știe. Ne vom referi, din păcate succint, la unele dintre ele.

Prin *Metamorfozele poeziei*, respectiv *Contradicția lui Maiorescu*, Manolescu se implica definitoriu într-o operațiune exemplară, aceea de recuperare și de integrare culturală a unor autori căroră cenzura și implicarea politicului din anii de forță ai comunismului le deformaseră opera. Cartea despre Maiorescu, la origine teză doctorală, se poziționează în direcția îndemnului lovinescian, cel care trimisese hotărâtor către personalitatea ce trancende timpul a celui care modelase întâia oară destinele noastre culturale. A devenit emblematică spusa manolesciană din cartea despre Maiorescu, din care se vede puterea și importanța capitală a unui mare critic, adevărat *spiritus rector*, de a fixa traiectorii eterne: „Să vorbim limpede: cel mai mare poet național rămâne în conștiința noastră legat de ceea ce a văzut în el Maiorescu.”

O altă formă de relevare a ceea ce presupune complexitatea literaturii, așa cum este ea decriptată de un critic racordat efectiv la ceea ce înseamnă fenomenul o vedem în cele șapte volume de eseuri, grupate sub titulatura, celebră mai cu seamă atunci, provocând

subtile reverberații în rândurile studențimii și a intelectualilor de orice fel, aceea de „teme”. Aparenta relaxarea e dublată mereu de meditația pe termen lung și de excursurile culturale cât mai diversificate, în spiritul acelor plăcerii procurate de a (re) descoperi, mereu, alte și alte cărți.

Două cărți din 1976 fixau dimensiunile clasicității acceptate; deja el își pregătea marea *Istorie* iar unele cărți plecau de la fragmente inițiale destinate apoi dezvoltării, după cum avea să fie cazul cărții despre Odobescu, pornită de la un text din 1970 despre *Pseudokinegeticos*. Ingeniosul critic acordă aceeași atenție tuturor secvențelor ce compun opera lui Odobescu, inclusiv vastei corespondențe a acestuia. Cât privește *Sadoveanu sau utopia cărții*, o carte de mare imagine manolesciană, aceasta propune un alt Sadoveanu, cel care se împlinește, final, într-un model

al epocii. Cuvîntul său a fost în multe cazuri hotărîtor. Avea o... carismă... literară, dacă putem spune așa, de neignorat și a declanșat adeziuni și respingeri sonore. O întreagă categorie de critici erau mereu cu urechea la ce spunea Nicolae Manolescu. Își alegeau cărțile, își ajustau opiniile după Nicolae Manolescu. Alții, mult mai puțini, la fel de impresionați de prezența sa, se străduiau să facă pe dos față de cum făcea el. În sfîrșit, erau, și mai puțini, cei care încercau să-și urmeze, independent, propria cale. Dar aceștia nu s-au aflat niciodată în prim plan. Prim planul era ocupat mereu de Nicolae Manolescu. Asta înseamnă să fii o prezență reală, să fii cu totul în dinamica unei epoci...

Nu știu dacă are urmași în critica literară. Și-a creat însă rapid adulatori și detractori. Adulatorii i-au făcut de multe ori, așa cum se întîmplă întotdeauna, mai mult rău decît bine. Punîndu-l în situații în care probabil că nu și-a dorit să se afle. Nicolae Manolescu nu a făcut... canonul literaturii române, cum afirmau cîțiva urechiști din cei care abundă în spațiul nostru cultural. Nu făcea canonul pur și simplu pentru că într-o literatură canonul este stabilit în urma acțiunii conjugate a criticii, a instituțiilor culturale, a școlii șamd - nu este niciodată rezultatul acțiunii unui singur critic, oricît de important ar fi acela. Nicolae Manolescu a fost, în schimb, unul din fermenții activi, decisivi ai actualității literare. A fost alături de autorii miraculoasei generații 60, a patronat așa-zisa generație 80 (și i-a susținut pe cei pe care i-a crescut în acei ani), a amendat cu o justificată severitate amatorismul unui ulterior val de mai tineri autori care s-au grăbit să se autoprocrame viitorul literaturii române...

A greșit Nicolae Manolescu în judecățile sale? Evident că a greșit, și nu o dată, pentru că este un personaj adînc implicat, cu energie și pasiune, în viața literară - și tocmai asta l-a transformat într-un reper. A greșit și în alt fel și probabil că în greșeală l-au antrenat

cărturăresc, așa cu o arată *Divanul persian* și utopia cărții. Cartea devine model pentru viață iar pentru critic, o vreme, cel puțin, interesul pentru Sadoveanu și pentru cartea închinată acestuia a însemnat mai mult decît multe altele, inclusiv descoperirea a ceea ce este ideea de ultim Refugiu, adăpost în fața unor atacuri ignobile.

1980, 1981, 1982 sunt anii legați de lungul eseu despre romanul românesc, văzut din perspectivă istorică și tipologică. Cele trei volume reprezintă, cu siguranță, cea mai cuprinzătoare analiză a fenomenului, impunând teoria ce a cuprins, rapid, ca sferă de interes, pe elevi, studenți, profesori: e vorba despre cele trei vârste ale romanului (doric, ionic, corintic) cu denumiri preluate de la faimoasele stiluri ale coloanelor grecești. În 1990 apare primul volum din *Istoria critică a literaturii române*. Se închidea cu capitolul dedicat romanului postpașoptist, după ce pornise, firească, tocmai de la „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung”. Paralel cu activitatea literară, criticul începe să publice și altfel de articole, reflectând preocupările sale civice și politice. Încep să apară reeditările, tot mai numeroase, reflectând apetența publicului pentru cărțile sale. Apare însă și cartea ce a făcut multă vîlvă, în trei volume masive și plină de substanță (*Poezia, Proza, Teatrul, Critica, Eseul*), uneori generând suficiente polemici și îndoieli parțiale, *Literatura română postbelică*. *Lista lui Manolescu*

Cititorul de cursă lungă, cum s-a autointitulat, a creat o simetrie existențială, „viață și cărți”, după cum se numește o apariție de după *Istorie*... Traduceri, editări, reeditări, premii, sărbătoriri, demnități diverse toate au în comun un lucru: cartea și Refugiul de care nu s-a îndoit niciodată., cel căruia i s-a spus, printre altele, „Marele canonizator”, creator al ierarhiei literaturii române postbelice. Continuând, în spirit, marea istorie călînesciană, Nicolae Maiorescu și-a impus propriul stil, adecvat unei metode/ viziuni/ atitudini critice specifice, fapt care l-a transformat, așa cum îl știm cu toții, într-o instanță critică legitimă și argumentată temeinic, greu de înlocuit, *pe cât se poate omenеște prevedea...*

La mulți ani!

Constantin DRAM

destui din prea/apropiații din jurul său. Mulți au vrut să-i transforme statutul de remarcabil critic al generației 60 într-un capital social din care puteau în primul rînd ei să profite.

*

După 89, situarea sa s-a modificat pentru că s-a modificat configurația spațiului literar. Acesta s-a fragmentat, s-a regionalizat. S-a produs o provincializare a provinciei. Fiecare grupare cu guru-ul ei, care împarte premii și diplome de scriitori frunțași. În ordinea firească a lucrurilor era normal să se pulverizeze spațiul literar și să dispară autoritatea centrală, monopolul asupra decretării valorilor literare. Dar această normalitate s-a transformat într-un soi de confuzie întreținută, generalizată în care, cel puțin pentru o parte a noilor chiriași ai spațiului literar, judecățile criticilor mai vechi sînt relativizate sau cu totul ignorate. În această confuzie radicală a judecăților de valoare rolul unei prezențe literare ca aceea a lui Nicolae Manolescu nu mai putea fi același.

Sigur, pe lîngă implicarea sa timp de decenii în destinul literaturii române, la zi sînt și Lecturile infidele, *Metamorfozele poeziei*, *Contradicția lui Maiorescu* (o carte semnificativă pentru noua istoriografie literară românească), elegantele sale Teme, sînt cele trei volume din Arca lui Noe, este Istoria sa literară și celelalte care alcătuiesc opera lui Nicolae Manolescu. Cercetătorul literar de mîine îi va stabili mai precis valoarea decît se poate realiza acest lucru astăzi.

Dar, discutînd despre scrisul lui Nicolae Manolescu, discutăm de fapt despre un capitol din literatura română; un capitol în plină desfășurare.

Constantin PRICOP

Dan Bogdan HANU

Dog's diary

(din vremea cînelui sub acoperire involuntară)

Învățăturile lui Michelangelo Antonioni către o anume generație (secvențe februarie 2003). De cînd mă știu, am ocolit orice format al violenței. S-ar putea ca asta să fie cauza de fond a aerului meu (și a tot ce fac)...oarecum atemporal. Cînd am scris primul poem, acum 25 de ani, nu aveam de unde să știu că printre cei care abia atunci se nășteau, se găseau *profesorii*, tehnocrații poeziei, cei care aveau să ridice pe teritoriul ei (după prealabile pîrjoluri și dezafectări pe cît de sumare, pe atît de eficiente) sex-shopuri și bordeluri, cluburi și cazinouri, preocupări și agenții publicitare, firme și rețele informale etc. În ce mă privește, poezia este doar locul unde nu cred că m-am născut, însă mor și încerc să reconstitui mereu felul în care o fac. Și nimeni nu are dreptul de a pune note pentru felul în care o fac. Suferința, singurătatea, moartea, nu sînt cele mai nimerite teme pentru a participa la concursuri și, în general, scapă oricărui evaluări. Ele sînt *locuri* unde te poți retrage. Acum aproape doi ani, un poet fanion al douămiiștilor, aparea pe ecran și vorbea despre liberalizarea drogurilor, despre intrarea în legalitate a consumului unei anumite categorii de droguri. Poetii au nevoie de (re)surse de inspirație, de stimulente. Cunosce un drog imbatabil, cel mai puternic, l-am luat și îl iau în supradoze de peste 20 de ani: singurătatea. Dacă în tot acest timp aș fi făcut altceva, de exemplu aș fi purtat un război, pînă la urmă aș fi cucerit ceva. E cel mai ieftin drog, efectele sînt cu totul și cu totul imprevizibile. Riscul e: să te conserve bine în afară, dar să fii o ruină pe dinăuntru, așadar să fii pasibil de a fi considerat un farseur. Ruinele inspiră și, în plus, ne pregătesc pentru ce va să vină. Recomand cu căldură acest drog. Priză intensă!

Așa cum sînt străin de orice ambiție de a le fi 2000-iștilor (sînt prea multe zerouri în acest generic, deși fonetica are ceva de bombă ...nucleară) profesor de singurătate, nici eu nu voi accepta vreodată lecții de visceralitate, de voyeurism sau pitoresc de prin părțile lor. Și iată cum din incompatibilitate și spuma ei, se întrupează cenzura. Fiecare pre limba lui pierde. Depandă totuși de ce și de cît (dez)gustă.

Tînărul gladiator C.Enea spune o vorbă mare, cu valoare de corolar și care stă deasupra generației pe care cu onoare și onestitate o reprezintă, precum o aureolă. Zice că pentru D-sa poezia trebuie să producă plăcere (mai recent s-a molipsit și Urmanov, e drept, într-un sens mult mai rafinat), nu să dea furnicături hermeneutice. Perfect. Numai că mai există *minorități* pentru care plăcerea este p@ost plasată, face ce face și ajunge mereu după preludiul apucăturilor hermeneutice. Să vază dacă iaște sau nu poezie! Dacă aș fi interesat de sugestiile pleziriste ale D-lui Enea, m-aș adresa fie unui sex-shop, fie unui club de noapte, depinde de gradele de singurătate. Aș găsi acolo tot felul de poeme cu sintaxă gonflabilă, pipăibilă etc. Cum rămîne cu politica corectitudine? Pardon, cu corectitudinea politică? Na, că ori pe unde aș lua-o, tot prin mizerii fonetice tre' să calc.

Într-un alt loc, cineva publicat la cooperativa de poezie confundă singurătatea cu absența falusului, poetic zis și p(biiiiip)ă. Ar fi putut formula, salutar pentru resursele sale: *în absența stăpînului*. N-ar fi fost deloc în eroare. Sus-numitul organ s-a înțepenit, la alegere, în subtextul majorității paginilor de poezie și proză, mai ceva decît milițienii d'antan în borcanele lor din intersecții, ajunse între timp conserve golite, pline cu muște. Acest poet cooperativist apropie singurătatea de imaginea unei construcții care, din lipsă de material, s-a oprit la un etaj inferior...Există (din pacate) destul de mulți douămiiști care simt ca și cînd ar mîncea și gîndesc ca și cînd s-ar scobi printre dinți. Și, oricum, la vîrsta lor, scobitul printre dinți nu le ia prea mult timp.

Metoda Baranov. În '57, Baranov elaborează o metodă de interpretare a anomaliilor magnetice

generate de corpuri geologice care produc și anomalii gravimetrice importante. Cîmpul gravific fiind unipolar (masele sînt doar pozitive), anomalia este centrată cu foarte bună aproximație pe corpul din subsol. Cîmpul magnetic fiind bipolar (o cantitate de magnetizare negativă, asociată polului Sud magnetic și una pozitivă, asociată polului Nord), anomalia apare deplasată față de proiecția în planul orizontal al hărții, a corpului. Pentru a putea analiza și interpreta corelat cele două tipuri de anomalii, Baranov introduce așa numita *reducere la pol*, transformă anomalia magnetică reală într-una care ar fi produsă de un pol magnetic unic, această anomalie ideală, suprapunîndu-se corpului geologic. Reducerea e aplicabilă existenței și scrisului meu. Polii ar fi *atunci* (*pol pozitiv, Nordul, frigul*) și *acum* (*pol negativ, Sudul, căldura*). Trăiesc în *atunci*, iar scrisul mă constrînge să țin cont și de *acum*. Poemele sînt o formă de a opera această reducere, de adepasa trecutul și de a-l suprapune prezentului. Astfel, eu, sursa, corpul, îmi devin accesibil, descifrabil. E un model palimpsestic. Mai este însă ceva, scrisul mă dezvăluie parțial, în tonalități ale clar-obscurului. Realitatea este: sînt mult mai inactual decît mă arată scrisul. Am citit destui douămiiști (și nu numai) care aplică și ei, cu fervoare, o reducere: *reducerea la p(biiiiip)ă*.

Altfel, mulți dintre ei au încercat pe la 18 ani (sau mai devreme) experiențe limită, de import, agățîndu-se de un imaginar de grup. Îmi amintesc acum, era în septembrie '80, peste cîteva zile avea să înceapă ultimul an de liceu, nu mi-au trebuit mai mult de cîteva minute pentru a zappa, a survola esența lumii, mă găseam în curtea unei instituții, începutul de toamnă arunca peste fațade reflexe hepatice, stăteam lîngă o mașină și mi-am ridicat privirea spre copacul aflat puțin mai încolo, fosnetul frunzelor aproape că articula un limbaj inteligibil, coroana sa îngălbenea sub ochii mei, mașina, deși de culoare gri, părea și ea dintr-un aur putred, am asociat întotdeauna galbenul cu gheața. Doar cerul, deasupra, își pastra implacabil culoarea sa. Trecusem cu cîteva luni peste 18 ani și am știut atunci tot ce avea să urmeze, am știut că totul era deja semnat, terminat. Și asta mi se reconfirmă continuu. Am scris în acea zi de 10 sau 11 septembrie poemul *Sfîrșit*, unul care n-a fost publicat și probabil nici nu va fi. Un poem apocaliptic (nu știu dacă pe atunci se scria așa ceva), în tușe expresioniste, debuta cu niște "muguri negri". Meantime, o parte au și înflorit. Au loc intrări și ieșiri. Ceea ce atunci nu-mi închipuiam, a devenit marfă. Intrări și ieșiri. După un an am intrat în armată, apoi am ieșit. După alt an am intrat în facultate, apoi am ieșit. Am intrat în diverse roluri (mai puține decît ar bănuși oricine), majoritatea de figurant și am ieșit din ele. Mai mult sau mai puțin întreg. Totuși, mai întreg decît ar putea bănuși oricine. Aș vrea să mă opresc. Aș vrea să cred că există un punct de la care am și făcut-o deja. Cu toate astea, am mai intrat undeva, în UR. Nota bene, la mine îndoilele bat obsesiile.

"Tradiția și aportul personal se găsesc perfect sincronizate, dat fiind că în artă nu poate fi vorba despre o succesiune de acte sortite să se anuleze unul pe altul în perspectiva cronologiei, cum se întîmplă bunăoară în tehnică, unde o mașină perfecționată o înlocuiește pe aceea mai rudimentară care a precedat-o.(...) Problema ce i se înfățișează poetului nu este, deci, aceea de a *opta*, ci de a se situa în albia principală a culturii".

Mulți dintre poeții acestor zile ar privi cu atotștiutoare condescendență astfel de principii. Poate cu știință, poate fără, ei fac apologia mascată a valorilor tehnicii și a modului ei specific de a se articula. Instalațiile lor poetice vor să șteargă o mare parte din ceea ce se află în urmă (cronologic) și, mai mult, tot ceea ce este altceva. A funcționa în regim de eclipsă devine vital pentru cei care au inoculată mentalitatea performanței și o aplică pe un teritoriu unde ea devine curată perversitate. Multe din poemele lor, am mai spus-o, sînt puternice, deși plătesc tribut acelei indistincții despre care aminteam undeva mai sus, reflectînd o angajare de tip colectivist și o prea nediferențiată ideologie, însă, nu pot explica de ce, am senzația că în spatele lor se ascund prea puține eșecuri, iar fața le este acoperită de prea multe reclame. Care nu folosesc nimănui.

Problema apartenenței la o generație sau alta se pune, cu obiectivitate, *post festum*. Ea ține nu atît de data nașterii sau de afilierile de circumstanță, bogat asezonate cu ipocrizii și oportuniste, ci de felul în care mori. Și o faci, slavă Domnului, cît trăiești. Să lasăm celor care vin povara separării pe generații. Poate că idiosincraziile și efectele coalizărilor de interese se vor estompa și va rămîne doar poezia.

Cîndva scriam că sînt prea trist pentru a mai învăța prea multe. Această continuă rotație centripetă spre axul (mandala) Sinelui, dezvaluind panorama derizoriului, este chiar tristețea, incompletitudinea oricrei poziții în lume, tristețea că am ajuns să scriu și așa ceva în jurnalul meu, incompletitudinea poziției de pe care o fac. Mă gîndesc la tristețe ca la un subsol îmbibat cu apă, care nu lasă șansă nici unui impuls de a aduce îmbunătățiri construcției (vieții), de a-i spori confortul. Ba chiar anulează aprioric acest impuls. Înăbușă din fașă orice proiect ambiental. Nu-mi rămîne decît să filmez *au ralenti*, insistînd asupra fiecărui detaliu (căci la următoarea filmare s-ar putea să nu mai existe), degradarea construcției. Iată de ce, în scrisul meu, ludicul și toate celelalte ingrediente spumoase, visceralul, nu vor fi prezente decît în măsura în care figurează ca *materiale de deconstrucție*.

Urma felului în care te desparți de viață rămîne în ceea ce scrii. Restul sînt rezerve (și distanțe) ale omului estetic față de cel etic. Și invers. Vorbesc de tipuri mixte în care predomină una din aceste două categorii, iar nu de tipuri generice, pure. Cît despre cel religios, nu e locul să vorbim acum, în secolul XXI.

P.S. Răsfoind revistele literare, poți constata (stupoarea a expirat demult) că poeții *cazați* în Moldova (de dincoace de Prut) nu au viză pentru poezie decît în două situații: fie sînt *gestaltiști* (care va să zică înșurubați în Structuri), fie se învîrt în cercul *Timpului*. Clasificarea stă în picioare doar dacă între timp n-o fi devenit și *Timpul* structură; cînd am luat cunoștință de el, mi s-a prezentat ca dimensiune, dar s-o fi saturat și el să ducă atîtea sisteme în spate fără să se aleagă cu nimic. Firește, asta nu înseamnă că poeții *a-Temporal* nu ar exista sau că toți ar fi într-o relație nepotrivită cu poezia, strîns uniți în jurul cîtei unei *a-Temporalități* cu putere calorică redusă sau izolați, gravitînd muritori și calzi încă, fiecare în jurul propriei *a-Temporalități*, ei sînt foarte vizibili în spațiu. Problema este că sînt *săriți*. Și nu oricum, cu sistem.

Mihai CIMPOI

perspective monografice

Un caligraf târgoviștean lecturat empatic

Prozatoare de talent, excelând în proza scurtă (*Postalionul*, 2014, *Proprietarii de amintiri*, 2015), dar și în roman (*Chemarea apelor*, 2018), profesoara Lina Codreanu este și un aplicat critic și istoric literar (*Studii și interpretări*, 2014, *Răsfărângeri critice*, 2018), propunând cititorilor acum prima monografie închinată unuia dintre corifeii „Școlii de la Târgoviște”: *Costache Olăreanu. Arhitecturi ludice* (Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2019).

Farmecul deosebit al acestei cărți este determinat de modul organic în care conjugă *eseul* și *biografia romanțată* și de *lecturarea empatică* aparținând unei concitadine a autorului analizat. Faptul că e Lina Codreanu din Huși și că e înzestrată și cu dar literar o ajută să prezinte, într-o formă alertă și aplicată, habitatul hușean formativ și opera caligrafului târgoviștean. *Cogito*-ul autoarei cărții se întâlnește cu *cogito*-ul autorului portretizat, precum postulează un teoretician al noii critici, generând barthesiana plăcere a textului. Găsim, așadar, un demers analitic esențializat, fără lungimi, strâns conform subiectului, cu o urmărire exegetică dinamică a „arhitecturii” scrierilor, a po(i) eticii (a actului scriptural ca atare, a biograficului și ficționalului, a anturajelor formatoare, tehnicilor și topoilor).

Dedical hermeneutic îl constituie incursiunea în *arhitecturile ludice* ale scrierilor *genului memorialistic* care „au ca punct nodal experiențele celui care scrie, dar nu într-o relatare obiectivă, ci dintr-o perspectivă proprie, pe baza amintirilor, câmpurilor afective, puterii de percepție și reflecției asupra lumii și a vieții”. Se face consemnarea necesară a creării unei *paraliteraturi*, în care se conțin elemente similare, dar și capătă individualitate statutară *autobiografia, jurnalul, amintirile, însemnările, confesionale, memoriile, epistolele, notele de lectură, reportajele* etc.

Se recurge la o descriere pozitivist-lansoniană cu intercalări biografiste saint-beuviene a vieții și destinului lui Costache Olăreanu și a anturajului de la Târgoviște, București și Cluj.

Școala de la Târgoviște beneficiază, în mod logic, de o caracterizare amplă, accentuându-se modul original în care s-a înființat, programul estetic statutar, modul existențial și deontologic acceptat, modelele urmate, tipurile de scriere, „arhitecturile ludice” concretizate în *fragmentarism, narațiuni curgătoare, migrări, palimpsest, colaj, recurență, evadare, joc*.

Ce promovează *Școala de la Târgoviște* ne spune distinct exegeta într-un subcapitol: „Târgoviștenii aleg

fragmentarul, schița, povestirea, jurnalul, romanul, tableta, crochiul, adică forme literare ale prozei de scurte dimensiuni, cu excepția romanului. Alegerea subspeciilor, presupune o atitudine de frondă față de literatura de până atunci, dar e un gest asumat, caligrafii fiind conștienți că genul scurt e foarte pretențios, cerând un conținut restrâns, acuratețe în stil, mustul lecturii, rotunjimea lucrării, conform dictonului *non multa, sed multum*”. În ceea ce-l privește pe Costache Olăreanu, acesta preferă genul scurt pentru că este comod, deși afirmația nu se justifică pe tot demersul creativ, deoarece a scris mai mult roman decât povestire minionă.

O notă particulară e găsită în faptul că Costache Olăreanu, nu și-a asumat trudnica scriere a unui jurnal (cu excepția operei *Micul Paris*, subintitulată „jurnal”), preferând însă în toate cărțile apărute, „felii” din propria experiență de viață, „fie că e vorba despre persoane (din familie, școală, cultură, politică), de pașii formării ca intelectual, de complexitatea emoțiilor, de frica dosarului personal, de proiectele scriitoricești...” Ceva din modul de existență olărean se regăsește în formația intelectuală, în caracterul și în atitudinea sa, elemente recognoscibile din modul de a fi al autorului: „spirit rafinat, gentilețe, rectitudine morală, încărcătură emoțională, chiar timiditate, dar și umor în sfichiuiuri fine ori vorbe cu tâlc...”

Ca și ceilalți caligrafii târgovișteni, Costache Olăreanu deschide cititorului ușile laboratorului de

creație și dă la iveală *cum se scrie o scriere* sau, cum o denumeste Roland Barthes, o *meta-cartă*: „Meta-cartea este cartea care vorbește despre carte”.

Specifică autorului *Vederii din balcon* este perspectiva *uniscientă* de tip subiectiv, relatarea întâmplărilor „din afară”, alegerea unor citate, focalizarea asupra unui personaj, și – bineînțeles – propriile idei și emoții au în centru un punct de vedere al conștiinței interioare, cel convingător și durabil. Cititorul vede cauza povestașului intradiegetic, întreg procesul scrierii *metaromanului*, care ține de metoda continuată în atelierul postmoderniștilor.

Costache Olăreanu se deosebește de alți caligrafi târgovișteni prin jocul imaginativ / imagologic, glisând pe neașteptate, subminând coerența epicului, alunecarea dintr-un timp în altul, de la o (auto)biografie la alta și pendulând „lesnicios între realitatea imediată și fabulosul imaginar”. Sunt evidențiate și alte procedee și tehnici, enumerate mai sus. Cât privește încadrabilitatea tipologică a lui Costache Olăreanu în postmodernism, autoarea susține că el însuși nu s-a crezut aparținând unui anume curent, unei paradigme sau școli literare.

Printre calitățile prețioase, detectabile la acest caligraf târgoviștean, autoarea relevă știința de a ocoli non-ficționalul printr-o rafinată disimulare auctorială și aceea a revenirii din literaritate în evenimentul real. „Într-o viziune poliedrică a *alter ego*-ului, cele mai multe personaje împrumută în jocul de rol câte ceva din felul de-a fi al eului narativ. (Această tendință de pulverizare a eului va fi preluată de postmoderniști). Perspectiva subiectivă dă indicii asupra suprastratului ficțional, cumulând emoții, analize interioare, retrairi, stări de reflecție despre «întâmplări». De aici până la imaginea lumii ca o scenă încăpătoare distanța se micșorează”.

Eseul inteligent scris al Linei Codreanu, pătruns de un atașament empatic care-i particularizează înțelegerea operei și vieții, transformate în literatură, ne revelează multe din tainele arhitecturilor ludice ale lui Costache Olăreanu, care printr-un continuum *homo / heterodiegetic*, printr-o suită stilistică și un *joc de-a scrisul* mereu reluat în alte forme se orientează programatic către marele Tron, „unde nu este găsit Împăratul cărților”.

Parcurgând pagină cu pagină cartea de față, avem certitudinea că prozatorul Costache Olăreanu revine, în posteritatea-i fastă, la locul de frunte pe care-l merită în contextul literaturii române.

Cacica
23-24 iulie 2019

biblos

Nicolae BUSUIOC

Forma formelor (ne)abandonate

Lirismul confesiv al poetului filosof Ioan F. Pop își găsește în recentul său volum *Poeme abandonate în cuvinte* (Editura Școala ardelenească, Cluj-Napoca, 2018) o „transcriere” emoțională a esențelor etice într-un complex imagistic mai rar întâlnit. Doctor în filosofie al Universității „Babeș-Bolyai”, cu stagii de cercetare la Roma și Paris, autor al unor cărți de poeme, eseistică, texte literare și studii, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Ioan F. Pop își asumă destinul scriitoricesc mărturisindu-se totuși că a încercat să „uite poezia”, dar ea, poezia, „nedorind să mă părăsească de tot s-a insinuat tacit în textura altor pagini, continuând, oarecum clandestin, să mă scrie ea pe mine”. Și bine face. Nu este însăși poezia un destin, destinul care ia forma unor imagini pe care cititorul le culege ca pe niște „semințe liric-germinative”? Discursul autorului surprinde printr-un demers original, relativizând mai mult sau mai puțin conexiunea dintre poezie și existență: „Viața exilată în cuvinte./ ademenită în carapacea primelor răzvrățiri./ golul răzvrătit sună tot mai monoton în tâmplă./ cu ale lui forme disperate de seducție./ tăcerea molatecă a singurătății cu care ne acoperim pe chip./ existența ca mărturie a inexistenței./ la care ne închinăm până la pământ, ca la un zeu rătăcit./ cerul mototolit și aruncat zilnic la coș./ dincoace și dincolo, tot aparențele stinghere./ ca un citat aproximativ al descompunerii...”

Cuvintele poartă cu ele imitații, omonime, imagini ale realității, lumea sensibilă, cum se știe, fiind legată prin limbaj de lumea inteligibilă, încât un scriitor – se spune – este viu în măsura în care murind cu fiecare cuvânt scris reușește să treacă dincolo, adică în opera sa. Și cum viața însăși e un miracol, obsesia trăirii poetului în metaforă, în simbol, semn și în zona revelației devine un fel de tragedie a cuvintelor, mai ales când acestea sunt smulse din atmosfera lor obișnuită, încărcate apoi cu sensuri ce-și extind semnificațiile, așa cum procedează poetul: „Poemul de dincolo de cuvinte./ surghiunit în ungherele vlăguitelor cutreierări./ ca într-o baladă a așteptărilor inutile./ unde locurile și timpurile nu pot fi puse de acord./ mai departe, nu se mai putea înainta cu acele trupuri răvășite./ cineva a aprins o candelă mai la margine, într-un gest absurd./ căci se zvonea că pe aici va trece, ca o febră neagră, poemul./ și se va opri doar acolo unde nu îl așteaptă nimeni./ ca nu cumva să năvălească peste el./ ca niște păsări de pradă, cuvintele.”

Ca-ntr-un panteism armonios „citim” complicitatea cu natura, divinul și imaginarul printr-o reazăzare interioară a cuvintelor, ceea ce ne face martori la o zbatere introspectivă greu de stăpânit. Lirismul lui Ioan F. Pop se sprijină pe adâncimea existențială a cărei structură osmotică are ca dominantă timpul (cu încercarea ieșirii din el), viața (*exilată în cuvinte*),

iluzia și himerele, amurgul (*tipărit în umbre nepurtate*), murmurul tăcerii, pietrele și oamenii (care *cresc din gesturi indifferente*), ecoul (*silabisit în golul așteptării*), singurătatea (*deșirată în tăceri corozive*) și nu în cele din urmă poemul (cel *care trece lucrurile pe celălalt mal* sau cel *de dincolo de cuvinte*). Pornind de la simple observații și judecăți, poetul filosofează prin îndoilei care curg neconținut pe râul cunoașterii și reflexiei, simple atenționări asupra fenomenelor existențiale, dar cât de complex este să poți descoperi simplitatea în măreția ei.

Gravitatea unor trăiri este disimulată în formulări dulci-amare cu întrupări de cuvinte subtil strecurate precum: așteptam înalt să-și verse rugina; câteva linii trasate în pulberea clipei; ne îmbrăcăm în arbori de vapor; se făcea că din cer au început să cadă frunze mari; eu nu am fost niciodată nicaieri. Până la urmă, poezia lui Ioan F. Pop se lasă abandonată unui cântec ce-și *cântă* cuvintele într-o acoperire de taină ritualică, de flori ardente dar și de tăceri și „dor de ducă” ce-l cuprinde și-l „ține de mână ca o pasăre vineție”. În fragilitatea clipelor ce se apleacă sub povara momentelor de cumpănă, poetul trezește cuvintele din somnul apropiat de moarte, le reînsuflește luând forma poemelor (ne) abandonate, în fapt un discurs liric meditativ, dens și rafinat.

Florin FAIFER

cutia cu scrisori

Un Munte nepereche

Mă mir și acum, după trecere de vreme, de politețea ce-mi făcuse Dan Ciachir arătându-se bucuros că eu și domnia sa ne-am fi cunoscut. N-aș vrea deloc să răspund cu o impolitețe, dar uite că nu-mi amintesc. Se vede că memoria mea suportă, din când în când și din ce în ce mai des, câte un scurt-circuit.

Îl știam din presă și de la televiziune pe scriitorul care ar putea să ne vorbească ore în șir despre Biserică și ale ei valori, mă lăsasem cucerit de amintirile lui despre Bucureștii de altădată, dar, nefiind un buznațec, nu mi-am îngăduit mai mult de atât. Adică, să-l asaltez cu mai știu eu ce indiscreții. Domnul Ciachir, însă, mi-a făcut surpriza să-și procure cartea mea, ce s-a răsfățat un timp în vitrinele unor librării – *Semnele lui Hermes*. L-a atras un op patronat de zeul născut în Arcadia, volum al cărui prim capitol se cheamă ZAREA MINUNII, cu subtitlul *Călătorii la Locurile Sfinte*. Locuri unde pelerinul nostru își putuse încrucișa pașii cu închinători de care uităram. Împătimit de această lume a celor ce se închină, Dan Ciachir vibrează în rândurile care mă privesc de emoția de a-l fi regăsit în paginile lucrării mele (la bază, o elaborație de doctorat), printre alții, pe starețul Nifon Popescu de la Sinaia. Mă străduisem, într-adevăr, să nu-mi scape nici măcar autorii mai mărunți. Să-i ignor, n-ar fi fost păcat? Și apoi, eu însumi n-ar trebui să mă gândesc la un asemenea pelerinaj?

M-am gândit, am cugetat și, cu toate că pentru mine ar putea să pară cam târziu, m-am încumetat să purced într-o călătorie care nu se anunța ușoară. Dar își avea trena ei de promisiuni.

Nu m-aș fi așteptat, cu nici un chip, să pătrund în miez de vară în împărăția de piatră a Muntelui Sfânt. Piatră și iar piatră, înveșmântată în păduri dese, cu ape de nu le poți cuprinde cu ochii. Mi se părea că a trecut vremea pentru un asemenea, urieșesc, efort.

Dar uite că soarta, care se împletește cu cele sfinte, vrut-a altfel. Totul a pornit de la o conversație de rutină pe care o purtam la o bere reconfortantă cu un amic apropiat, doctorul Alexandru Frasin, ieșean care își face veacul la Belcești, vădind un devotament aparte pentru meseria pe care și-a ales-o și care l-a ales.

I-am promis mai demult că o să-i fac un mic portret și până acum, cu una - cu alta, nu s-a întâmplat. Va veni, el, și momentul acela, poate chiar în cuprinsul acestei evocări.

Și așa începe cu acest subtitlu:

Un devotat – doctorul Alexandru Frasin

Nu știu dacă sunt echipat pentru o incursiune întru Suprafiresc. Mi-e și teamă să mă las atras de o dimensiune care îți cere să investești tărie sufletească și profunzime de gând, într-un dialog cu insondabile repere.

Or, imaginea axată pe proiecția măreției în care vom pătrunde nu se potrivește cu starea mea de spirit, cu astenia care mă trage îndărăt, cu deprimările care nu mă împing înainte.

Și atunci?... Ascultați ecoul: *O călătorie la Muntele Sfânt!* O să am eu energia, energia credinței, să fac față, măcar cu o falfăire de duh, atâtor zări, cu aparițiile lor copleșitoare?

... S-a scurs un an și mai bine de când, într-un elan de balcanism ingenuu, am trecut Dunărea pe înnoptate în țara vecină și nu știu cât de prietenă. În Bulgaria, care va să zică. O țară acoperită de codri, cu mult verde, cu mult ozon, dar care, dacă asta nu e o glumă, comunică „pe invers”. Ciudat! Atacurile urmașilor lui Asparuhov aveau o certă direcție.

Crezusem că descinderea mea în Turcia e ultima călătorie și că o alta nu va mai fi. Iar acolo, atunci, s-a produs un vortex care nu știu unde putea duce.

Era pe seară. Vizitasem Topkapı și, brusc, mi-am dat seama că m-am rătăcit de grupul de care aparțineam. Aleargă în sus, aleargă în jos... Pas de-i mai ajunge! Speriat, descurajat, m-am abandonat în iarbă, fie ce-o fi. Dar așa, ca să mă agăț de-un pai, butonam mobilul, cu care nu-s prieten, dar pe care, iată, l-am nedreptățit. Ținând cont de cunoștințele mele, nule, de limba bulgară și de, vorba vine, poliglotismul cultivatorilor de castraveți, m-au trecut fiorii. Numai o minune m-ar fi putut ajuta.

Când întunericul se așternea peste giganticul oraș, peste Istanbul, minunea s-a produs! Într-o altă împrejurare, m-am salvat printr-un „zbor” pe scările blocului și „cineva” m-a susținut ajutându-mă să plutesc. O secvență neverosimilă, levitație ca în transă. Totul, sub oblăduirea *entității* (vocabulă preferată de dr. Frasin), ce îmi însoțește

parcursul.

Dintre călătorii pe care-i cunosc, sufletul drumețiilor la Sfântul Munte este – vor fi fiind și alții – un medic ieșean: Alexandru Frasin, despre care, răzleț, a venit vorba și mai sus. Mă mândresc să spun: e medicul (meu) de familie. N-aș vrea să folosesc bombasticisme, dar Sandu e devotamentul însuși. Îl văd uneori prin târg, prin târgul Ieșilor, adâncit în gânduri sau aproape alergând, în întrecere cu timpul, urmărit de cazurile și necazurile pe care le are de rezolvat. Și care îi dau de furcă, mai mult sau mai puțin.

Altfel, l-aș zări poate măcar din când în când tolănit pe o bancă în parc, cătând languros la duducuțe. Aș! Glumesc. Nu e genul. Febrilitatea îl definește și – ca să ne destindem – și-o mai stinge uneori cu o halbă (hai, două) de bere înspumată.

Sandu Frasin, ca să-i accentuez imaginea, nu e un tip înnegurat, cu care să nu-ți vină să ai de-a face. Izbucnește uneori în reprize sonore de râs, un râs ciudat, amestec de sarcasm și de copilăreală. Ce-i drept, nu pare disperat să dea peste un partener de dialog, hohotele pe care le sloboade și care, cumva, te intimidează fiind ale unui solitar.

Redevenit grav, recade în îngândurările pe care i le stârnește „cazuistica” (așa numesc medicii desfășurătorul de cazuri) care, pentru vindecătorul pe care caut să-l fixez într-un mic medalion, este întruchiparea Răului. De o maladie te mai izbăvește Al. Frasin, și alții ca el, dar ce te faci când, imprudent, l-ai zădărit pe Necuratul? Nu te joci cu Naiba să-l ia și e bine să-ți ascuți auzul ca să prinzi tot ce are de zis belceșteanul în înfruntarea lui cu forțele malefice. Și vedește atâta implicare, încât, fără credință de-ai fi, tot te-ar pune pe gânduri. Mai ales că omul în halat alb nu se aruncă în speculații care să facă impresie, ci

are lecturi, lecturi speciale, dintre acelea ce te înarmează, ca profesionist, să poți aborda lucid tărâmul dintre viață și viața de după viață, dintre uman și divin, dintre îngeresc și demonic. Consecvent cu sine, doctorul Frasin a ales, ca o trăsătură dominantă a existenței lui, Provocarea.

Nu l-am prea întâlnit într-o sală de Cinema; de Operă nici nu mai vorbesc. Mi-ar plăcea să mă invite la o partidă de pescuit (e mare undițar), dar, de când am aflat că pescuiește și pe furtună, dau cu „undița” la Mall, unde nu tună, nu fulgeră, nu trăsnește.

La petreceri nu se înghesuie, deși pe timpuri nu le evita. Îl irită, îl scot din sărite, îl indispun ipohondrii care se cred competenți. Poate dacă la vreo întâlnire cu amicii și-ar găsi pe cineva cu care să fie pe aceeași lungime de undă, lucrurile s-ar schimba.

Așa, Sandu pare trist, probabil și este, ca orice singuratic. Nu mă încumet să formulez un diagnostic, nu-s în branșă. Poate mă înșel, poate că nu, atâta zic: la prețiosul meu amic precumpănește voința de a face bine.

Deși călător livresc, dintr-o minimă nevoie de confort, ca și din teama obscură de necunoscut, dacă se ivește șansa nu-mi refuz experiența unui voiaj. O experiență filtrată printr-un plan spiritual. Să vezi, să explorezi, să interpretezi... Și, iată, în zare ne așteaptă (ne ademenește?) Muntele fără-de-pereche, cu aura intensei lui viziuni. O zonă nesfârșită care nu tolerează – dar nu e locul aici pentru asemenea discuții – vreo prezență feminină.

Nu cultiv o filosofie a călătoriei. Și nici nu mă atrag lucrurile în gamă minoră. Nu mă interesează cum se îmbracă unii și alții, ce mănâncă pofticioșii, nu sunt tentat de bagatele care fac farmecul ușure al vieții. Natura, da, natura încremenită în expresivitate forte, mă face să o

privesc cu ochii larg deschiși.

Mai departe, muzica, atunci când o ascult, mă fură cu armoniile ei balansând între îngeresc și diabolic. Iar dansurile mă fac să tresalt dacă nu exprimă doar un exasperat, strident primitivism.

Dar, gata, înapoi în microbuz! Ne așternem la drum ca să apucăm să ne împărtășim din frumusețile peisagistice ale vecinilor noștri de la sud de Dunăre. Nu-i chip. Măcar de-am fi putut plimba o privire prin Sofia; orișicât, e capitală. Parcă trecurăm și prin Ruse, dar ori n-am fost destul de vigilenți și am ratat secvența, ori nu suntem dotați cu vedere nocturnă. Huruind, zuruind, pătrundem și în Grecia, țară care pare să se mai fi liniștit¹. Dimineată suntem în Tesalonic, la un mic hotel, „Princesse”, unde e plăcut de stat. Curat, liniște, personal care știe să zâmbească. Dar chiar să vrem, nu mai putem rămâne. Când vorbesc la plural, mă gândesc la grupul nostru alcătuit din Alexandru Frasin, Titus Giurcăneanu (un văr de-al lui Alexandru Frasin, de la București), Gh. Costea (medic), Mihai Marinuc (din Botoșani), Romeo Coman, Costel Ghițescu, Florin Faifer (adică eu, memorialistul).

Să nu ne plângem, avem în față destule aspecte de notat în agendă. Numai că nu poți să le consemnezi pe îndelete. Mașina nu rulează lin și, mai ales la vale, coboară ca o vijelie. Din când în când ne oprim și atunci încerc să reconstitui itinerarul, care deocamdată e cam vraiește.

O exegeză privind obiectivele printre care facem slalom să nu-mi cereți, nu e specialitatea mea și, apoi, aș fi avut nevoie de un oarecare confort, să nu mi se împrăstie gândurile.

Câte ceva, nu tocmai în ordinea în care ni s-au ivit în cale, am trecut pe răboj: Mănăstirea Sf. Dimitrie, Mitropolia Tesalonic (păstrând Capul Sf. Grigore Palama), „Seminarul Ortodox”, Mormântul Sf. Paisie Aghioritul, Chilia Sf. Neculai (la Mănăstirea Pantocrator), Schitul Lacul (românesc), Mănăstirea Vatopedu (Vatoped), Mănăstirea Iviru (Iviron), cu Izvorul Maicii Domnului, Mănăstirea Marea Lavră, Schitul Sf. Ilie, Mănăstirea Caracalu, Mănăstirea Filoteu, Schitul Prodromu (Prodromul), Mănăstirea Cutlumuș, poate și altele.

Zilele trec. Am intrat deja în cea de-a treia. A venit timpul să ne îndreptăm spre Muntele Athos, misteriosul. Urcăm într-un autobuz care ne va duce, cu bruschetele pe care de acum le cunoaștem, la Careia (Karyes), capitala (de care, recunosc, nu auzisem), și suntem numai ochi trecând în revistă și alte zidiri.

Poposim, după o cursă în viteză, la Chilia Sf. Neculai, care ține de Mănăstirea Pantocrator. Un izvor țâșnind din stâncă ne ajută să ne reîncărcăm energetic pentru lungul drum ce ne așteaptă. Cu smerenia cuvenită, luăm parte la slujbele care se țin aici – dimineața, în cursul zilei și noaptea.

În ziua a patra, un maxi-taxi ne transportă, ca un căluț zvăpăiat, la Schitul Lacul. E încă lumină, așa că putem, din fuga-mare, să zărim alte și alte construcții plasate într-o poziție de invidiat, pe malul mării.

Aici nu-i încăpere fără sumedenie de icoane și candel. N-am văzut în viața mea atâtea! Pereți-pereți de icoane, nenumărate, nu știi la care să te oprești. Specialist să fii, nu poți, în treacăt, să distingi eventualele valori de banalele meșteșugăreli. Mai stau și într-o penumbră care nu le pune în evidență aura. Dar, chiar și așa, unele creații (să le numim așa), dacă te concentrezi asupra lor, iradiază un magnetism al lor, care te face să te închini.

Voiajul despre care înșir o seamă de notații mi-a clătinat niște prejudecăți. Citind texte ale unor peregrini care ne-au precedat, împânzite cu expresii față de care am rețineri („se nevoiesc”, mai ales, mă supără), ai putea crede că ai nimerit într-un imperiu al cețurilor, într-o lume a tristeții împinsă înainte de un fanatism tăcut, cu iluminări răzlețe care au puterea să te însuflețească. Am trecut prin această probă. De la Muntele Sfânt te întorci (dacă nu te rătăcești, cum era s-o pășesc) limpezit și întărit.

Nu am rău de mașină, ca în copilărie. Am mai spus-o. Dar zgomotul motorului nu e muzica ce-mi place. Și nici nu mă îmbie la somn, ca pe alții. Nu pot dormi deloc nici în tren – despre avion mai bine tac. Când mă ajunge oboseala, mă lupt, cu pleoape când mai grele, când mai ușoare, cu ademenirile lui Morfeu. Asta ca să rămânem în conexiune cu Mitologia. Balcanii sunt doldora de astfel

»

» de ecouri.

Zorii, pentru încă o zi, se apropie. Binefacere a liniștii învăluitoare! Ne-a mântuit de huruitul monocord ce era să mă bage – dacă nu m-a și băgat – în boale.

S-a crăpat de ziuă. Igienă pe sponci, oleacă de destindere. Ca un gest de bună-cuviință, ne purtăm ca și cum ne-am fi integrat în viața monahală. E liniștitor, te adâncești în tine. În chietudinea unei biserici îți poți aduna gândurile pentru încercările care, inevitabil, te așteaptă. Și slujbele își au, de bună seamă, rostul lor. Poate că uneori se lungesc, se deritmează, contând pe prestigiul cuvântului bisericesc. Alți rostitori se grăbesc (Aleluia... Aleluia... Aleluia...), pierzându-se aproape orice reverberație. Și e păcat, pentru că, altfel, murmurul discursului eclesiastic dezvoltă un fior liric. Iar harului preoțesc putem să-i cerem să genereze accente de expresivitate.

La plecarea din Iași, au lipsit exclamațiile obișnuite, efuziunile, fervorile pe care le cunoaștem. E drept, într-un pelerinaj de acest fel emoția inerentă se poate învecina cu extazul, dar interiorizarea e starea care se potrivește. Acum, înainte de plecare, darmitte acolo unde cătăm să ajungem! La Athos... Pe suișul unor creste, pe întinsul apelor, impresiile – vom avea parte de astfel de tresăriri – sunt mărețe. Și ca natură, creată de o forță mai presus de toate, și ca ingeniozitate a unor construcții, a unor plămădiri pe care, văzându-le, nu te dumirești cum Dumnezeu, prin ce inginerie au ajuns să fie plasate acolo unde se zăresc a fi.

... E noapte și suntem în Bulgaria, țară pe care, ca să fim malițioși, o poți admira pe întuneric. Nici la vamă vorbă bulgărească n-am prea auzit. *Nema*... Mai mișcăreți și zgomotoși suntem noi, pâlcul de călători nerăbdători să ajungem la obiectivul de înaltă rezonanță – Muntele Athos. Numai cât rostești sintagma și cu tine, dacă ai reglată sensibilitatea pe o anume lungime de undă, se petrece o schimbare.

S-ar putea altminteri? Am pătruns într-un decor impresionant și cumva ireal, cu ape și iar ape parcă „plutind” diafan pe formațiuni de nori pufoși. Pe maluri, stânci într-o dramatică încordare, cu înfățișarea lor de fortărețe, care îți taie respirația. Alte căscioare par cuiburi de rândunică. În ambianța asta în care ți-ai dori să revii, aerul tare îți dă viață. Lucru sfânt!

Zărești ici-colo, în sutane negre, câte un monah. Și încă unul, și încă unul... Slabi, iuți în mișcări, acești practicanți ai ascezei robotesc fără răgaz, bucurându-se de orice dar al naturii. Ei fac parte, să zic așa, din altă specie. Eu, de pildă, n-aș putea viețui cu câteva boabe de orez fiert, cu o tocăniță de spanac, cu un pumn de păstăi sau de linte. Probabil n-o să trăiesc o sută de ani, precum ființele care mișună prin jur. În privința asta, însă, m-am resemnat!

Într-o călătorie, ai parte, adesea, de surprize, mai plăcute sau mai neplăcute. Am avut parte și de unele și de altele. Cele rele... îmi fac rău și acum, când îmi amintesc. Întâmplarea pe care o pomenesc îl are ca protagonist pe cel mai discret, cel mai retras membru al grupului – Costel Ghițescu.

Un Costel Ghițescu surprinzător

Înarmat cu un aparat care se vede că îi reactiva instinctele de fotograf, Costel – eu n-aș fi avut curaj – a coborât într-o peșteră, peștera Sf. Atanasie, noi, ceilalți, mai puțin aventuroși, rămânând să-l așteptăm în soare. Un soare care ardea, nu glumă... Fierbinte-fierbinte. Timpul trecea și, să spun drept, m-a cuprins o neliniște. Poți să știi ce lighioană pânză pe acolo? Dar chiar fără viețai de spaimă, dacă eroului i se face rău? Sunt 220 de trepte! De coborât le cobori, dar la urcare cum o fi? M-am tras deoparte și – ce să fac? – m-am pus și eu pe așteptat. După minute lungi, exploratorul își făcu apariția cu un zâmbet inocent, încântat pesemne de lumile la care noi n-am avut acces. Exuberanța asta aproape copilărească se explică. Scăpând de inhibițiile care an de an și-au tot țesut pânza, cei din categoria amicului Ghițescu (care ieșea prima oară peste frontiere) dau la iveală neașteptate resurse. Uită de oboseală, sunt mai vioi și mai ghiduși. Într-un fel o experiență dintr-astea îi întinereste. Unii, cred, nu s-ar mai întoarce acasă, unde se consumă rutina obișnuințelor de zi cu zi. Cei care au calități secrete își pot îmbogăți valențele eului și asta-i ceea ce contează.

Cine a răsfoit în prealabil cărți și alte materiale despre Muntele cel Sfânt se poate lăsa purtat de retrovizuini. Invazii ale otomanilor, istorii sângeroase cu piraiți puși pe jaf, cu incendii și cutremure. Cum or fi rezistat de-a lungul sutelor de ani chiliile săpate în piatră? E drept, de mai depărțitor nu pare să ai un refugiu mai grozav.

Puțini monahi poți să distingi, oricât ți-ai încorda

privirea. Lăsând gândul să ne poarte în trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, pare că răzbat până la noi ecouri ale unor povești cu „minuni”, mereu aceleași, dar care se oferă iar și iară ca să încerci să le desfereci înțeleșurile.

Un călăuz înzestrat – Constantin Avarvarei

Un preot (într-o înregistrare) murmură o rugăciune, cu vorbe legănătoare. Trecem printre schituri și mănăstiri, cu foarte scurte oprii. Avem un însoțitor în tovărășia căruia te simți în siguranță: Constantin Avarvarei – un călăuz înzestrat. Depun mărturie. Era să mă rătăcesc, să ratez mașina noastră, să urc într-un autobuz care cine știe unde m-ar fi dus. În ultima clipă, Costel Avarvarei, apărut de neunde, m-a scos din încurcătură. Prompt, cu simțul valorii momentului, cunoscând psihologia călătorului religios, el ne face atenți să privim în jur, unde, slavă Domnului, aveam ce vedea. De o seriozitate care îl prinde, agil și bine făcut, ceea ce îi dă o alură sportivă, modest, dar știind ce știe, cu lecturi bine asimilate, Costel Avarvarei e un fel de trimis al Binelui prin șerpuirile fără de sfârșit ale Muntelui Sacru. Regret nespuse întâmplarea din autobuz, la întoarcere. Răpus de oboseală, am traversat un fel de criză de halucinație (i-aș putea spune și atac de panică), ceea ce, pe el îndeosebi, l-a afectat.

Ne reîntâlnim, pe o vreme frumoasă, cu feribotul (nu știu dacă l-am mai pomenit). Plutim pe ape fără margini, oglindă imensă a Universului. Pe maluri, regresii într-o altă eră. Meșteri titanici au dăltuit în epoci indefinite statui dăinuind din străvechime. O senzație de incomparabil domină totul. Marea își preschimbă mereu culoarea. E albastră și jucăușă, se posomorăște vâlvurind în tente gri, se întunecă arătându-și grandoarea.

Pași de amiază prin Salonic. Oraș calm, sigur pe sine, respectându-și prestigiul care nu-i de mai deunăzi. Mă simt bine străbătând agale străzi, străduțe, câte un

magazin. E oarecare forfotă (de oraș comercial...), dar care nu te împiedică să-ți faci numărul de pași.

Mă reconfortează apropierea mării, a Mării Egee, care mai stăvilește vipia crescândă. Vegetație este și nu prea, umbră fac îndeosebi clădirile masive, ce vor fi fost ale unor oameni cu stare.

Revenim la locul de cazare (eu având în minte episodul sângerării, despre care poate că am menționat – dacă nu, mai bine). Mi-e foame și îmi ridic moralul molfăind o plăcintă coaptă după rețete locale.

Să vorbesc despre cele de-ale gurii mi s-a părut, în ambianța în care ne propulsasem, o frivolitate. Lasă că având în tașcă un bagaj minimal, nici nu prea ai ce piguli, aproape ca în Postul Negru.

Am avut la masă și roșii, insipide de ziceai că-s turcești, fructe de mare (un moft...), orez (să nu-l văd), spanac. Să nu-i tragi, cu savuroasele preparate, un chef? Păi nu. Nu-i bună întrebarea asta nici ca glumă. Dar, ca să respectăm adevărul, am avut în farfurioare, mai răuț, și cartofiori prăjiți, și cremă de legume și alte bunătăți călugărești.

Foame nu-mi mai era. Am stat la masă că așa se cuvenea. Și ce credeți că mi se întâmplă? Atent, săritor, un tânăr călugăr, văzând pesemne că „flămânzesc”, a vrut să-mi ofere, ca unui sărăntoc, o cutie de conserve. De ton. Trebuia s-o iau, ca amintire? Oi fi greșit refuzând? Oricum, e ... tonic să vezi, într-o lume imperfectă, un astfel de gest.

Înapoi, acasă...

Frați creștini, m-a cam ajuns... Călătoria în care m-am angajat n-a durat mult, patru-cinci zile, dar a fost solicitantă. Și fascinantă prin cuprinderea, ca și prin insolitul ei. Încă mă mai mir că am sfârșit-o cu bine. (Deși termenul ăsta, „cu bine”, e unul îndoielnic.) Nu m-a chinuit foamea, erau destule imagini să mă atragă privind pe geam. La intervale, m-am ospătat ronțâind de

prin geantă uscățele. Sper să nu fi făcut excese. Când mă răzbea osteneala, mai așteptam, dar pe sistemul „blitz”, iepurește. Ce să închizi ochii când mașina te hâțână pe drumuri ca de țară, când la dreapta, când la stânga, în „opturi” derutante.

După șocanta, greu explicabila mea descindere înspre bulgărimă, către țara legumelor, o altă experiență bizară. Era în toiul nopții și eu mă îndreptam hotărât... spre casă! Nu m-am întrebat de ce sunt singur, distanța până la cartierul în care locuiesc, aproape de Podu Roș, nu mă intimidă deloc. Câțiva pași la vale, un duș și un somn recuperator. Și apoi, o să-mi amintesc ce a fost.

De felul meu sunt reținut, inhibat, timorat. Acum, însă, în episodul cu pricina, nu mai eram eu. N-aș vrea să mai trec prin așa ceva. Motorul vehiculului nostru se tot îndârjea: „Vrum, vrum!”. Același și același concert de huruituri. Peste tot beznă, pe care o mai destrăma ochiul rotund al lunii. Rulam fără oprire. Ca într-o pedeapsă, ca în obsesiile unui fanatic pus pe rele. M-a încolțit un fior de teamă, care s-a transformat în spaimă. De aici până la o criză ca la carte n-a durat mult.

Coboram – în imaginația mea – spre Podu Roș. Deodată, îl aud pe Sandu Frasin, protegitorul meu din rondul de noapte, că mă strigă, alergând după mine agitat. M-a ajuns, purtând pe chip o figură cum nu i-o văzusem niciodată. M-a „recuperat” când făceam ultimii pași până să mă pierd în noapte. Dar dacă nu m-ar fi ajuns? *Do sfidania!*... Se uita la mine ca la un ăla sărit de pe fix. Un țcănit. Încearca să mă convingă (eu zâmbeam, cu expresia insului inconștient) că nu coboram spre Podu Roș, ci că eram la granița cu ... Bulgaria. Dincolo sau dincoace, asta nu-mi amintesc. Cu o îndoială în suflet (ce caută Florin Faifer în Bulgaria?), m-am întors la autobuzul condus de Costel Avarvarei, ghid remarcabil pe care îl certasem într-un moment de obnubilare.

De întâmplări inexplicabile – cel puțin până acum, când scriu – am avut parte în mașina al cărei zumzet încă mă urmărește.

Nu prea înțeleg ce-a fost. Voi fi primit un mesaj că oricât m-aș îngriji nu e de bine? Să dea Dumnezeu să nu fie așa! Făcusem un popas, cu ochii pe ceas, ca într-o cursă fără sfârșit. Simțeam nevoia să ne mai destindem după orele de hurducături. Străbăteam ultima parte a pelerinajului nostru, care se prelunga, se prelunga. Ne învârteam în loc. Încă o dată ... și încă o dată. Suportam testul ăsta de rezistență din ce în ce mai greu. Abia mă abțineam să nu strig la șofer (nu știam în clipele acelea cine-i la volan) să mai oprească, să ne refacem nervii zdruncinați.

Ți-ai găsit! Zum-zum, zum-zum... În crescendo. M-am stăpânit cât m-am stăpânit, dar până la urmă mi-am ieșit din pepeni deranjându-i pe ceilalți și făcându-i să mă privească pieziș. Ieșirea mea, pe care o regret, nu părea lucru curat. Poate nici n-o fi fost.

Fiindcă a trecut ceva timp de când s-a derulat scena nocturnă, și apoi o alta, încerc să o evoc, cu trepidațiile de atunci. Mi-am ieșit din fire și, ceea ce n-am făcut niciodată, am ridicat vocea la omul cu volanul, cu o vehemență pe care nu mi-o recunosc. Izbucnirea mea o fi avut oarecari accente de patetism, fiindcă mașina, după o vreme, s-a oprit.

Aici, filmul se rupe și nu mă pricep să-l lipesc.

Îmi cer scuze grupului pentru spectacolul pe care l-am oferit. Dar intrasem sub apăsarea unei idei care nu-mi dădea pace: indivizii aceia, tăcuți și rigizi, umbrele care mă înconjurau nu-mi voiau oare răul?... Doseau cumva, în așteptarea momentului propice, ca în seriarele pe care le urmăresc, juvățul fatal? Am început să mă agit, am strigat, l-am somat pe Sandu Frasin să-mi răspundă, iar el, speriat pesemne și jenat, nu dădea semne că m-ar cunoaște. Disperat, i-am întrebat dacă au un plan anume. Răspunsul, mereu, era tăcerea.

Ce să cred? Mașina se învârtea prin aceleași locuri, într-o nebunie. La pâlparea unui bec, am format într-ascuns un număr de mobil, care s-a nimerit să fie al lui Laurențiu, băiatul meu. Învăța pe rupe pentru un examen, pe care avea să-l ia cu brio. Așa că n-am putut vorbi cu studiosul, ci cu noră-mea, Bianca. M-am mai liniștit. Sfârșitul nu era iminent. Dar vâjâiala mă urmărea încă.

Nu se distingea nimic și m-am simțit încurcat aflând că suntem ... la Bacău. Nu mi-a explicat nimeni rostul acestui popas. Mai ajungem noi în Iași ca parcă se tot îndepărtează?

Pornirăm din nou, oprirăm iarăși... Cu o răbufnire de năduf, Vrum-Vrum trage la o margine de drum. Eram, culmea, la câțiva pași de apartamentul în care locuiesc. Dar care... semăna și nu semăna. Îmi era și nu îmi era cunoscută strada. Nu cumva o zărisem prin ... Bulgaria? N-aveam cum, judecând cu mintea întreagă. Nici nu vreau să mă gândesc ... la ce mă gândesc!

1 Textul e scris în iulie, 2019.

Un discurs epistolar de excepție

Primesc în dar „o carte despre împlinirea prin artă și arta de a trăi frumos”, cum sună autograful lui Victor Iosif pe pagina de gardă a impunătorului volum *Eugen Drăguțescu omul și artistul, în scrisori* (Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2018). În „scrisori”, rețin prima idee, și fără să vreau m-am dus cu gândul la „Scrisorile către Simon” ale lui G.M. Cantacuzino. Constat o primă coincidență. Și Cantacuzino și Drăguțescu s-au născut la Iași, spațiul unei eleganțe spirituale, lucru cam contestat azi, pe vremea lor interbelică însă destinul capitalei culturale parcă era mult mai conturat. Apoi mi-au apărut în memorie și „Scrisorile către Vasile Alecsandri ale lui Ion Ghica”, citite demult, încât aceste cărți de amintiri prin cultivarea *epistolei*, specie literară aproape abandonată, ne induc nostalgii greu de stăvilit. Cine să mai apeleze în timpurile noastre la aceste modalități de expresie – sincere, romantice, adevărate deschideri sufletești, ca într-o depozitie în fața unui *tribunal al timpului*? Cineva spunea că uneori trăiește cu senzația că unele cărți n-ar trebui să apară, iar altele au apărut prea târziu sau nu vor apărea niciodată. Desigur, în destinul lor se nasc motive și conjuncturi într-o stranie coincidență de sensuri și semnificații. Cartea despre care facem vorbire, chiar dacă a apărut cam târziu, își împlinește destinul asemenea oamenilor, cei care au fericirea de a îmbina candoarea nostalgică a memorării și rememorării cu meditația, chiar dacă reflecția analitică se îndreaptă mai mult spre sentimentul difuz al trecerii timpului și al uitării.

Cărturarul Victor Iosif ne oferă plăcerea lecturii unor pagini excepționale despre pictorul și graficianul Eugen Drăguțescu, din nefericire puțin cunoscut în contemporaneitatea românească, cel care „a fost într-o căutare continuă a esenței spiritului uman, a cărui formă a modelat-o prin desen, având credința că împlinirea e misiune sfântă”. Înainte de toate, se impun câteva date biobibliografice despre Eugen Drăguțescu, așa cum rezultă ele din scrisori, fotografii, caiete, albume, referințe critice, toate acestea fiind oferite autorului de ing. Sandu Dimitrie Țopa. „Șirul scrisorilor începe în 1940 și continuă până la sfârșitul vieții acestuia”, ne spune Victor Iosif. Eugen Drăguțescu s-a născut la Iași în 19 mai 1914, copilăria și adolescența s-au petrecut la Vicovu de Jos, urmează Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, studii continuate apoi la „Sf. Sava” și Academia de Belle Arte (1932-1938) din București. Câștigând Premiul Romei, în 1939, devine bursier la Accademia di România în Roma. Cu expozițiile din București, apoi în multe centre culturale italiene și în metropolele lumii, cariera artistică a lui Eugen Drăguțescu ajunge de notorietate mondială. A fost distins cu Premiul Național „Anastasia Simu” pentru desen, cu numeroase alte premii internaționale și medalii de aur obținute la Paris, Roma, Messina, Veneția, Ravenna, Florența, Amsterdam, Utrecht etc., ilustrarea operei complete a lui Shakespeare, alte ilustrații de carte ca o latură esențială în economia operei sale grafice, trăsăturile personajelor din desenele cu temă religioasă, portretele din seria celebrităților, între care Aragon, Brâncuși, Celibidache, Enescu, Eliade, Fellini, Montale, Papini, Ungaretti, Visconti, Blaga, Cotruș, iată pe scurt reprezentarea operei marelui pictor și grafician. „În reprezentarea copiilor, la Drăguțescu jocul liniilor este aprofundat

până la o candoare pe care am vrea s-o numim «homerică», atât de profund simplă. Și tocmai la copii inspirația autorului atinge punctul culminant, cu nuanțe de umor sărbătoresc și de bunătate și gingășie, precum într-un desen din aceeași serie din Erice; acele mâini ale unui adolescent ce îmbrățișează un pisoi sau a unui copil ce sughe laptele matern, în alt album”, comentează criticul italian Giuseppe Selvaggi în „Prospettive Meridionali” (februarie, 1959), pentru a da un singur exemplu de apreciere, dintre cele multe aparținând, între alții, lui Carlo Munari, Dan Grigorescu, George Sbârcea, Gio Ponti, Ion Frunzetti, Ionel Jianu, M. Paciurea, Monica Lovinescu, Petru Comarnescu, Tudor Arghezi, Vittorio Vettori. Din 1961 până la sfârșitul vieții, Eugen Drăguțescu a fost redactor la „Enciclopedia Treccani”, secțiunea Arta modernă și contemporană. Moare la 30 martie 1993.

Eugen Drăguțescu scrie celor dragi de acasă sau unor prieteni, printre ei numărându-se oameni importanți ai vremii, amintindu-i pe Al. Rosetti, C. Brâncuși, Ion Vlasiu, Ovid Țopa, Ovidiu Maitec, Barbu Brezianu, Mircea Irimescu și alții. Din toate aceste minunate scrisori apar confesiuni intime, implicarea sentimentală și intelectuală, imagini ce ni-l arată pe artist ca într-o oglindă fidelă cu rezonanțe creative simbolice, din ecoul cărora discursul epistolar transpare romantic, armonios și pilduitor pentru oricine care se raportează la sinceritate, talent, estetică și morală. Multe scrisori se referă la începutul exilului, la perioada pariziană (în preajma lui Brâncuși), la cea de la Roma și perioada olandeză, sunt scrisori cu tematică religioasă, cu inspirație folclorică românească, întoarcere la plaiurile mirabile bucovinene, grupate și înfățișate inspirat în cuprinsul volumului de către autor. Încă o splendidă imagine despre artist: „Îmi place stilul jerpelit și de zdreanță, în care lucrează Drăguțescu și pe care l-aș dori ca o sintetică expresie de artă și în literatură. Emoțiile sunt considerabile și atingerea gingașă a sensibilității cu firul rupt și funinginos al peniței o face să vibreze toată, până în nu știu ce apogeu. Sculele lui Drăguțescu calcă toate regulile și le răstoarnă cu o agerime sălbatică și felină, elastică și fluidă. El îmi aduce aminte de un mare scriitor, pe Celine, din „Călătoria de la Capătul Noptii” (Tudor Arghezi, Medalion Drăguțescu, în „Vremea”, 3 octombrie 1943).

Ceea ce a înfăptuit Victor Iosif ține, în primul rând, de o consistentă restituire culturală, de o material documentar care dezvăluie în întregul său viața unui artist cu „frământările și dramele familiale, cu îndemnuri la credință și adevăr, la dorul de țară și sentimente tandre”, toate regăsimuse în arta sa cu reflectare în manieră impresionistă a sensurilor lucrurilor și a naturii umane. Mai precizăm că informațiile monografice sunt prezentate în forme și formule expresive într-o avizată conotație stilistică a scrisorilor și o ilustrare coerentă a amintirilor, impresiilor și schițelor biografice inedite, anexe și facsimile cu referințe critice, fotografii, desene și picturi. Dragi cititori, câți mai suntem, și dragi critici, câți mai sunteți, să credem în virtutea cuvântului scris, mai ales când acesta ne relevă frumusețea sufletească a omului, a creatorului de talent remarcabil, așa cum a fost și Eugen Drăguțescu.

Cărți de vizită cu mesaje poetice

S-ar spune că toate drumurile au dus la... Milano în luna octombrie pentru Daniel Corbu și Ion Deaconescu. Sau, mai bine spus, în nordul Italiei, dacă e să ținem cont de întregul periplu. Întâlniri cu bucuria revederii și purtătoare de mesaje poetice. Strădanii și izbânzi, limba universală a poeziei arcuindu-se să întindă punți de legătură și să deschidă potecineumbrate spre o mai bună cunoaștere și prețuire. Inițiative private, ce-i drept, dar cu nimic mai prejos în plan calitativ față de cele organizate pe linie instituțională și cu atât mai meritorii sub aspectul promovării literaturii române peste hotare.

Gândesc că nu e puțin lucru ca la una din cele mai vechi librării din Europa, fondată în anul 1775 și amplasată în plin centru la Milano, într-un spațiu în care fiecare ușă, raft, lampadar, obiect pe care îl atingi sau dală pe care calci este un obiect de artă, să fie expuse în vitrină cărți și audio-book-uri de poezie românească. Cine a trecut pragul Librăriei Bocca din Galeria Vittorio Emanuele în seara de 9 octombrie a putut asculta versuri emoționante rostite în limba română și dialoga cu invitații.

Adresându-se publicului român și italian prezent, Daniel Corbu a evocat figura poetului nostru național și modelul absolut pe care Eminescu îl reprezintă pentru orice poet român, chemat să-și urmeze vocația. „*Cred în poezie nu ca într-o profesiune, ci ca într-un miracol. Un miracol care ți-e dat sau nu. Iar în fața miracolului orice discurs este de prisos.*”, a mai spus el. Totodată, s-a arătat mândru de originile sale nemțene, de lângă „malul Ozanei, aflat la optzeci de

metri de prispa casei, în umbra maiestooasă a Cetății Neamțului” și de fericit locuitor al Iașului, „*cel mai poetic oraș din România din cea mai poetică țară din Europa*”.

Descinderea în peninsula italică a lui Daniel Corbu cu volumul bilingv de poezii *LECȚIA de Abis / La lezione d'abisso*, Editura Rediviva 2019, avândselecția, prefața și traducerea realizate de Geo Vasile, a însemnat și un act de curaj. A te da pe mâna unui „traduttore-traditore” pentru această primă apariție în italiană, a te expune inevitabil subiectivismului și interpretării sale, cum altfel s-ar putea interpreta?

Aflat în triplă ipostază la cărma acestui proiect, traducătorul ne asigură de asumarea responsabilității, poetul de o profundă percepție iar criticul de deplina conștientizare a demersului: „*Această aventură ontologică, LECȚIA de ABIS, a fost săvârșită în emoționante versete, descântece, șarade, rugăciuni, al căror ritm muzical impecabil și grav ni-l destăinuie pe poet și tripla sa vocație: homo religiosus, dar și homo ludens braț la braț cu homo aestheticus.*”.

Încredințați de reușită în fața acestei triple provocări, ceea ce rămâne de sperat este o bună receptare din partea publicului italian. Pentru că, așa cum remarcala eveniment poetul Alessandro Villa, președintele Fundației „Giovani e Poesia” din Triuggio, „*dincolo de mesajul poetic și de oricare alte semnificații, o astfel de lucrare poate să identifice poetul precum o carte de identitate*” pentru cineva care, ca el, s-ar apropia de o lucrare fără a cunoaște prea multe despre autor și opera sa, ori, în general, despre limba și literatura română.

Festivalurile internaționale de poezie înlesnesc contactele între creatori, creează punți de legătură între culturi și pot angrena

tot mai mulți în sfera lor de influență, atunci când nu se limitează la un cerc închis de cunoscuți. O incursiune pe rețeaua inter(poetic)net instituită în decursul anilor între Como, Craiova, Iași și Chișinău, ne permite să observăm cum, de la an la an, contactele între poeții din aceste orașes-au intensificat și extins,conturându-se în noi forme de colaborare.

Publicarea volumului bilingv *Cenușa inimii / La cenere del cuore* de Ion Deaconescu în colecția „Poesia – Altri incontri” a editurii „i Quaderni del Bardo” și promovarea evenimentului editorial în lansările care au avut loc la Como și Milano tot în luna octombrie, se datorează poetei Laura Garavaglia, președinta asociației culturale „La Casa della Poesia di Como” și organizatoarea festivalului „Europa in versi”. O prezență activă la manifestările poetice internaționale și cu o privire atentă asupra calității actului poetic. Ea s-aocupat îndeaproape de editarea acestui volum, tradus în italiană de două tinere poete: Crina Popescu și Veronica Rinero.

Pentru Laura Garavaglia satisfacția de a fi putut aduce în fața publicului italian parte di opera lui Ion Deaconescu se completează cu plăcerea estetică de cititor și de părtașla o durere în stare să arunce ființa umană în haos.” În versurile acestea se acumulează disperarea umană, împreună cu înțelegerea *faptului că destinul femeii iubite, Natașa, nu poate fi schimbat, deoarece este ca un râu ieșit din mlașcă purtând cu el viața spre altundeva, despre care nu ne este dat să aflăm.*” - scrie ea în prefață.

Dialogul, față în față cu autorul, de la Milano, a permis explorarea și a altor teme referitoare la poezie, în general. Poezia poate constitui jarul ce rămâne să mai ardă mocnit sub cenușă, puținul care rămâne din tot ceea ce a ars? Poate fi leac sau mângâiere?

Recunoscând că este multă suferință în această carte, datorită condițiilor în care ea a fost scrisă, autorul consideră că poezia poate fi de ajutor în a vindeca, prin cuvintele ei, bolile ființei. Durerea are o profundă esență umană și poate transforma poetul într-un rug ce arde. „*Orice scriitor visează să incendieze universul cu ideile, cu sentimentele, cu emoția pe care o provoacă. Darimportant este să transfere acest foc interior în cuvinte și ele, la rândul lor, să fie incendiate. Ce rămâne? Acea cenușă, acea pulbere din care ne tragem și în care ne vom întoarce, care oricând poate să aprindă un alt foc.*”, a adăugat Ion Deaconescu.

Crina Popescu este o tânără poetă de la Chișinău, cu un Masterat în Filosofie obținut anul trecut la Universitatea din Nisa Sophia Antipolis, Facultatea de Litere, Arte și Științe Umane, cu subiectul : *Novalis sau Eminescu: confluențe poetice și filosofice*. Pe lângă contribuția la traducerea în italiană e s-a aplecat cu interes asupra temelor majore tratate în volum, subliniindcalitățile de poet filosof ale autorului, pornind de la cultul dacilor și ajungând la mărturisirile marelui romantic german Novalis, lovit și el de pierderea prematură a iubitei și trebuind să înfrunte suferința prin iubirea dusă dincolo de moarte. „*Fiind un descendent al dacilor, acești purtători ai credinței înflăcărare în Nemuire care saluta moartea c-un Sfânt Zâmbet, Ion Deaconescu este un poet care a învins frica de moarte prin iubire. Poetul știe că dispariția ființei iubite îl expune celui mai important examen al vieții: să se trezească din somnul efemerului pentru a cuceri lumea sufletului, purtător de eternitate.*” - scrie ea în postfața intitulată „Viața ca stigmat al amintirilor”.

Publicarea unei cărți reprezintă pentru un autor o carte de vizită, o recunoaștere, dar și un imbold pentru a merge mai departe. Poezia caută și poate să ofere o deschidere universală. Creează punți între indivizi și popoare, vorbește o limbă sinceră, pe înțelesul tuturor. Sunt doar câteva din mesajele poetice citite pe biletele de vizită primite, cu bucuria identificării unor sentimente comune, în toamna milaneză a anului 2019.

G. Călinescu, un „vultur în colivie” (III)

Se înțelege că până a fi „recondiționat”, devenind o figură legendară, arlechinescă, regizând „efecte de public” sau un „histrionism de catedră” (în amfiteatrul „Odobescu”, de pildă, luat cu asalt de studențime), Călinescu a traversat o existență zbuciumată, plină de privațiuni și presiuni. Sinuozitățile recepției au marcat, și ele, această traiectorie și a-i reproșa criticului că n-a rețezat capetele balaurului (dogmatismului) înseamnă a nu cunoaște / sau a ignora realitățile epocii. Dacă apariția *Bietului Ioanide* a fost „o eroare”, cum suna o sentință a vremii, odiseea tipăririi *Scrinului negru*, obstrucționat cu îndârjire, devine explicabilă; ca și concesiile făcute. Totuși, profesor onorific la Filologie (din 1960), primit în partid (1962), „omologat politic”, criticul era ținut în rezervă, în pofida genuflexiunilor ideologice și a oratoriei bombastice. Cine explorează epoca, precum I. Bălu în *Viața lui G. Călinescu* (1981, 1994), înhămându-se la un teribil efort documentaristic, nu trebuie să oculteze, pudic, acele personalități „negativ implicate”, cu înalte responsabilități. Sau colportând informații „pitice” și observații meschine, minimalizatoare, satisfacând curiozitatea bolnăvicioasă a cafenelei literare. Contează existența sublimată în operă; categoric, „sensul astral dă definiția omului superior” (Ungheanu 1985 : 335); așa cum, indiscutabil, Călinescu a fost.

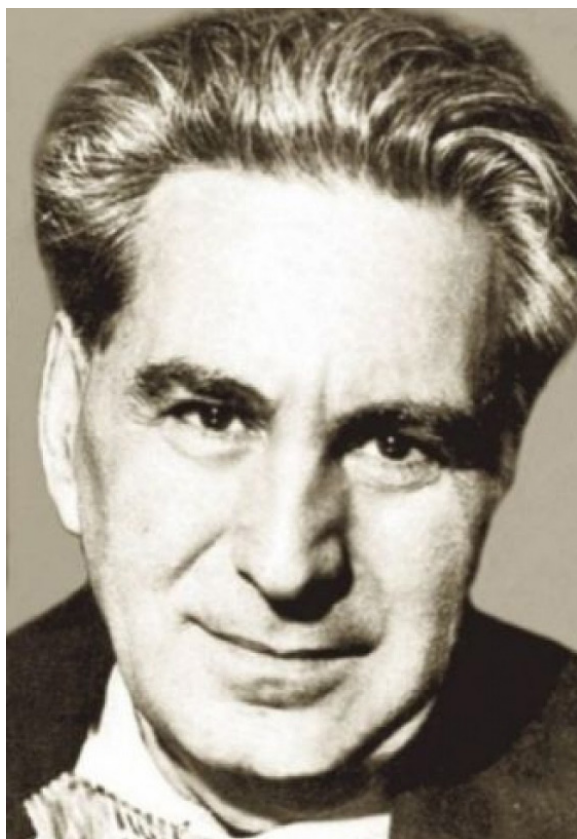
Rănit, irascibil, capricios, cu numeroase descărcări furtunoase, inimitabil, el se ipostaziază în Ioanide, știind că „a construi e necesar”. Obsesiile lui Ioanide reverberează și lecția călinesciană, fără ecou imediat, activează un „mecanism compensator”. Prin viziunea romanescă a *Istoriei* sale, o fabuloasă „comedie umană” și, totodată, „o pacoste” (zic spiritele „acrite”), prin forța de creație, proteică, uluitoare, vindecând complexele noastre de inferioritate, G. Călinescu a impus, dincolo de inconsecvențe, extravagante și compromisuri, un „ethos călinescian” (Martin 1981 : 9). Avatarurile călinescianismului indică și o posteritate capricioasă, înrolând combatanți zeloși, fără puțința de a-i tăgădui cota, certificată, indirect, și de zgomotoșii contestatari. Dar și fără șansa de a aplica, cu succes, „metoda butășirii”, observa N. Mecu. G. Călinescu, în pofida armatei de „călinescieni” (autoproclamați, de regulă), nu are urmași.

Unii critici din noul val, cercetând „chipul și măștile” lui Călinescu, văd în autorul *Bietului Ioanide* un stâlp al „stalinizării”, îndeosebi prin jurnalismul său euforizant, preluând realismul socialist ca „ideal succesiv” (după specificism și clasicism). E drept, tot Călinescu și-a adus aportul, „tiptil și cu tact”, și la „destalinizare” (Neagoe 2013 : 13). Sunt motive să ne îndoim de „sinceritatea absolută” a criticului (cf. Andrei Terian), „adaptat”, îmbrățișând, în *noua ipostază*, retorica festivă, deși Călinescu, încă din interbelic, dovedea reale simpatii stângiste. Oricum, „dispărut” la nivel oficial, în noua postură („aleasă”, zice tranșant tot G. Neagoe, încercând un examen *historically correct*), „farsa, dacă ar fi fost, a trecut”; rămân, însă, textele. Firește, „postura aleasă”, precizează criticul menționat, se raportează strict la intervalul 1944-1947, când era membrul unui partid asociat cu falanga comunistă și directorul (onorific) al coditianului *Națiunea*.

Adunând, cu pricepere și devoțiune (nu îndeajuns lăudată) recolta sa publicistică, plus colecția de postume și inedite (*Opere*, vol XI, XII, 2012), echipa îmboldită de Nicolae Mecu *n-a cenzurat nimic*, suntem avertizați. În ipostaza de „ideolog” literar, Călinescu exploatează din plin știutele și gustatele răsuciri persuasive, încercând a-și apropia tezele criticii militante. Politizarea discursului este evidentă, probată prin puzderia colaborărilor la numeroase periodice. Capriciosul Călinescu se vrea „pe linie”, laudă fără economie „patriotismul granitic” al conducătorilor Partidului (suntem în epoca Dej), dar – ne previne informatul N. Mecu, într-o convingătoare *Postfață* (vol XII) – el e doar „superficial permeabil”. O demonstrație în acest sens a făcut și I. Oprișan, comentând o carte mai mult decât „promițătoare” (prin titlu); *Kiev, Moscova, Leningrad* (1949). Dealtminteri, sub înaripatul condei călinescian, chiar și limbajul de lemn al epocii se plasticizează. Ca dovadă, în excursia sovietică (întâmpnată în 1946, ca „trecere corporală”, alături de Cezar Petrescu), el propune un eseu (adică „o

ipoteză”), încercând „o percepție verosimilă”; dincolo de aparențe (ca posibil reportaj „adulatoriu”) deslușim „structura esențială”: „dilația orizontală”, computarea timpului, grandoare. Totul e „balșoi”, incursiunile în istoria artei, admirația pentru statuile-cariatide, detaliile arhitecturale, „aerul sacru” etc., trădează ochiul lui „Ioanide”, explicând de ce cartea, ca „document depășit”, a fost retrasă din librării. În fond, tumultul călinescian, grefat pe o erudiție scăpărătoare, aglomerând impresii și asociații, confirmă neostoita aspirație spre monumental.

Ceea ce rămâne greu de înțeles, privește, observa Nicoleta Sălcudeanu, „surplusul de partizanat”, împărțind câmpul cultural într-o „polarizare rudimentar belicoasă” (Sălcudeanu 2013 : 139), de implacabilă adversitate. Opțiunile (exclusiviste) devin, regretabil, opoziții ireconciliabile. Călinescu însuși aprecia că această *continuare a inimițiilor*, transferată din planul ideilor în viața socială, trebuie repudiată. Ceea ce nu înseamnă că nu și-a încălcat, deseori, preceptul, devenind, și el, un „reporter al oportunității”. Iar publicistica sa, mai puțin frecventată, dovedește cu prisosință *colaboraționismul*, temă aprig dezbătută în

anii postdecembriști, suportând, curios, „rezolvări” diferite. În cazul lui Călinescu e coborâtă chiar în derizoriu, Alex Ștefănescu fiind convins că marele critic „a simulat colaborarea” (v. *Contemporanul*, nr. 8/2015), încredințând „lupta cu regimul comunist” portarului de la Universitate. Pe bună dreptate, G. Andreescu sancționează o atare hazlie opinie, avertizând asupra riscurilor de a trata chestiunea responsabilității „într-o notă minoră” (Andreescu 2015 : 153), minimalizând *un rău concret*, stimulată de „puterea cuvintelor”. Ion Simuț, dimpotrivă, cerea „extirparea părții maladive”, publicistica fiind lovită de caducitate și, în consecință, ignorabilă în ansamblul creației călinesciene (Simuț 1999 : 8). Abia George Neagoe, în armura cercetătorului (acreditat de către CNSAS), vădind „o curiozitate dezinhibată și neidolatră”, lămurește problema prin recontextualizare, cercetând, într-un masiv opus, acoperind intervalul 1943-1949, „reacțiile ilustrului bărbat”, un magister ludic care s-a dorit util în epocă, angajând, însă, nu omul de litere, ci politicianul-director de cotidian, în plus membru al unui partid-anexă (PNP). Călinescu evoluează „într-un ansamblu cripto-comunist” (Neagoe 2015 : 58) și, în pofida adeziunii, salutând „era muncii”, apropiindu-se de „apologia politică”, face figură de doctrinar defazat, pe linia vechilor preocupări educative, ca îndrumător civic, vizând binele comunitar. El „traduce” într-un limbaj expresiv, de seducție stilistică, temele epocii, dar rămâne, ca intelectual vechi, în contratimp, chiar după întâlnirea cu estetica marxistă.

Ca dovadă, ideologul I. Vitner, în *Critica criticii*, îl sfătuia să-și învingă „rădăcinile potrivnice propriei sale dezvoltări”. Învățăcel studios, reformulând servil, într-un superior joc intelectual, agenda problematică, servește „democrația populară”; articolele sale, risipite în *Tribuna poporului* (ziar al *Uniunii Patrioților*) și în *Națiunea*, oficiosul PNP, pot procura delicii estetice, dar, categoric, sunt reprobabil etic. E drept, colaborarea în epocă „era, până la un punct, obligatorie”, va constata N. Manolescu. Încât, „semețul cărturar” (cum zice G. Neagoe), devenit propagandist („original”, sesizează N. Mecu, un editor și exeget avizat), transformă pledoaria civică într-o explicită atitudine politică, cu „o servilitate strigătoare la cer” (cf. A. Terian), vădind un „devotament înflăcărat” (cf. G. Ivașcu). Firește, detașați de tumultul acelor ani, putem citi producția sa gazetărească în cheie estetică, prin grilă literară; ignorând, adică, realitatea opresivă și elogiind limbajul neșablonard, de fabuloase resurse expresive. Mai mult, acceptând că G. Călinescu „a cântat în falset”, G. Neagoe observa că personalitatea criticului nu s-a manifestat plenar în sectorul politic. Gazetarul asistă, de pildă, la procesul unor lideri țărâniști ca „intelectual contemplativ” și judecă evenimentele cu mijloace filologice (Neagoe 2015 : 197). În *Mizantropul optimist*, carte lăudată de N. Manolescu („un studiu informat, aplicat și util”), tânărul George Neagoe, operând inteligente conjecturi, conchide, îndreptățit, că *stalinizarea României* a fost posibilă și prin contribuțiile intelectualității așa-zicând progresiste. Iar G. Călinescu, încheindu-și activitatea politicianistă în 1949, și-a jucat, la rândul-i, prin „mărturiile gazetărești”, șansa politică, „pentru a-și salva oportunitățile culturale” (Neagoe 2015 : 368). Cu „gazetăria în sânge” (cf. G. Ivașcu), atras de tumultul Cetății, impulsivul Călinescu ne avertiza că, pentru omul excepțional, „revederea petelor” nu ar fi infamantă. Orice faptă, scria marele critic, trebuie „văzută din viitor”.

Abordarea istorică pe care o propunea G. Neagoe, despuind colecțiile, ne procură și alte surprize. Viitorul *mizantrop optimist* era, în anii de după apariția *Istoriei*, culegând dușmăni, aprig contestat (pentru filosemitism) și încerca, prin justificări publice, să se apere; pricină pentru care, prins în menghina „pasiunilor lumii literare”, se va adresa, la 15 iunie 1943, printr-un Memoriu, mareșalului Ion Antonescu, solicitându-i „înaltul arbitraj”. Or, Memoriul, ca document olograf inedit, scos la lumină de George Neagoe ar fi „cea mai frumoasă răsplată” pentru truda sisifică a tânărului critic, coborât în arhive. Unde, scotocind gazetăria marelui cărturar, o va relaționa cu evenimentele în cascadă: desființarea PNP, „lista de teme” impusă de P. Constantinescu-Iași gazetei penepiste și, desigur, dispariția *Națiunii*. Ar fi totalmente inadecvat să ignorăm contextele în prefacere, avertizează criticul; după cum, într-o probabilă viitoare carte, va stăruia asupra așa-zisei *marginalizări*, câtă vreme G. Călinescu a fost deputat în MAN (din 1946 până la sfârșitul vieții) și directorul Institutului de Istorie literară și folclor (1951-1965). Deocamdată, deși atacă din varii unghiuri *tema* democratizării și comite repetate gesturi de curtoazie, Călinescu e suspectat de nesinceritate, de naivitate jucată sau chiar de ingenuitate ideologică. „*Gemenii*” Călinescu, după norocoasa formulă a lui George Neagoe, elogiază „simfonia socialismului” și denunță, ca proiect, *Ororile comunismului în România*, cum circula ipoteza (neadeverită) unei Istории secrete. Motiv pentru care capriciosul și fascinantul Călinescu, crezându-se puternic și ascultat, va fi umilit și cercetat; urmărit „informativ” pentru intenții dușmănoase (DUI, între 29 septembrie 1959 și 2 februarie 1961), rămânând *un neintegrat*, cum mărturisea Gh. Vrabie unei „surse”. Să adăugăm că de „sinceritatea serviciilor” se îndoia, printre alții, și Perpessicius. Iar Bogdan Crețu, asumându-și riscurile afirmației, e tranșant: „Călinescu și regimul comunist s-au înșelat reciproc” (Crețu 2015 : 173). A fost oare un privilegiat? Cu funcții decorative, supravegheat, considerat periculos, râvnind ieșirile în public, la tribună și condamnat la reclusiune, Călinescu a practicat o echilibristică salvatoare, spera, încercând a îmblânzi cerberii. Dar și atunci când se compromite, „Călinescu rămâne Călinescu”.

Doina POPA

Tușica

Când era mic de tot el îi spusese bunicii sale Ica, pentru că toată lumea din jur o numea Tușica. Fusesse mai simplu pentru el să prescurteze numele. Apoi, când a început a roști cu ușurință cuvintele, i-a spus bunicii sale așa cum îi spunea toată lumea: Tușica. I se spusese Tușica când era femeie tânără și frumoasă și ar fi putut cu ușurință să-și primenească casa cu un bărbat nou nouț. Numai să fi vrut! Dar ea își lega cu strășnicie basmau sub bărbie, ba chiar o mai înnodea și la spate, nu lăsa nici o șuviță de păr să iasă la lumină, de parcă s-ar fi rușinat că are un păr așa de lung și frumos. Câte o vecină îi spunea, ehei, încă ai mai putea săînvrți un bărbat pe deget! Cum adică, să învrță un bărbat pe deget, se întreba copilul și tot încerca să-și închipuie. În tot cazul, el nu credea că e ceva bun în treaba asta, cu învârtitul bărbatului pe deget și spera să nu se întâmple una ca asta, ca să nu dea Tușica de cine știe ce necaz, numai ca să facă vecinelor pe plac. Dar vecinele nu aveau stare, îl tot îmboldeau cu întrebările, „ce, nu ți-ar place și ție să ai un tată așa cum au și alți copii”? El nu prea știa ce să le răspundă, el nu vedea rostul tatălui decât dacă l-ar fi luat cu el la pescuit, să-l învețe să bage râma în ac. Într-o noapte a visat că bunica sa era pe prispă, își pieptăna o șuviță de păr, iar cu celelalte șuvițe se învelise cu mare atenție de jur împrejurul trupului, pentru că era goală. Jos, pe ultima treaptă stătea un bărbat, gol goluț și el, legat fedeleș, așteptând să fie învârtit pe deget după ce Tușica ar fi terminat cu pieptănatul părului. Ce prostii mai visezi, i-a spus bunică-sa și a zâmbit într-un fel anume dar nu a mai continuat, nu a vrut să-i lămurească dilema... Tușica spusese unei prietene: Nu mă mărit din nou pentru că nu vreau ca băiatul să aibă de suferit. Poate aș întâlni un bărbat bun, așa cum zici tu, eu nu am de unde să știu dar la fel de posibil e să dau de vreun viclean care sa-mi promită marea cu sarea, ca mai apoi să-și arate adevărata față. Că răul e mai răspândit decât binele și tot mai rari sunt oamenii de omenie. Și așa, bietul băiat, crește și fără mamă și fără tată, să mai suferă și din pricina unui bărbat străin? Mama copilului murise, dându-i naștere. Ea, Tușica era în grajd, rânea acolo, țesăla vacile. Când a revenit în casă și-a găsit fata căzută jos, într-o baltă de sânge, născuse copilul înaintea de termen, murise apărându-și cu palmele mica vietate slobozită din corpul ei, care plângea, dădea din picioare și privea spre nicăieri, un băiețel destul de supărat că ieșise din lichidul amniotic cald și surâzător într-o lume rece și neprietenoasă, cu un aer aspru, parcă-i spintecase plămâni și alta nu. Cât despre tatăl lui...acesta fugise în cele patru zări, numai ce aflase că o să vină pe lume un copil, rod al iubirii cu o fată, tare dragă lui, și nici că mai dăduse vreun semn.

-Măi, băiete, îmi spunea dintr-odată Tușica, mâine în zori mergem la Călărași, să cumpărăm măsline, că începe acușica postul și n-am nici de unele să pun în gură. Nu mergeam numai noi doi. Mergea cu noi o ceată de copii de prin vecini, să cumpere și ei pentru familiile lor și era bine că veneau și ei, ne mai jucam, mai râdeam, nu prea tare, că Tușica era cu ochii pe noi la fiecare secundă, ca la armată, să stați tot timpul în jurul meu, ne spunea, dacă unul face un pas pe de lături, fără să-mi spună, jar mănâncă! Îl dau jos la prima stație și îl las să se descurce cum știe. Ne era cam frică de Tușica. La cât de mulți eram, ocupam un compartiment întreg și când venea seara, tușica scotea din paner un șal și ne culca. Chiar adormeam repede, legănați de tren, având în urechi cântecul roților „te duc, te-aduc, te duc, te-aduc”. Dimineața, când abia începea să se lumineze de ziuă, Tușica ne înghiontea, să ne ridicăm de pe șal, ne trimitea la wc, să ne facem nevoile, să nu ne-o ia alții înainte, că după aia trebuie să stăm la rând, ne turna câteva picături de apă în pumn, să ne spălăm pe mâini și pe față și apoi începea să scoată din paner șuncă și pâine și ceapă, telemea, ouă fierte și ce mai avea primit de la vecine pentru hrana noastră. Până ajungeam în oraș, la alimentara de unde aveam să cumpărăm măsline, ne prelucra, pe fiecare în parte, ce trebuia să facem, ce să spunem dar mai ales să nu spunem, în nici un caz nu trebuia să ne dăm de gol că suntem din alt județ și venim să luăm măslinele celor din Călărași. Că începea lumea să cârăie, acolo, la coadă și ne puteam trezi cu buzele umflate dacă cineva i-ar fi cerut Tușicăi buletinul. Cel mai sigur era să nu scoatem o vorbă, că fiecare loc are accentul său, ne spunea Tușica și ne-am fi dat de gol chiar fără să vrem. Puteam vorbi între noi abia după ce ne îndepărtam de alimentară, cu măslinele în traistă. Făceam două zile dus și întors pentru cinci kile de măsline. Dacă nu era coada prea mare, mai stăteam odată la rând, că nu se dădea mai mult de jumătate de kil, ori mergeam la altă alimentară, că de acum Tușica le știa pe toate de parcă ar fi locuit de când lumea și pământul în Călărași. Tușica aduna toate pungile din mâinile noastre și le punea în panerul ei încăpător și când ajungeam la destinație începea să le împartă la vecine exact așa după cum le primise, iar vecinelor le tremurau ochii în cap de mulțumire că aveau ce pune în gură în timpul postului; și în pungile de plastic măslinele tremurau și ele și străluceau mulțumite, că produc bucurie. Când ne întorceam acasă cu toată ceata de copii apoi, eram eroi, nu alta! O vecină învrtea repede o mămăligă și o turna pe un

fund în mijlocul mesei, răcăia brânză de pe fundul putinilor și spărgea niște ouă în tigaia cu untură. Mamă, ce era pe noi, mâncam și povesteam și Tușica ne lăsa să spuneam tot ce ne trecea prin cap, mânca și ea cu un zâmbet plin de ușurare care-i preschimba tot obrazul și făcea să pară tare frumoasă așa cum era acum, fără încruntare și fără aerul ăla milităros.

Când era luna lui cuptor, apoi Tușica neapărat spunea: mâine mergem la mare! Dădea sfoară în țară și se găseau destui amatori care să-și trimită copiii cu Tușica la mare, chiar dacă pentru numai câteva ore. Ei, părinții, poate nu văzuseră în viața lor marea și ce, nu era bine dacă sărmanii copii aveau s-o vadă? Că marea e aceeași și dacă o vezi câteva ore, și dacă o vezi timp de un an! Și o porneam din nou către gară, ocupam un vagon întreg, mai ieșeam pe hol, să ne răcorim, să luăm în freză o țără de curent, că pe hol geamurile toate erau deschise, perdele negre de murdărie fluturau în afară ca niște aripi. Era tare cald în compartiment ori pe hol, parcă era raiul pe pământ și odată o auzeam pe Tușica, cu vocea ei soldățească, măi, al lui Vasile iar acela își sucea capul ca la păpușile pe elastic și apărea în geamul ușii de la compartiment. Sunt aici, Tușică! Și noi și noi, mai spuneau câțiva, arătându-și scăfârliile pe gemulețul oval, ca să fie văzuți. Să nu vă depărtați de mine, că jar mâncați. Înainte să ajungem la Constanța, când nu se luminase încă de ziuă, Tușica ne trimitea la baie să ne facem nevoile, să nu ne-o ia nimeni înainte, să vă spălați și pe mâini, ne spunea Tușica, dacă este apă la chiuvetă, pe mâini, pe față, să aveți și voi fețe de oameni care merg la mare. Dacă nu era apă, ne turna Tușica fiecăruia în pumn câteva picături de apă, să ne spălăm cu ele cum om ști și pe mâini și pe obraz. Nu mai mâncam în tren, ne anunța ea, că aveam tot timpul să mâncăm pe malul mării. Coboram în gară, Tușica ne număra și ne mai dădea câteva indicații scurte și cuprinzătoare. Și apoi o porneam către mare, cu ochii jucându-ne în cap, ajungeam la cinci dimineața pe plajă, când încă nu venise taxatorul care să ne ia câte un leu de căciulă la intrarea pe plajă, Tușica așeza șalul pe plajă și începea să scoată din paner, ouă, roșii, magiun, pâine pe vatră. Și în timpul acesta, în fața noastră marea făcea vaf, vaf, vaf! Era venită cu noi o fată de prin vecini, mai mică ca mine cu un an dar tare deșirată, ca Olive din Popeye Marinarul, cam așa arăta, ne putea cu ușurință număra păduchii din cap, dacă am fi avut. Nici acum nu înțeleg ce s-a întâmplat, că doi golănei care au crezut-o mai domnișoară decât era, au pus ochii pe ea și când au trecut pe lângă ea au tras-o la apă ceva mai adâncă și nu știu cum s-a făcut că am mai văzut din Săftica noastră doar două picioare subțirele care fâlăiau deasupra mării. Stăteam să ne uităm ca la circ și odată o văd pe Tușica că se apropie, cu pași ca de uriaș. Apa sărea în jurul ei repezind spre cer jerbe uriașe. Băieții ăia, prin apă au presimțit apropierea pericolului, venea mama Gaia, cu o falcă în cer și una în pământ, așa că au lăsat-o pe Săftica și au pornit în larg, întorcându-se și făcând fel de fel de semne cu degetele. Nici nu aveau cum să audă ce tot blestema Tușica, că marea mugea, iar ei au făcut un ocol mare și au ieșit în altă parte a plajei ca să scape cu obraz curat de mânia Tușicăi. Săftica plângea speriată tare, iar Tușica mi-a și repezit câteva palme pe spinare, că de ce n-am avut grijă de Săftica. Când se făcea cald tare, Tușica dezbrăca fusta și bluza și rămânea într-o cămășuică și așa intra în mare, că doar nu avea de unde să aibă costum de baie. Se îmbăia cu multă bucurie, împrôcând apa de jur împrejur și numărându-ne pe noi continuu. Ieșea din mare cu apa șiroind pe ea. Cămășuica i se lipea de corp și ea n-avea atâtea palme cât să-și acopere ba fundul, ba păsărica, era evident că nu purta chiloți pe ea, iar țâțele, care se bucurau de libertate și ele și de răcoreala din mare, își sumeteau mameloanele movului de ziceai că or să spargă pânza udă. Apoi, ne trăgeam lângă un gard care nu prea mirosea bine dar arunca o țără de umbră și mai mâncam odată, cam tot ce avea ea prin paner, nu cumva să se strice mâncarea sub soarele ăla. Ne punea să ne întindem unul lângă altul, ne învelea cu un cearșaf pe care-l ridica la un capăt pe niște bețe și ne spunea, mai stați aici, că-i soarele prea aspru. Apoi, când Tușica ne dădea voie, până la plecare, ne fugăream pe plajă, intram în apă, săream valurile și, aproape de ora opt, Tușica dădea adunarea și o porneam, frânți de oboseală, spre gară. Din gară, Tușica ne cumpăra câte un covrig care ni se părea al naibii de bun și ne punea să bem apă pe săturate de la țâșnitoarele de pe peron, că ea nu avea decât o sticlă și nu ne-ar fi ajuns dacă ne apuca pe toți setea. Apa era sălcie și caldă dar noi beam doar ca să n-o supărăm pe Tușica. Apoi urcam în tren și când Tușica ne orânduia pentru somn, cădeam cu toții morți de oboseala și nici nu mai auzeam trenul care tot așa ne cânta te duc te-aduc, te duc, te-aduc. Ajungeam la casele noastre și iar eram eroi, și iar ne chema la masă câte o vecină și ne îmbia cu mămăligă și ouă cu jumări și compot de vișine, iar noi râdeam și povesteam, râdeam și povesteam. Făceam o gălăgie parcă am fi fost o sută de vrăbii. Iar Tușica, tot așa, mânca în tăcere și doar i se ghicea o fărâmă de zâmbet pe obraz, care o făcea să pară frumoasă.

Când luna august era pe sfârșite, eu începeam să am coșmaruri cu școala, ba că eram la lecția de geografie și eu

uitasem că am geografia și nu învățasem nimic, ba eram la ora de matematică și nu înțelegeam nimic și așteptam din clipa în clipă să mă cheme la tablă. Tușica era cu ochii pe mine tot timpul, și nu era zi lăsată de la Dumnezeu să nu-mi cerceteze carnetul de note, și dacă vedea o notă rea, apoi jar mâncam, cu linguroiul, ca armăsarul lui Făt Frumos. Măi, tu nu înțelegi cum e în lumea asta, îmi repeta Tușica, și-mi mai lungea o ureche până se făcea ca cea de iepure, iar eu îmi întindeam gâtul și o porneam după ureche, cu pas săltat, ba mai sus, ba mai jos, de parcă dansam, n-ai carte, n-ai parte! Mi-a repetat de atâtea ori vorba asta că n-am uitat-o nici o clipă și după ce am terminat facultatea, când auzeam de-o specializare, ceva, mă și înscriam. O să-mi folosească și asta la ceva, îmi spuneam. N-ai carte, n-ai parte! Parcă eram mai viu când mă puneam din nou cu burta pe carte, mă mobilizam mai bine și la serviciu și acasă în familie, îmi ordonam treaba în așa fel încât să nu-mi pară grea munca aceea pe care o făceam în plus dar nici cei din jurul meu să nu aibă de suferit că eu știam una și bună: N-ai carte, n-ai parte! Viața își urmează cursul ei și trebuie să faci față schimbărilor ori eu, slavă Domnului, aveam competențe în atâtea domenii, că și eu mai uitam câte-dată. Când era nevoie de ceva, pac scoteam din joben specializarea! Mă mai îmbie unii din câte un partid, măi, omule, cu atâtea pregătire câtă ai tu ai putea să ajungi departe! Să știi că e nevoie de oameni deștepți în fruntea bucatelor. Dar eu nu mă dădeam prins, știam că în partidele politice totul se cumpără și se vinde, ca la tarabă, ce să caut eu printre ei, chiar dacă aș avea cele mai bune intenții n-aș fi văzut cu ochi buni și mi s-ar pune bețe în roate și s-ar alege praful din toate năzuințele mele curate.

Aveam de umblat prin toată țara, cu Tușica, la Vaslui să cumpărăm brânză, la Arad să cumpărăm afumătură, la Oravița după pește sărat, în special hamsii. Maaamă, ce mai mirosea atunci în compartimentul pe care-l ocupam noi, la întoarcerea din incursiune, a hamsii dar și a scrumbie, că Tușica cumpăra scrumbie de Dunăre, că-i plăcea tare, spunea că-i ajunge până la casa sufletului! Cred că de fapt mirosea în tot vagonul a pește, oricât ar fi acoperit și înfășurat Tușica pungile cu hamsii, apoi mirosul de pește străbate...

Dar cel mai mult îmi plăcea când Tușica mă anunța: -Mergem la Orăștie să cumpărăm basmale! Acolo nu trebuia să ne așezăm la îmbulzeală, nici nu eram împinși din toate părțile și presați între corpurile celorlalți oameni, având o singură grijă, să strângem bine în pumn banii dați de Tușica, bani pe care să-i dăm vânzătorului prin ferestruica cu gratii, acolo nu trebuia nici să ne ținem gura, ca să nu se prindă careva că nu suntem de-ai locului și să ne scoată de la coadă. Acolo era târgul de toamnă și vedeai câte-n lună și-n stele dar mai ales veneau vânzători de alviță și vată pe băț. Văleu, Tușică, da-i tare departe, protestam eu, de formă. E departe, spunea ea dar nu ne ducem pe jos și nici nu ne pune cineva să împingem la tren ca să meargă mai repede. Ne urcăm în tren și el atâta știe, să ne ducă unde avem noi nevoie. Tușica avea permis pentru zece călătorii pe tren și nu plătea nici un ban și nu plăteam nici noi, copiii, nici un ban, că aveam sub șase ani și chiar dacă vreunul trecuse de șase ani tot așa spunea că nu are șase ani împliniți și cum Tușica avea fața aia a ei serioasă și se uita în ochii conductorului cu toată sinceritatea, nimeni nu i-a cerut vreodată să arate certificatul de naștere. Mai cumpăra Tușica de la târg și usturoi pe funie, cu niște căței vineți și iuți de-ți dădeau lacrimile când îi mâncai, usturoiul acesta-i bun pentru cărnați, îmi amintea Tușica și mai cumpăra boia de la un vânzător din zonă, care avea moară de ardei iute, tot pentru cărnați. Deși ea punea din vară pe ață, la uscat, ardei iuți roșii și când pregătea cărnații bătea ardeii în piua cu tot cu cozi și cu semințe până ce se transformau în praf roșu iute, mirosind a vară și a soare. Iar basmalele înflorate pe care le cumpăra Tușica erau de toată frumusețea. Ea le întorcea pe toată părțile, privea prin ele în zare să nu fie cumva pișcate de molii. Era o aglomerație în târg de credeai că atunci se sfârșește lumea și Tușica nu se lăsa până nu mergeam prin tot locul, unde era mai multă lume punea panerul în față de parcă era un antemergător, ea înainta după paner iar eu ancorat de mâna ei îmi făceam loc după puteri. Căscam gura pe la fel de fel de drăcii, spectacole cu arlechini care te îmbiau să intri, să dai bani, ca să vezi ce nu ai mai văzut și uneori chiar intram la spectacol, dacă așa hotăra Tușica, ca să ne mai odihnim și noi picioarele, că eram frânți de atâtea umblet. Când mergeam să cumpărăm basmale, Tușica nu mai lua și alți copii din vecini, că putea să cumpere câte basmale voia și chiar lua mai multe, că și vecinele voiau să-și primenească basmau chiar dacă mai aveau basmale și din alte expediții făcute de Tușica la Orăștie. Dar în aglomerația de la târg era greu să ai grijă de mai mulți copii și au fost atâtea cazuri de copii răpiți și vânduți peste hotare sau omorâți ca să li se ia organele pentru diferite experiențe ori pentru transplant. Sunt mulți oameni răi, în lumea asta, îmi spunea Tușica, de ce să ne legăm la cap dacă nu ne doare?

Liviu PAPUC

oamenii din spatele testamentelor

Avocatul Alexandru Blancfort

Undeva în proximitatea bisericii din cimitirul de la Piatra-Neamț, înconjurat de o împrejmuire gospodărească, tronează un impozant mausoleu, pe o latură a căruia este fixată o plăcuță cu modesta inscripție: „Fam. A. Blancfort Vranceanu”. În interior – un veritabil muzeu incipient de artă și istorie care-ți fură ochii (și mintea), așa încât nu știi la ce să te oprești mai întâi: la cele trei tablouri-icoane, printre care o Madona cu pruncul, la discretul altar („Acest altar s-a așezat în capela noastră la anul 1898 luna februarie pentru pomenirea numelui meu, Alexandru Blancfort, și soția mea Elisa”), sau la piatra funerară, pe care stă inscripționat: „Sub domnirea Regelui României Carol I de Hohenzollern, în al 31-le an al domniei sale, am zidit această capelă cu cavoul ei pentru repăusarea rămășițelor pământești ale mele, Alexandru Blancfort, avocat, fost senator al Regatului României, comandor al Ordinului Coroana României, și ale sociei mele, Elisa Blancfort, născută Ruffli, în anul de la Christos 1897, luna iuliu” (cu inerentele profanări ale unor lipsiți de orice credință, care au făcut să dispară literele *C* și *R* din *Carol*, *d* din *de* și al doilea *o* din *Hohenzollern*).

Hazardul (?) care ne-a împins la descoperirea aceasta a fost testamentul „împricinatului”, care se află la Arhivele Naționale Iași (Fond Rectorat, Dosar nr. 711/1906-1907, f. 153-156 r+v – copie), prin care bătrânul își manifestă generozitatea și față de alții, nu doar față de propria familie. Astfel, la Art. 8, Alexandru Blancfort prevede: „Toate cărțile mele, ce sunt în toate dulapurile din casele mele sus-arătate, le las și le leg Universității Statului din Iași”, pentru ca la Art. 6 să hotărască: „Las și leg pentru perpetuitate casele mele cu 2 etaje în care locuiesc, situată în urba Peatra N. ulița Ștefan cel Mare, cu tot locul lor, cu toate clădirile de pe acel loc, așa cum le stăpânesc astăzi, Casei Școalelor din România, cu destinațiune că în perpetuu să servească școlaii profesionale de fete, iar în caz de desființare a acestei ramure de învățământ, să serve pentru orice altă școală de învățământ public. Școala va purta titlul: Școala profesională *Alexandru și Elise Blancfort* gravat pe frontispiciul caselor”.

Soția Elisa, poloneză la origine, îndeplinește cu sfințenie legatele soțului său și poartă o corespondență cu Rectorul Climescu al Universității ieșene, urmare

a căreia directorul Bibliotecii Universitare, Ion Caragiani, confirmă primirea a „338 opere din care 406 volume, 164 broșuri și 35 fascicule, care în total dau suma de 605 bucăți” (Arh. Naț. Iași, idem, f. 116). Al doilea legat civic a avut de asemenea urmarea cuvenită, în locuința avocatului funcționând o bună bucată de vreme o instituție de învățământ, pentru ca astăzi să adăpostească Primăria urbei.

Dar care au fost coordonatele vieții acestui avocat (și nu numai) de excepție? Fostul primar Dimitrie Hoge, în cartea *Din trecutul orașului Piatra-Neamț. Amintiri* (1936), trasează datele generale ale celui care s-a născut în satul Racova de lângă Buhuși, la 1837, cu numele de familie Damian, și l-a slujit de tânăr pe boierul Cantacuzino-Pășcanu de la Podoleni. Harnic și capabil, intră în magistratură și la 30 de ani este deja procuror la Tribunalul Neamț, dar curând renunță și trece în baroul de avocați nemțean, căruia îi va fi îndelungă vreme decan. Funcțiile înalte nu-l ocolesc, trecându-și la activ: avocat al statului, consilier comunal, senator, la care trebuie să adăugăm cele două *Jurisprudențe ale Înaltei Curți de*

Casație..., urmate de trei suplimente, apărute între anii 1885 și 1898. Nici recompensele bine-meritate nu s-au lăsat așteptate, după cum le și înșiră la finalul testamentului din 17 ianuarie 1906, cu două luni înainte de moarte: „Comandor al ordinului Imperial rusesc Sf. Stanislav, Comandor al ordinului Regal Coroana României, Oficier al ordinului Regal Steaua României, Bene Merenti clasa I”.

Două vorbe despre activitatea politică trebuie spuse, mai ales că a fost un apropiat al excelenței junimiste P.P. Carp, odată ce a ajuns de două ori în înaltul corp al Senatului României, unde a fost și raportorul legii pentru modificarea Codului de comerț, la 1895. Mai sus pomenitul Dimitrie Hoge ne informează că „legăturile de prietenie cu junimiștii erau mult mai vechi, de când, în unele veri, P. Carp, Grigore Buicliu cunoscutul avocat, G. Roșu magistrat, Petru Missir profesor universitar, în drumul lor spre Băile Borsec, poposeau aice la A. Blancfort câte o zi sau două, în casa lui totdeauna ospitalieră” (p. 196).

Cei doi fii (Alexandru și Nicolae) și cele cinci fete (sau urmașii acestora) sunt înzestrați din belșug cu două moșii („Isvoarele, din comuna Vânători D-va Roșie județul Neamț, și Frunzenii, din comuna Socea Căndești, județul Neamț”) și sume consistente de bani, fără a ni se da prea multe amănunte personale asupra lor. Completări binevenite ne aduce medalia comemorativă la aniversarea a 40 de ani de la căsătorie (5 nov. 1861-1901), ca „suvenir copiilor noștri”, pe care găsim inscripționat: „Alexandru Blancfort născut 17 martie 1837 soția sa Elisa Blancfort născută 10 mai 1843, Piatra N.”, iar pe revers copiii cu anul nașterii: „Victoria 1862, Matilda 1864, Lucia 1866, Alecu 1870, Marița 1873, Nicu 1875” – din enumerare lipsind Adela (n., probabil, în 1868), decedată, dar care a avut urmași din căsătoria sa cu prof. univ. Leon Cosmovici. Să ne facem datoria de a-i enumera și pe ceilalți gineri iluștri ai prietenului lui P.P. Carp și Marghiloman (urmându-l tot pe Dimitrie Hoge): Ion Vranceanu, fost președinte al Curții de Apel Iași (căs. cu Victoria), Francisc Pap, consilier la Curtea de Casație (cu Matilda), Gh. Buzdugan, fost prim președinte al Înaltei Curți de Casație și chiar regent al României (cu Lucia), Ion Săvescu, mare financiar, directorul general al Băncii Românești și al Bursei din București (cu Maria).

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Inorog

Mereu activ, pictorul Petru Damir (n. 1949, Zahorna, Iași) a ales să-și sărbătorească intrarea în al optulea deceniu de viață prin organizarea unei noi expoziții, vernisată în vară la Căminul Artei din București și translată, pentru perioada 1-10 noiembrie 2019, la Galeriile „Nicolae Tonitza” din Iași. Ca și în alte cazuri, i s-a dat manifestării un nume suficient de fastidios – *Duios inorogul vibra. Culoare suflet și idee* – cu atât mai mult cu cât include și ideea de intertext față de nuvela lui Dumitru Radu Popescu *Duios Anastasia trecea* și față de ecranizarea respectivă. Totuși, nu trebuie trecută cu vederea nota nouă, de autoironie, pe care o propune expozantul ipostaziindu-se, acum ca și altă dată, în inorogul deseori figurat pe pinzele sale. Se poate bănuși aici un intertext, unul moldav, cu Inorogul din *Istoria ieroglică* a lui Cantemir, și acela realizând un personaj autobiografic, tot în chip de erou prigonit pentru libertate și dreptate, într-o lume halucinantă de atîta decădere și impostură.

Țipetele coloristice, de școală expresionistă, pe care le scot pinzele artistului par să clameze în primul rînd această neorînduială morală, exprimată uneori, în mod ostentativ, și la nivelul titlurilor: *In vino veritas*,

reprezentînd o femeie cu privire pierdută, în fața unui enorm pahar de vin roșu; *În toată splendoarea* – un nud feminin, cu ghirlande acoperindu-i aproximativ sîinii și pulpele etc. Așa se proceda în Secolul de Aur olandez, cel de al XVII-lea, cînd pictura devenise un bun public, avea nenumărați comanditari din popor și contribuia în mod direct la starea morală a tinerei, pe atunci, și entuziastei republici (ulterior monarhii constituționale) a Țărilor de Jos. Pe lângă culoarea vie, uneori patetică, dominată de roșuri mai mult sau mai puțin... vibrante, artistul și-a fixat, ca element de vocabular fundamental, și personajul (uneori obiectul) singularizat în plan central. Dacă este vorba (și este vorba adesea) de un personaj feminin, se aleg simboluri specifice dintre cele mai puternice și o perspectivă adeseori în racursiu, astfel că poalele rochiilor deschid mari cercuri de clopote, limba lor, ce pare să dăngăne întru gloria lumii, constînd în prelungitele gambe și coapse. În jur, într-un spațiu virtual, care se supune mai curînd legilor iconicității (perspectiva în adîncime nu pare a fi deloc iubită), plutesc pești, păsări iar florile par a deschide întunecați ochi negri (trimiteri la Țuculescu?). Se poate spune că, după decenii de susținută activitate, artistul

se apropie de pragul artei metafizice, prin reiterarea unui număr de elemente, cu forme și poziții codificate în sens simbolic dar și hieratic.

Încadrabil, în mod evident, în școala ieșeană, orașul din care a pornit (absolvent al Liceului de Artă „Octav Băncilă”, promoția 1968) și la care revine, după ce meandre ale vieții l-au purtat pe la Botoșani și prin capitală, Petru Damir și-a constituit o rețea de repere, pe care le poate și puncta citaționist (se mai pot aminti Dan Hatmanu, Chagall, au fost propuși și Lucian Freud sau Francis Bacon). El și-a însușit sensul artei din dulce Țîrgul Ieșilor. Acesta include, desigur, o dimensiune lirică dar și rafinatele coloristice (chiar și în registrul acut profesat în acest caz), menținerea într-un orizont de raportări clasice, narativitate dar și metaforism. Tinerețea expoziției, care pune în vedetă mai ales femeia, ca simbol al impulsului vital (deși sînt amintite, cu umor, și imprudențele de pe această cale), se îmbină cu savoarea glosărilor compoziționale pe lângă situațiile psihologice puse în act de acest veteran al artei ieșene, care își ascunde uneori, în spatele scrutațiilor ironice, un lirism reprimat, de inorog rățăcitor.

Libretul de operă, între literatură și „cuvânt neîntrupat”

Dincolo de orice aprecieri cantitative, cercetarea a demonstrat că textul dramatic și în general capodoperele literaturii au constituit o permanentă tentație pentru compozitorii din toate timpurile pentru realizarea de lucrări pentru spectacol muzical, în special pentru operă. Este deja cunoscut faptul că unele texte – fie ele roman, nuvelă sau piesă de teatru – se pot adapta mai ușor pentru a deveni librete. Transformarea unei piese de teatru în libret presupune, înainte de toate, o selecție a materialului ce va constitui matricea noii creații literare, o activitate creatoare, de interpretare sau re-interpretare a acesteia, dar fără ca noul text să epuizeze intențiile textului de referință. Compozitorii l-au tratat ca element determinant în creație, ca suport literar al muzicii lor, rezervându-și dreptul de a alege ceea ce le trezea interesul și le provoca inspirația. Într-o scrisoare din 1853, Verdi scria: „Citesc cu șovăială libretele care îmi sunt trimise. Este imposibil sau aproape imposibil pentru altcineva să ghicească ce vreau eu”. Abia după ce au disecat textul literar și l-au cunoscut mental și emotiv, compozitorii l-au transfigurat și l-au înglobat în creația lor finită, opera.

Dar libretul de teatru muzical nu este considerat – deocamdată – un gen literar, deși are o „istorie” de peste 400 de ani, ca și opera de care este indisolubil legat. Totdeauna au existat diferențe între libretul de operă și piesa de teatru, apropierea masivă fiind sesizabilă în cazurile în care libretele sunt extrase sau adaptate foarte fidel după opere literare recunoscute oriunde în lume drept lucrări de referință. Libretele, cerințele și modalitatea de a fi elaborate s-au schimbat în timp, în corelație cu transformările și revizuirea permanentă a artelor cu care se află în legătură. Cert este faptul că un libret fără muzică nu este încă un libret, ci doar un text; el capătă o nouă întrupare doar după ce este „muzicalizat”, pus pe muzică sau însoțit de muzică. Deci libretul nu-și este suficient sieși pentru a se numi operă literară. Abia după ce i se alătură muzica, noua creație își poate proba valoarea, virtuțile, caracteristicile, mai ales în situația punerii sale în scenă. Dar este vorba deja despre **operă**, gen muzical dramatic definit de compozitorul Dan Dediuc ca „sinteză a celor patru moduri fundamentale de existență a artei: sunetul, cuvântul, imaginea și gestul.”

Reformator al genului operei, Gluck preciza în *Prefața* la opera *Alceste* că a considerat necesar să reducă muzica la funcția sa adevărată, aceea de a secula poezia în exprimarea sentimentelor și a situațiilor dramatice ale poveștii, „Vocea, instrumentele, toate sunetele, până și tăcerile trebuie să tindă către un singur scop, care este expresia; iar legătura dintre cuvinte și cântec trebuie să fie atât de strânsă, încât poemul să nu pară mai puțin făcut pentru muzică, decât muzica pentru poem” (A.I. Arbore). Mozart afirma, într-una dintre scrisorile adresate tatălui său, că în operă textul trebuie să fie fiica ascultătoare a muzicii, că „o operă este sigur un succes atunci când libretul este bine elaborat, cuvintele scrise numai pentru muzică și nu doar împinse aici și colo pentru a urma un ritm mizerabil...”. Verdi, recunoscând importanța textului pentru reușita unei creații de operă, exclama într-o scrisoare din 1865: „Până la urmă totul depinde de libret! Un libret, un libret și opera este făcută!”, pe când Wagner, în demersul său de reconsiderare a spectacolului de operă în toate componentele sale, considera că libretul era preferabil să fie creat de poeți-compozitori, muzica (declamația cântată) urmărind accentele vorbirii, ceea ce ar facilita, în opinia sa, înțelegerea de către public a mesajului și a acțiunii; de aici unitatea *Wort-Ton-Drama*.

Până la începutul secolului al XIX-lea, în creația de operă s-a întâlnit situația ce ne poate părea paradoxală astăzi ca un text, un libret să fie folosit de mai mulți compozitori. Este vorba de compozitori ai unei anumite perioade, care compuneau muzica aceluși timp; nu există cazuri de creații muzicale moderne care să preia un libret vetust. De exemplu, libretele operelor *Rodelinde* și *Ariodante* de Händel au fost scrise inițial pentru compozitorul Perti; libretul operei *Alcina* de Händel a fost pus pe muzică și de Albinoni; libretul operei *Il Mondo della luna* de Haydn a fost scris pentru Galuppi, dar a fost folosit și de Piccini și Paisiello, compozitori contemporani lui Haydn; libretul operei *La Finta Giardiniera* de Mozart a mai fost pus pe muzică și de Pasquale Alfossi. Se pare că **nu** valoarea literară a libretului a determinat perenitatea lucrării și notorietatea respectivei creații până în zilele noastre, ci tocmai subiectul acesteia și valoarea unei variante muzicale. S-ar

putea deduce astfel că cea care a avut un rol determinant în confruntarea cu timpul a fost muzica.

Până la Verdi și Wagner, libretul de operă era considerat o producție literară minoră, cu valoare modestă, creată de oameni de litere, pe care am putea să-i numim astăzi „nespecializați”, în sensul că cei mai mulți dintre ei nu au lăsat lumii acele capodopere ale literaturii care se mențin și azi pe scenele lumii sau reprezintă repere universale. Totuși s-a remarcat o serie de libretști considerați în epocă „eficienți”, deveniți celebri datorită notorietății câpătate de lucrările de operă la nașterea cărora au contribuit: Felice Romani a creat împreună cu Rossini *Il Turco in Italia*, alături de Donizetti *Anna Bolena*, *L'Elisir d'amore* și *Lucrezia Borgia*, împreună cu Bellini a creat *Il Pirata*, *La Straniera*, *I Capuleti e I Montecchi*, *La Sonnambula*, *Norma*, *Beatrice di Tenda* și cu Verdi *Un giorno di Regno*; Salvatore Camarano a scris *Lucia di Lammermoor* și *Roberto Devereux* pentru Donizetti, *La Battaglia di Legnano*, *Luisa Miller* și *Il Trovatore* pentru Verdi; Francesco Maria Piave a creat alături de Verdi *Ernani*, *I due Foscari*, *Macbeth*, *Il Corsaro*, *Rigoletto*, *La Traviata*, *Aroldo*, *Simone Boccanegra* și *La Forza del destino*; Temistocle Solera a scris libretele pentru creațiile verdiene *Nabucco*, *Giovanna d'Arco* și *Attila*; compozitorul Arrigo Boito a scris libretele pentru *Otello* și *Falstaff* de Verdi după Shakespeare și pentru *Gioconda* de Ponchielli; Luigi Illica a creat libretele pentru *La Wally* de Catalani,

Iris de Mascagni, *Andrea Chenier* de Giordano, iar în colaborare a semnat *Manon Lescaut*, *La Bohème*, *Tosca* și *Madame Butterfly* compuse de Puccini.

Începând cu secolul al XIX-lea, muzicienii – probabil din dorința de a realiza o legătură perfectă, ideală între text și muzică – au devenit libretști ai propriilor creații. În definitiv, de ce să lucrezi în strânsă colaborare cu un om de litere, căruia trebuie să-i furnizezi tot felul de amănunte asupra concepției proprii – ponderea personajelor și „cantitatea” de text atribuită, probleme de pronunțare a cuvintelor pe muzică, găsirea sinonimelor propice în raport cu muzica și cu sonoritatea însăși a cuvântului, didascaliile etc. – când poți singur să creezi legăturile care să conducă la omogenitatea și eficiența operei? Înainte de a scrie o operă, compozitorul, ca orice artist, se găsește în fața unei munci de selecție, deși poate că știe mai degrabă ce **nu vrea** decât ceea ce **vrea**. Dar compozitorul nu este dramaturg, nu cunoaște regulile compoziției dramatice, este un novice în lucrul asupra cuvântului încă neîntrupat, deci... cum apare libretul? Să fie vorba de obsesia subiectului? Să răsune deja în mintea lui muzici posibile ca realități apriorice și imanente?

Este foarte posibil ca, în cazul compozitorului care își concepe singur libretul pentru operă, muzica să fie premergătoare cuvântului; căci prin sunete, se va „verifica” rezultatul piesei deconstruite, devenit astfel o nouă creație. Ca orice act de creație, și acesta este învăluit în mister. Dar se întâmplă, s-a întâmplat. Mă refer (pentru secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea) în special la compozitorii germani (Albert Lortzing, Franz von Suppé, Peter Cornelius și, nu în ultimul rând, Richard Wagner), dar și italieni (Leoncavallo), francezi (Berlioz, Vincent d'Indy) și ruși (Borodin, Mussorgski, Ceaikovski), care au scris mai ales în colaborare Rinski-Korsakov). Istoria operei cunoaște și alte tandemuri devenite celebre, în afara celor care se deduc de mai sus:

Lorenzo da Ponte și Mozart, Luigi Illica și Giuseppe Giacosa au semnat alături de Puccini, Hugo von Hofmannstahl a colaborat cu Richard Strauss.

Practica adaptării lucrărilor literare pentru a constitui canavaua pe care compozitorii își elaborează muzica a fost o permanență de la sfârșitul secolului al XVII-lea până în zilele noastre. Preferințele nu s-au îndreptat către un anumit gen literar, elaborându-se librete atât după piese de teatru, fie ele comedii, tragedii sau drame, cât și după romane, nuvele, fabule și basme. De asemenea, libretistii, implicit compozitorii, au ales atât capodopere ale literaturii (*Gianni Schicchi* de Puccini după un episod din *Divina comedie* de Dante sau *Dido and Aeneas* de Purcell și *Troienii* de Berlioz, ambele cu librete după *Eneida* de Vergiliu), cât și lucrări care nu se bucurau în momentul realizării libretelor de notorietatea pe care au dobândit-o ulterior (*La Périochole* de Offenbach și *Carmen* de Bizet cu librete după Mérimée, *Lulu* de Alban Berg cu libret după Franck Wedekind).

Foarte interesant este că unele școli de compoziție au fost mai permissive în anumite momente față de creațiile literare de aiurea, pe când altele au avut o atitudine mai conservatoare (compozitorii francezi din secolul al XIX-lea sau reprezentanții Școlilor naționale rusă, poloneză, compozitorii români de la începutul secolului al XX-lea), punând în valoare prin muzica lor tocmai elementele literare autohtone. De exemplu, compozitorii ruși au ales cu precădere librete după Pușkin (*Ruslan și Ludmila* de Glinka, *Rusalka* de Dargomijski, *Evgheni Oneghin*, *Mazeppa* și *Dama de pică* de Ceaikovski, *Boris Godunov* de Mussorgski, *Cocoșul de aur* de Rimski-Korsakov, *Mavra* de Stravinski), Gogol (*Nasul* de Șostakovič), Tolstoi (*Război și pace* de Prokofiev) sau Dostoievski (*Le joueur* de Prokofiev) și doar accidental s-au oprit asupra unui Schiller (*Fecioara din Orleans* de Ceaikovski), Gozzi (*Dragostea celor trei portocale* de Prokofiev) sau Andersen (*Privighetoarea* de Stravinski). Compozitorii români și-au îndreptat atenția asupra creației lui Caragiale (*O noapte furtunoasă* de Paul Constantinescu, *Năpasta* și *Kir Ianulea* de Sabin Drăgoi, *D'ale carnavalului* de Hary Béla, *Revoluția* de Adrian Iorgulescu, *Telegrame* de Anatol Vieru).

Creatorii au fost fascinați întotdeauna de capodopere, compozitorii visând poate egoist la succesul muzicii lor, însoțită de un text generos sau având afinități cu temele, subiectele, personajele lucrărilor literare. Creația eschiliană a inspirat crearea libretelor pentru *Agamemnon* de Dimitrie Cuclin și pentru *Orestia* de Aurel Stroe, Sofocle trăiește în creația de operă prin lucrări geniale ca *Oedipe* de George Enescu, *Oedipus Rex* de Stravinski și *Electra* de Richard Strauss, iar Euripide a inspirat pe Pascal Bentoiu în *Jertfirea Ifigeniei* și a „provocat” prin *Baccantele* pe Hans Werner Henze să creeze *The Bassarids*. Exemple în acest sens sunt numeroase, însă precizez importanța dramaturgiei shakesperiene pentru creația de operă (*The Fairy Queen* de Henry Purcell și *The Midsummer Night's Dream* de Britten cu librete adaptate după *Visul unei nopți de vară*; *Beatrice et Bénédicte* de Berlioz; *Die lustigen Weiben von Windsor* de Otto Nicolai și *Falstaff* de Verdi; *I Capuleti e I Montecchi* de Bellini și *Romeo et Juliette* de Gounod; *Hamlet* de Ambroise Thomas și *Hamlet* de Pascal Bentoiu; *Otello* de Rossini și *Otello* Verdi; *Die Novize von Palermo* (1836) de Wagner cu libret după *Măsură pentru măsură* și *Lear* de Aribert Riemann) demonstrată prin existența a două opere diferite – ca libret și material muzical – rezultate în urma remodelării unei aceeași piese de teatru. Cazuri asemănătoare sunt mai puține în istorie: *Faust* de Gounod și *Mefistofele* de Boito cu librete după Goethe, *Turandot* de Puccini și *Turandot* de Busoni cu librete după Carlo Gozzi, *Manon* de Massenet și *Manon Lescaut* de Puccini cu librete după Abatele Prévost, *Giovanna d'Arco* de Verdi și *Fecioara din Orleans* de Ceaikovski, cu librete după Schiller, *Médée* de Marc Antoine Charpentier și *Medeea* de Cherubini după Corneille.

Libretul de operă, întocmai ca și piesa de teatru, este la început o coală albă pe care cineva o „însuflește” așternând o poveste a unor personaje. Diferența esențială față de o piesă de teatru constă în faptul că această poveste va primi o haină muzicală, o **reîntrupare** care, pentru că muzica are o putere de sugesție care depășește narațiunea, va potența semnificația, muzicalitatea, dinamica, puterea metaforică și forța filosofică a cuvintelor.

Doru SCĂRLĂTESCU

Liber perennis. În grădina Raiului se citește

În anii de debut ai secolului XV, cartea își face triumfal, grație unor artiști plastici cunoscuți sau anonimi, intrarea în marea aventură a tiparului, însoțită de o aură de sfințenie. N-avem (încă) o confirmare de la fața locului că în Paradisul celest, dar și în cel sădit de Dumnezeu aici, pe pământ, se făcea lectură. Dar între atâtea frumuseți din „grădina deliciilor”, cum inspirat a botezar-o ereticul renascentist Hieronymus Bosch, cartea, minunea minunilor, trebuie să ocupe un loc de onoare. Cel puțin aceasta era părerea misteriosului Maestru al Rinului Superior („Oberrheinischer Meister”), al cărui tablou pictat pe la început de o mie patru sute, *Grădina Paradisului* (de aici și celălalt nume sub care e cunoscut pictorul, „Meister des Paradiesgärtleins”), expus la Städtisches Kunstinstitut din Frankfurt am Main, m-a fascinat totdeauna.

Suntem, desigur, într-un spațiu protejat, sugerat de zidurile crenelate din fundal, într-o grădină închisă, secretă, motiv frecvent în reprezentările religioase ale epocii, mai ales cele dedicate Fecioarei Maria, cu un termen împrumutat din scrierile veterotestamentare, un *hortus conclusus*, cum citim în *Cântarea cântărilor a înțeleptului rege Solomon*: „Hortus conclusus soror mea, sponsa; hortus conclusus, fons signatus...” În frumoasă versiune românească, a capitolului 4; 12-15: „Ești grădină încuiată, sora mea, mireasa mea, fântână acoperită și izvor pecetluit./ Vlăstarele tale clădesc un paradis de rodii cu fructe dulci și minunate, având pe margini arbuști care revarsă miresme:/ Nard, șofran și scorțișoară cu trestie mirositoare, cu felurime de copaci, ce tămâie lăcrimează, cu mirt și cu aloe și cu arbuști mirositori./ În grădină-i o fântână, un izvor de apă vie și pâraie din Liban...” Conform misticii mariologice timpurii, „grădina încuiată” e un simbol al virginității. Dincolo de aceasta, perspectiva se deschide amplu către privitor, cu via animație de îngeri și sfinți (asupra identității lor încă se mai discută în lucrările de specialitate), surprinși în încântătoare ipostaze vizibil profane (culesul cireșelor, scoaterea apei din fântână, învățarea cântării la psalterium), peste toate ridicându-se autoritar, dar într-o atitudine blând-familiară, în care doar coroana aurie îi trădează statutul, Maria, cu o carte, *Biblia*, se înțelege, în mâna dreaptă, „mâna bună” conform simbolisticii creștine. S-a vorbit de o împletire de religios și laic în tablou, unde se infiltrează, cum observa mai demult primul curator al muzeului de artă din Hamburg, elemente ale unui motiv iconografic la fel de vechi și de prestigios, *Liebesgarten* (Alfred Lichtwark, *Eine Ecke an der Mauer des Paradieses*, 1899; pe urmele acestuia, Henry Keazor, *Ikongraphische Notizen zum Frankfurter Paradiesgärtlein*, 2001). E un aer de pace domestică, parcă nici n-am fi în negurosul Ev Mediu. Muzica exersată de copilul Iisus face pendant firesc cu lectura în acest paradis al fericirii palpabile.

Se deschide astfel în istoria artei occidentale, începând cu epoca de tranziție de la Goticul tardiv către Renaștere, o generoasă temă, a Sfintei Fecioare cu cartea, într-un decor terestru-paradisiac, reluată de același Maestru de pe Rin

într-un alt splendid tablou cunoscut sub numele de *Madonna mit den Erdbeeren* (Madona cu căpșunele), aflat la Kunstmuseum Solothurn din Elveția, temă prezentă de asemenea în lucrările altui artist contemporan cu o biografie destul de incertă, la fel de controversată, flamandul Robert Campin, precum *Madona și Copilul cu Sfinții din Grădina închisă*, de la National Gallery of Art, Washington, unde sarcina lecturii îi revine Sfintei Ecaterina, doctor al bisericii, mireasa mistică a lui Iisus (vezi, pe larg, prezentarea tabloului în Paige L. Deschappelles, *An Iconographical Analysis of the Madonna and Child with Saints in the Enclosed Garden*, 2018). Subiectul reapare în lucrările urmașilor săi anonimi. Dintre acestea ne reține atenția, ca reprezentativ pentru stilul așa nimit al „Doamnei Smereniei” (*Nostra Domina de Humiltate*) promovat încă din epoca anterioară de pictura religioasă a „primitivilor” italieni prerenascentiști, o altă capodoperă, aflată la J. Paul Getty Museum din Los Angeles, la care am vrea să oprim o clipă în rândurile următoare.

Meister des Paradiesgärtleins, cca 1410, Grădina Paradisului, Stadel Museum, Frankfurt

În comparație cu tabloul Maestrului de pe Rin, unde actul lecturii e înfățișat printre alte ocupații firești, tabloul din școala lui Campin, *Doamna Smereniei*, e mai vizibil centrat pe carte, prin cele două exemplare cu lucrătură metalică așezate simetric, de o parte și de alta a Mariei cu Pruncul, cea din dreapta, deschisă și așteptând parcă reluarea parcurgerii ei, căci suntem într-un moment de respiro și, poate, de recapitulare și de meditație. De remarcat, în acord cu mișcarea de idei a Renașterii, *deschiderea*, nu doar a cărții, ci și a peisajului. Zidurile au căzut, Grădina e „desferecată” și în zare se profilează dealuri molcome, flori, copaci, un râu șerpuind și, mai departe, silueta unui oraș. Suntem, să nu uităm, în mijloc de secol al XV-lea și cărțile de pe prisma Fecioarei Maria puteau fi, dacă ne e permis să dăm frâu liber imaginației, *Bibliei* abia scoase de sub teascurile tipografiei lui Johannes Gutenberg.

Către sfârșitul secolului, Paradisul terestru de sub blânda protecție a Mariei rămâne în continuare deschis, disponibil. El se mută, iată, cu cărți cu tot, peste Alpi, la Florența, unde, în aceeași epocă a Renașterii timpurii, îl găsim pe asistentul (și, pentru început, imitatorul) lui Botticelli, Fillippino Lippi, care ne propune o lucrare de tinerețe, *Fecioara cu Copiii, Iisus și Sfântul Ioan*, aflat acum la Galeria

Națională londoneză, cu aceeași largă perspectivă de fundal, și cu o carte deschisă, în care rândurile sunt bine distincte, pe o poliță scundă, la picioare.

În secolul următor, un alt mare meșter italian, Vittore Carpaccio, provenit din școala venețiană a lui Gentile Bellini, reia tema, în două tablouri datate, c. 1505, expuse la National Gallery of Art din Washington, în care remarcăm, dacă am înțeles tocmai bine, o surdă dezbatere și o disociere în cele din urmă, specific renascentiste, între sacru și profan. Dacă într-unul din tablouri, *Fecioara cu Copilul Iisus binecuvântând*, sacral e dominant, prin atitudinea hieratică, oarecum rigidă, a personajelor și prin prezența îngerilor plutind pe cerul albastru, în cel de al doilea, *Fecioara citind*, tendința de secularizare a imaginii religioase este evidentă. Văzută din profil, lipsită de aureola tradițională, așezată comod, neprotocolar, pe marginea joasă a unui zid de cărămidă, în ținuta vestimentară a unor modeste, dar nu lipsite de rafinament, fete din Veneția, Fecioara Maria ar putea fi oricare dintre acestea. Cartea pe care o citește concentrat, nu mai are masivitatea impunătoare a bibliilor testamentare. Ea are dimensiunea unei *livre de poche* din zilele noastre. E, neîndoielnic, o carte de rugăciuni. Prin atmosferă, compoziție și atitudinea personajului, pictura lui Carpaccio ne amintește de celebrul tablou pictat peste mai bine de un secol de barochistului olandez Jan Vermeer van Delft, *Fata citind o scrisoare în fața unei ferestre deschise*.

Tema *Madonna leggente* revine obsesiv în pictura unui alt artist contemporan, reprezentativ pentru *High Renaissance* din Cinquecentoul italian, urbinotul Rafael Sanzio. Din zecile de tablouri dedicate Sfintei Fecioare, cinci o reprezintă ca cititoare: *Madonna di Pasadena*, 1503, *Madonna Solly*, c. 1504, *Madonna Conestabile*, 1504, *Madonna Colonna*, 1508, *Madonna d'Alba*, 1511. Li se adaugă *Madonna di Casa Santi*, o frumoasă frescă din orașul natal al pictorului, Urbino. Deosebit de interesant ni se pare tabloul provenit de la familia Conestabililor din Perugia, acum la Ermitaj, unde copilul Iisus pare deosebit de interesat de cartea ținută de Maria, dar de departe cel mai frumos (și mai mediatizat) este cel intitulat, după numele colecționarului ei temporar, un duce madrilez, *Madonna Alba*, ajuns după multe peripatii la Washington. Profilată pe un splendid peisaj luminos, pictat ca și rochia amplă în albastru major, așezată comod pe covorul verde de iarbă, Maria, ridicându-și privirea de pe carte, asistă la jocul naiv prilejuit de o tijă metalică sub formă de cruce, al micilor Isus și Ioan. Tabloul bucolic seducător este însă înșelător. Un fior tragic, abia bănuț, pare să străbată întreaga compoziție. Crucea de jucărie vine să prefigureze viitoarele patimi ale Mântuitorului. Cartea din poala Fecioarei, o clipă închisă, ne spune ceva? Să fi rămas pagina îndoită la capitolul profețiilor din Scripturi? Fruntea ei îngândurată pare să o confirme. Acalmia din frumoasa grădină a raiului rafaelic ascunde în ea cutremure și furtuni ce or să vină? Cărțile viitorului, religioase sau laice, vor da seamă de ele.

Guzel Iahina: Zuleiha, cu ochii deschiși...

Încă un roman al Gulagului siberian? Nu, nu „încă un...”, ci unul *substanțial altfel*: **Zuleiha deschide ochii**, al tătăroaicei **Guzel Iahina** (2015), apărut în versiunea românească a *Luanei Schidu* (Humanitas Fiction, 2018). Dar ce se mai poate spune nou, proaspăt, pe o astfel de mare temă, după numele, proeminente, de autori și capodoperele lor, care au consacrat-o?

Autoarea a ales să centreze totul pe temeliile perene ale plebeianului roman, cu fidelitate față de esența acestuia: personajele/„oamenii” și povestea lor. Prim-planul va fi mereu al ei, al protagonistei Zuleiha, o alegere care are de ce și prin ce să uimească, pentru că, la celălalt capăt al scalei proporțiilor de univers narativ, ceea ce domină este urieșenia, excepționalitatea coordonatelor de timp și spațiu în care se înscrie, măsurându-se cu ele, povestea ei: violențele istoriei în mers, ale puterii bolșevice pornite să schimbe Rusia „deschiaburind”, deportând, asmuțindu-și hoardele atât de rudimentar „revoluționare” și, desigur, epopeea tragică, ucigătoare, a deportării – parcă tatonantă anabasis în geografia neașezatei Rusii de după războiul civil, apoi bătălia pentru supraviețuire în colonia siberiană de pe Angara, mai presus de toate deschiderea altfel spre lume a „ochilor” Zuleihăi. Nu începe îndoială că undeva în adâncul procesului germinativ, de creație, care a condus la ceea ce este și distinge romanul lui Guzel Iahina stă tocmai izbitoarea nemăsură a acestui raport. Nu munca, nefârșita trudă zilnică, nu ea ar putea s-o doboare pe femeia firavă, nevasta asprului Murtaza, nora asuprită neconținut de apriga „Strigoaică”, soacra centenară, neîmpăcată nici după atâția ani cu gândul că fiul ei și-a legat viața de o „leșinată” și „puturoasă” de „stărpitură”, abia dacă îngăduita, tolerată să le slujească lor, bărbatului și bătrânei atotdominatoare. Moartea, rând pe rând, a celor patru fete născute de Zuleiha, prezisă cu ură de Strigoaică, i-a pustiit existența, ținută în rest în șirul de corvezi și de umilinte ale cotidianului stând sub rigide norme tradiționale, în care a crescut fata măritată la 15 ani cu un bărbat care avea de trei ori vârsta ei. Nu știe de vreun alt posibil tipar de viață, nu are cum și de unde bănuși măcar că trecerea ființei sale prin lume ar putea, totuși, însemna mai mult decât rostul grijilor ei fără capăt, sub autoritatea indiscutabilă a bărbatului și în continuu război cu dușmănia celeilalte femei.

Partea I, *Curcă plouată*, prinsese imaginea acelei domesticități istovitoare, cu truda ei repetitivă, nu doar nesfârșit, epuizant efort fizic, ci și reflexul indus al temerilor de ceea ce i-ar putea, cine știe, supăra pe „stăpâni” și, mai cu seamă, neîncetata tortură morală a umilințelor din partea Strigoaicei, captând totodată cotidianul aspru al vieții de sat tătăresc, în încheștare cu vitregia naturii (pădurea cu „duhurile” ei, iarna dură a taigalei) și, nu mai puțin, și cu cealaltă, a vremurilor (ascunderea rezervelor de hrană în cimitir, de teama confiscării, hotărârea lui Murtaza de a nu le da nimic trimișilor, jecmănitori, ai puterii bolșevice, confruntarea cu soldații lui Ignatov, în cursul căreia soțul Zuleihăi este ucis). Refuzul femeii de a semna pentru intrarea în colhoz îi decide soarta: „deschiaburirea”. Sub paza aceluiași pâlce de oameni înarmați cu care s-a produs Întâlnirea prezisă de Strigoaică (visul premonitor al *fărăștăilor* – apariții de viziune apocaliptică) și sub comanda aceluiași Ignatov, Zuleiha se desprinde astfel de lumea ei de baștină. Învăță mai întâi să-i *vadă* cu adevărat pe cei din imediata ei apropiere, de pildă pe Nastasia, „femeia nerușinată”, mereu provocatoare. Cade prima victimă din lotul lor de „deschiaburiri”, mullahul care își dă sufletul chiar în moscheea adăpost de tranzit pentru „dușmanii poporului”. În închisoarea de tranzit, un loc făcut cu bunăvoință pe același prici, apoi o bucată din turta adusă de la Iulbaş, oferită profesorului, cândva o somitate a Universității, obstetrician de renume, face din tătăroaica „deschiaburită” și Wolf Karlovici Leibe neașteptați, aproape neverosimili, parteneri de conversație. Obșnuit să execute ce i se ordonă, Ignatov e și el, la rândul-i, în pragul unei experiențe ce-l va schimba mult. Nume de stații feroviare prin care se trece, ecou oarecum coral al spațiului acelei jumătăți de țară (dar țara, Rusia, e de proporții continentale). Ordine contradictorii, dezordine și haos. Morții? Întră la „pierderi naturale”, care „vor fi întotdeauna, n-o să-ți ceară nimeni socoteală”, așa cum îl asigură alți comandanți de astfel de convoaie, mai experimentați ca el, pe Ignatov și departe de a gândi,

ca acesta, puhoiul de deportați nu doar ca pe o cifră, ci cu chipurile lor, distincte, chinuite de foame, istovite, în care adesea viața abia mai pălpăie.

Autoarea n-a îndulcit cu nimic tabloul acestui exod rătăcitor pe căile ferate ale Rusiei, de-a lungul cărora gropile comune ale deportaților devin semne ale unui uriaș genocid politic, totalitar, ea nu a „catifelat” câtuși de puțin nici imaginea de executant al ordinelor primite de comandantul Ignatov, doar rezervându-i acestuia o doză de bun simț, care coexistă în el, în fibra lui morală de profunzime, cu zelul de soldat al revoluției și al Armatei Roșii, într-o surprinzător de credibilă simbioză cu o involuntar parodică limbă de lemn a grosierelor sloganuri din arsenalul clișeizat al propagandei bolșevice, cu rezonanța lui demagogic-utopică, de nimic învăluită, așadar de o stridentă inconștient ridicolă, cel puțin din perspectiva lecturii noastre, la distanță de aproape un secol față de timpul narat.

Nu, Guzel Iahina nu încearcă să „bemolizeze” tabloul Gulagului și al practicilor sumare de îngenunchere și distrugere, proprii aparatului represiv al puterii totalitare, și nici să-l încarce cu încă alte, literar mai puțin erodate, mostre de „inventivitate” a mentalității torționare. Îl face însă pe „comandantul Ignatov” să refuze statutul de profitor al „rangului” său, el se vede pe sine ca răspunzător de viețile celor din „convoiul K-2347”. Încotro?, partea secundă a romanului, este un interval de (măcar început de) reconfigurări launtrice și

pentru el, „dădaca la tren” care devenise la ordin. Din altă perspectivă, cea a deportaților, el reprezintă încă puterea, brațul ei opresiv. Ceea ce rezultă nu e vreun portret în mișcare gândit astfel încât proporția luminilor și umbrelor să-l umanizeze îndulcitor, dar o estompare în timp a durtății inițiale se produce. Și ea are aceleași coordonate și surse decisive ca și procesul complicat de reîntemeiere a *ființei* protagonistei Zuleiha: o raportare la „cealalt” *ca oameni* și o înțelegere a realităților trăite, care îi distanțează pe toți de agresivitatea abstractă a descărnatei sloganuri fluturate de propaganda oficială. Și, incontestabil, își spune cuvântul, cu un rol suprem, crucial, un ethos *implicit* supraviețuirii în încheștare cu nemiloasa natură siberiană, care îi apropie *omenește* pe toți acești colonizatori ai aceluia „Nord sălbatic”, indiferent acum de statutul lor juridic sau administrativ, de acele bariere care, chiar dacă nu dispar cu totul, își pierd în durată conștientizării lor forțate, asprimea, inflexibilitatea lor originară.

O secvență-test de neignorat este cea a *Evadării*. Bunul simț și minimul de omenie arătate de Ignatov nu înseamnă stingerea dorinței de libertate a deportaților, purtați o jumătate de an, confuz, fără rost, pe trasee care în fond nu duc nicăieri. Când prilejul se investe, zeci de oameni din vagonul Zuleihăi evadează. Ea de ce nu o face? E departe de locurile și viața ei de odinioară. Încotro să apuce? Și cu ce fel de speranțe care să o susțină într-o lume de fapt complet străină ei? Instinctul i-a funcționat fără greș, decât o nesocotită și impulsivă aruncare în necunoscut, i-a apărut ca preferabilă, oricum, recent și încă firav înfiripata lor comunitate provizorie, de marginali, cei rămași încă în vagonul părăsit de evadați. Și ceea ce va urma descoperirii sarcinii Zuleihăi de către Leibe, îngrijirile și ocrotirea ce-i vin din partea lui Wolf Karlovici și a Isabellei nu fac decât să confirme

curând dreapta ei intuiție din acel moment de răscruce. Fărâmei de zahăr îmbibat de otrava sinucigașă îi va fi opusă speranța acelei noi vieți, încolțită în pânțele ei, ultimă legătură cu trecuta sa existență. „Anotimpul” existențial târziu și, în plus, pe un fond sufletesc cândva pustiit de șirul de morți al copiilor ei îi conferă acestei împliniri materne pe care i-o aduce Iusuf o coloratură și o vibrație emoțională aparte, de mare intensitate, pe care tocmai semnele de reținere temătoare, de superstițioasă „surdină”, o fac și mai firesc transmisibilă cititorului. Ignatov, singurul bărbat pe care ea, Zuleiha, *a ales* să-l iubească, o salvează (și, odată cu ea, și pe pruncul din trupul ei) de la înec, în dramatica secvență a naufragiului *Barjei* tixite cu deportații închiși în ea, de teama vreunei alte tentative de evadare. Ucigașul tatălui biologic al lui Iusuf îi va deschide, însă, fiului tătăroaicei porțile Siberiei către libertate, în final, prin benefica falsificare a originii tânărului ucenic al pictorului Ikonnikov, ale cărui acte fac din el acum nu fiul unui culaț tatar „deschiaburit” (Murtaza), ci al lui Ivan Ignatov, „ofițer în Armata Roșie”.

Pagini puternice, impregnate de o frumusețe aurorală a civilizării naturii stihiale, narează epopeea unui eroism negesticulant, sobru și eficient, al colonizării din ceea ce va deveni, pe harta Siberiei, noua așezare omenească *Semruk*, de la începuturile făcute de cei *Treizeci* (cu tot cu comandantul Ignatov) și bătăliile de fiecare zi și ceas trăite acolo, pe Angara. În pofida tuturor vitregiilor și adversităților, bătălia epoeică a supraviețuitorilor afirmă o inalienabilă vocație creativă a oamenilor, cu atât mai spectaculoasă și mai intens generatoare de emoție a recunoașterii izbânzilor ei când un asemenea triumf se împlinește în răspăr evident cu intenția oficială, *punitivă*, menită să macine, să distrugă, să marginalizeze sterilizant. O victorie al cărei sens de profunzime e în întregime conținut în nobila emancipare a unei strânsuri omenești, atât de eterogenă și hibridă, ca aceea a deportaților – colonizatori, autentici *pioneers*: de la nivelul inițial, de nearticulat conglomerat uman, constituit din pur hazard, la o realitate de fapt a inteligenței și cooperării sociale, doborâtoare de bariere și „ranguri”. Din nou, fără totuși a edulcora imaginea de ansamblu nici a unei asemenea „Lumi Noi” siberiene, din care nu lipsește nici oportunismul mereu la pândă și mult prea „inventiv” al profitorilor, Kuzneț sau Gorelov, abili cățărători „pe val” ai Rusiei staliniste.

Zuleiha deschide ochii este nu „încă o altă” carte de acuzatoare memorie a Gulagului siberian stalinist, ci - și tocmai asta face din ea un *unicat*, altfel revelator și memorabil – o neașteptată și uluitoare sinteză romanescă a *supraviețuirii ca renaștere*, spectaculoasă (oximoronică chiar) reîntemeiere a ființei protagonistei, un miracol credibil, de reconvertire a tot ce vine, distructiv și anihilant, în intenție, către ea în, dimpotrivă, energie revigorantă, triumfător edificatoare: un „rol”, istoric și politic, dar mai cu seamă de ordin ontologic, la care Gulagul n-ar fi putut nicicând accede altfel decât din perspectiva aceluia orizont *de ruptură*, radical reconfigurator a lui *a fi*, propriu doar cuiva ieșit din/venind dinspre tot ce înseamnă, în tensiunea unei atare ciocniri, Iulbaşul-„cuib” originar, unul mentalitar înainte de toate, al neînfrânței tătăroaice Zuleiha. Și toate astea, fără ca povestea să-și mărginească adâncile și generoasele ei sugestii și implicații la vreun strâmt palier de sens și valori, delimitabil drept strict asociat unei excepționalități, în rest etanș închisă în sine. Orizontul suprem al lecturii nu e deloc unul al unei „insularități”, sterilă dincolo de „cercul” ei însingurat, ci tocmai acela al universalității eternelor valori-reper ale omului, e drept, reliefate din unghiul, cu totul aparte, propriu protagonistei tătăroaice și amprenteii lumii ei de start, astfel încât ceea ce rezultă (trans-„literal”, esențial) devine o magistrală *iluminare-insolită* de intensă prospețime, ca adevăr omenesc deloc „ghetoizat”, a ceea ce definește indestructibila vocație făptuitoare, vitalizantă, creativă a ființelor vulnerabile adesea, însă niciodată ireversibil dezarmate, care suntem noi, oamenii. „Ochii deschiși” astfel nu mai sunt doar ai Zuleihăi lui Guzel Iahina, ci, negreșit, și ai cititorilor scriitoarei tătăroaice, de expresie rusă, pe cale de a cuceri prin traduceri, pe toate „meridianele” literare ale lumii, o înaltă prețuire pentru *viziunea și arta* sa.

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXVIII)

În legătură cu observațiile anterioare: e limpede de ce o selecție reală a valorilor nu funcționează și nu poate funcționa. Pe înțelesul oricui - selecția valorilor trebuie să pună în evidență calitatea, nu pe cel care ar fi în stare să o producă. Asta înseamnă să-i alegi și să-i susții pe cei cu merite adevărate, cu talent pus deja în lumină sau pe tinerii cu potențial încă neetalat, pe aceia care au o calificare confirmată prin rezultate incontestabile șamd. Or, cum să faci selecție valorică într-o lume în care vital este să-i susții pe cei din gașca în care te-ai ridicat și prosperi, pe cei din familie (frați, copii, neveste, amante, cumetri, nași și tot ce mai ține de acest gen...), pe cei care ți-au făcut servicii pe care trebuie să le decontezi la rîndul tău cu servicii? Există aici o clară incompatibilitate și cine nu o poate sesiza va continua să pretindă că și la noi se face totuși selecție valorică... Or, criteriu valoric înseamnă altceva decît să-i socotești plini de talent pe cumetrii din ograda ta...

*

Obiceiul solidarizării de clan este atît de adînc înrădăcinat, încît unii chiar nu văd ce se întîmplă de fapt. Încręgăturile în mijlocul cărora trăim - de interese, de profituri, de mecanisme pentru uzurparea de posturi publice... - sînt atît de masive, acoperind în întregime viața noastră cea de toate zilele, încît e imposibil ca printre toate acestea să nu apară și oameni valoroși. Dar asta nu pentru că sistemul ar fi favorizat în vreun fel apariția lor, ci pentru că într-o țesătură care acoperă întreaga societate este inevitabil să apară - chiar împotriva tendinței generale - și indivizi care chiar valorează ceva... Din păcate, aceștia, din motive ușor de înțeles, vor fi primii care vor părăsi corabia... După un recent comunicat al Băncii Mondiale, peste 27% din românii cu o înaltă calificare trăiesc în afara granițelor țării... Pînă în acest moment...

*

Din toate cele arătate pînă aici se desprinde limpede că organizarea pe clanuri, grupuri de interese, grupuri de... automată admirație reciprocă (în cazul... intelectualilor...) etc. nu va fi niciodată compatibilă cu afirmarea unor valori reale, valori care n-au nici o legătură cu autohtonul spirit de cumetrie. Nu poți să descoperi valori acolo unde mai presus de orice e să-ți susții, să afirmi, să acoperi complicități. Tot ceea ce a construit umanismul Renașterii, tot ceea ce a afirmat ulterior luminismul care a construit în fond Europa modernă este incompatibil cu spiritul medieval al aglutinării în grupuri, clanuri etc. Dacă privim istoria noastră, descoperim fără dificultate că spiritul european începe să se impună instituțional o dată cu Alexandru Ioan Cuza, pentru a fi adîncit de Carol I și de Ferdinand. În toată această perioadă se manifestă o surdă confruntare între obiceiurile locului și ceea ce era european. Spiritul oriental/medieval era cu deosebire viguros, noi avînd un ev mediu întîrziat, în plină desfășurare încă, dublînd și prelungind influența orientală, a rămășițelor Bizanțului etc. Elementele modern europene, care, cum se știe, încep să fie întrevăzute și în această parte a continentului încă din perioada fanariotă, erau departe de a se sintetiza, la nivelul societății, într-o linie de conduită generală. Odată cu orientarea măturisită spre modelul civilizației vest europene, cum a arătat fără ezitare Maiorescu, sînt adoptate și proclamate principiile societății de tip occidental. La suprafață. Viața reală e însă departe de a fi în acord cu acestea. Caragiale, care întrupează plastic diagnosticul lui Maiorescu, transformă incontestabilele contradicții în opere rămase celebre. Este introdusă, spre a ne referi la un singur caz, o pregătire a tinerilor asemănătoare, formal, cu aceea care se impusese în Europa. Realitatea e surprinsă însă, încă o dată, de Caragiale. Modelul unor dascăli rămîne acela al lui Marius Chicos Rostogan... Iar liceul devine loc al practicilor orientale. Relațiile de grup sînt cele care stabilesc ierarhiile învățăceilor, nu adevăratele merite. Aceleași mecanisme, ale celor "de familie bună", care merită toți, nu-i așa, să... treacă se perpetuează pînă astăzi și se generalizează inclusiv în mediul universitar,

căpușat de familii, clanuri, schimburi de servicii.

*

Lupta dintre acest fond local, deosebit de viguros și tendințele unei alte lumi, bazată pe competențe, merite individuale, performanțe n-a încetat niciodată și prezintă pînă astăzi balansuri periculoase (între modelul concurențial, meritologic și endemicul spirit gregar...), retractări dureroase și suprapuneri de direcții periculoase. În perioada interbelică adoptarea unei conduite occidentale părea să precumpănească - cel puțin într-o bună parte dintre intelectuali, deschiși, dar cu spirit critic, către alte orizonturi spirituale. (Chiar cei care vorbeau despre specificul național se deschideau spre noi orizonturi...) În două, trei decenii interbelice lumea românească creează iluzia că, măcar în mare, epoca în care totul se obținea numai prin relații, prin cumpărare sau vînzare, prin corupere și șantaj etc. fusese lăsată în urmă. Mulți acuză comunismul pentru căderea morală de astăzi. Dar, dincolo de aberațiile evidente ale acestei orînduirii, dincolo de o perioadă dramatică în care în toate țările din cunoscutul "lagăr" s-au aplicat metodele Moscovei, această lume comunistă a luat în țările în care a fost impusă, așa cum s-a spus deja, forma societăților preexistente. Trăsăturile importante ale societăților din aceste țări s-au păstrat și sub comunism. După căderea dictaturii a existat un

entuziasm general care părea să îndrepte lumea Europei de est direct spre linia civilizațiilor occidentale. Foarte repede s-a dovedit însă că lucrurile sînt departe de a sta așa. În ce ne privește, *revolta fondului nostru... nelatin*, pentru a folosi un titlu binecunoscut (în loc de nelatin trebuie pus aici, evident, *local, ne... occidental* etc.) a ieșit rapid și hotărîtor la suprafață, configurînd colectivitatea în care trăim astăzi.

*

Un lucru se evidențiază și confirmă teoria tendințelor contradictorii care se ascund în momentele istorice aparent, privite retrospectiv, unitare. (Am prezentat teoria anterior.) Forma tribală de organizare se strecoară peste tot, inclusiv acolo unde sînt clamate cele mai occidentale opțiuni. Așa se face că, la noi, cei care susțin că trebuie să promovăm valoarea și numai valoarea, să eliminăm mediocritatea, lipsa de profesionalism etc. din viața publică se constituie ei înșiși în organizații, grupuri, găști care au aceeași structură, în fond, cu aceea a primitivilor lor dușmani, adepții naționalismului, suveranismului, respingerii "amestecului" străinilor, adepții lozincii "să ne vedem noi singuri de treburile noastre" (că avem și noi hoții noștri) șamd. E de-ai noștri, e... pro... european, e neapărat... valoros, să-l susținem, să-l promovăm, ce mai contează alte... merite... Etc. În cele din urmă intențiile bune alimentează un substrat care n-o să dispară decît extrem de greu... Rămîne... lupta unui clan împotriva altui clan. Individualitățile nu contează. Unii își spun cei buni și îi numesc pe ceilalți cei răi. Atîta timp cît nu va deveni criteriu valoarea individuală și nu se vor situa în prim-plan și cei care gîndesc cu adevărat, cei singuri, cei abandonați astăzi între trenurile puterilor de moment, atîta timp cît la noi n-au nici o șansă cei care gîndesc împotriva clișeeilor consacrate, care își duc, deseori cu dificultate, piatra care le-a fost sortită și se vor afla în prim plan numai... cooperatiștii, asociații,

gășcarii, cei care își umflă mușchii de marele efort pe care îl fac atunci cînd ridică haltere de... carton - nu putem spune că am devenit altceva...

*

Ar mai fi de reținut cîteva trăsături care conturează fiziologia conaționalului nostru. Am vorbit despre omul/mulțime, despre cel care nu vrea să fie individ, ci se complăce să fie masă. Este o trăsătură generală, nu este proprie unui grup, unei categorii sociale. Diferitele componente ale societății funcționează asemeni vaselor comunicante și variațiile pe care le descoperim într-unul din vase sînt echivalente cu ridicările sau scăderile de nivel din celelalte. Spiritul gregar se manifestă atît în rîndul masei cît și în grupul restrîns al amatorilor de literatură și al practicanților acesteia, de pildă. Am vorbit suficient despre acest lucru, nu cred că trebuie să mai insist. Dar nu e singura trăsătură identificabilă în circuitul acestor vase comunicante. O alta, nu mai puțin specifică, este *țîfna*. Pe lîngă lipsa gîndirii proprii putem adăuga, fără să ezităm, în legătură cu patologia spre care privim fără a putea interveni prea mult, *țîfna*. Ea se află, de altfel, în strînsă corelație cu lipsa de personalitate. Am văzut cum publiciști oarecare devin inclemenți numai pentru că sînt (sau au impresia că sînt) susținuți din spate de o clică. Nu e vorba de vreo opinie proprie, pe care să o exprime cu toate riscurile, chiar împotriva spiritului general, ci de... celebrarea locurilor comune susținute de un grup. Acest "curaj" despre care vorbea cu o sută de ani în urmă Rădulescu-Motru e înrudit cu *țîfna* pe care o arată cei din această categorie. *Țîfna* e legată de cîteva formulări... sapiențiale caracteristice gen "capra vecinului...", "dar ce are ăla în plus ca să..." șamd. E un fenomen curios acesta - este încă o manifestarea de originalitate specifică. Înrudită îndeaproape cu așa zisa atitudine critică (atunci cînd este exprimată în numele unui grup), *țîfna* este încă o exacerbare a unei personalități nule, a unei subiectivități lipsite de conținut. Nu există nici un impuls de exprimare a propriei opinii - aceasta nici nu există. În schimb este o reacție ca și cum cel care o manifestă ar fi într-adevăr cineva. Este reacția plină de complexe a acelorași față de încălcarea vreunui ifos cît se poate de personal. Nu se exprimă puncte de vedere, dar revoltatul e provocat de ignorarea... propriei persoane..., a acestui semn de inexistență, de faptul că se poate trece peste evidenta sa lipsă de opinie proprie. Cum își permite cineva să spună altceva decît opinia grupului din care fac *eu* parte? Este reacția cuiva peste a cărui părere s-ar fi trecut, care ar fi fost desconsiderată... Numai că părerea proprie nu există - există doar opinia unui grup, clan, găști sau cum vreți să-i mai spuneți. *Țîfnosul* se simte vexat în numele grupului, dar ia totul pe cont propriu și își adîncește astfel penibilitatea. Un om inteligent, care gîndește cu mîntea lui n-are de ce să reacționeze în maniera *țîfnosului*, poate oricînd să arate că lucrurile stau altfel, se poate apleca asupra argumentelor adversarului și îi poate arăta unde, din punctul său de vedere, greșește... *Țîfnosul* nu admite dialogul, el este atît de impregnat de propria opinie (de fapt o convingere comună), încît nu acceptă nici o replică. Un soi de pretenție fără ... obiect, plină de iz revendicativ. Cum să nu fie el luat în seamă? Pentru ce? N-are importanță! Pentru nimic. Dar trebuia să i se acorde toată considerația.

*

Din păcate, o mulțime care nu iese din clișee adoptate fără nici o urmă de spirit critic este fascinată de decorativa stăpînire de sine a *țîfnoșilor*. O mulțime în care spiritul personal nu mai există este mereu terenul pe care se ridică fără nici o reacție aberațiile care cresc în lipsa spiritului critic. A opiniei proprii, proprii celor care gîndesc cu propria minte...

*

Și o concluzie la reflecțiile despre *românul dăștept*, cel care se descurcă în orice împrejurare, care nu are nevoie de talent, de muncă, de respect al legilor comunității șamd. Românul care este deseori privit de cei mulți ca o culme a... inteligenței. "Tricks and treachery are the practice of fools, that don't have brains enough to be honest." (Benjamin Franklin). Este cea mai potrivită încheiere...